BR
737
.S6
J4
1879
IMS

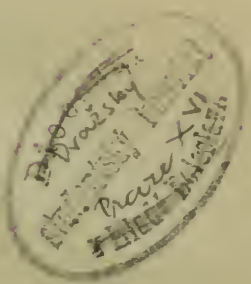

The Institute of Mediaeval Studies
LIBRARY
Toronto, Ontario

Počátky křesťanství mezi Slovany.

Napsal **J. Ježek,**
katecheta na Smíchově.

II j 31

Část prvá.

Slované jižní.

Přiváz.: Ježek, Časové obrázky.

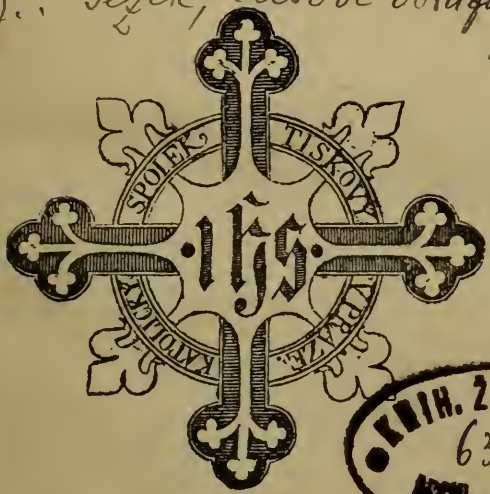

KNIH. ŽÁKOVSKÁ
6344

Spisův spolku tiskového číslo 6. za rok 1879.

V PRAZE.
Nákladem katolického spolku tiskového.
1879.

The Institute of Mediaeval Studies
LIBRARY
Toronto, Ontario

2 18942/s

Knéhtiskárna Cyrillo-Methodějská (J. Zeman a spol.) v Praze

Náboženství Slovanů pohanských.

Od prastarých časův, kryjících se v nevystihlém šeru, přebýval velký a lidnatý kmen Slovanský ve východní Evropě, v krajinách svlažovaných řekami Dněprem, Vislou, Odrou a Dunajem od samého moře Jaderského hluboko za Tatry k vrchoviskům Dněpru a k jezeru Ilmenskému. Kdy ze střední Asie do Evropy přišel, nelze s určitostí tvrditi. Když v druhém století po Kr. začaly boje mezi Němci a Slovany na Odře a Visle a když Němci na jih a západ se hrnuli, šli Slované v patách za nimi a osazovali se v krajinách západních a jižních tu mírně a pokojně, bojovně a vítězně. Vycházeli Slované ze zemí zatatranských, jmenovitě z krajin zvaných Velkým neb Bílým Chorvatskem a Velkým neb Bílým Srbskem, z nichž Chorvatsko leželo jižněji při Karpatech a Srbsko na sever od tohoto, tedy obojí v nynější Haliči a někdejší říši Polské. Slovanské to stěhování trvalo od II.—VII. století. Za sousedy měli Slované na západ Němce, na jihovýchod kočující loupeživé národy: Avary, Bulhary, Kozary, Maďary a jiné.

Dnes zaujímají Slované rozsáhlé prostranství od Šumavy na východ až za Urál k pomezí čínskému, od moře baltického a ledového k moři adriatskému, egejskému a černému, číslem 86 milionů duší.

Slované byli pohané; nicméně věřili v jednoho boha, působce blesku, stvořitele světa, pána všehomíra a nazývali jej prabohem. Později však začali jednotlivé síly a vlastnosti téhož boha pokládati

za božstva samostatná, a pro síly a úkazy přírodní vymýšleli si nové bohy, čímž v mnohobožství upadli. Obloha i podnebesí, prameny a řeky, skály a hlubiny, hory a lesy, oheň i tělesa nebeská byly samé příbytky a působiště vyšších mocí a bytostí. Všecky proměny, ježto se v přírodě dály, byly jen účinky jejich. Ony vládly i člověkem, jemuž podle přízně neb nepřízně jejich, všecko buď se dařilo buď kazilo.

Vyšší tyto bytosti myšleny byly dvojího řádu: jedny povahou dobré, druhé povahou zlé. Onyno sluly bozi, tyto běsi. Vyšší moc přičítána bohům; běsové jen tehdá vůli svou na lidech provozovati mohli, když jim toho buď z hněvu buď z netečnosti dopustili bohové. V životě přírodním nabývali běsové pravidelně jednou do roka vrchu nad bohy; proměnu časů ročních vysvětlovali sobě zajisté Slované tím, že jaro a léto přičítali moci bohů, jeseň a zimu moci běsů. Též i slunce a měsíce zatmění pokládáno za skutek běsů. Běsům vlastně přičítali všecky zhoubné případy tělesné, jmenovitě náhlé ochabení a ochromení těla, vůbec tedy všeliký stav, kde vášeň aneb choroba překáží volně smyslů užívati. Též účinky jedu čítáno na běsy. Podobně i jiné nehody.

Bohům naopak přičítáno blaho pozemské. Bozi byli dárcové všeho dobrého, jak duchovního tak tělesného, soukromého i veřejného. Z jich vnuknutí pocházely a pod ochranou jejich trvaly dobré zákony a řády národní. Na vůli jejich záleželo zdraví a nemoc, vítězství a přemožení. Bozi byli spůsobitelé a pěstounové života, v němé přírodě, u lidí i u zvířat. Nadšení pěvcův, hojitelná moc lékův původ svůj měly v účincích bohů. Panství jejich vztahovalo se nejen na svět vezdejší,

ale i na život po smrti. Proto sluli pohanům českým jednak spásy (ochranci), jednak věkožízní (věčně živí). Nejvyšší bůh, jemuž připisována vláda nad nebesy, původ světla, tepla i bouře, jakož i svrchovanost nad bohy nižšími, slul Svaroh. Synové jeho byli Slunce a Oheň.

Kromě uvedené trojice, když postupem věků původní způsoba slovanského náboženství všelijak se měnila a Slované i cizím smyslům nábožným u sebe místa dopřáli, ctěni: Perun, Radhošť a Živa.

Perun byl vládce hromu a blesku, k jehož úctě zapalovali oheň, což nejraději na vrších konávali.

Radhošť byl obrance lidí a proto i bůh války, obchodu i pohostinství a měl chrám svůj v Retře.

Živa pak byla bohyně života i úrody a proto držela v jedné ruce klasy a v druhé kvítí.

U Slovanův severních vzýván Tříhlav, jenž měl nádherný chrám v Štětíně; obraz jeho byl ze zlata, maje na hlavě zlatou drahými kameny ozdobenou korunu, tvář pak měl z části zakrytou, na znamení, že prý z milosti lidem hříchy promiňuje, nehledě na ně. Později pak na místo jeho vstoupil Svantovít, jenž jest původce světla a národ proti všem nepřátelům vítězně bránil, a proto každé noci na větrném koni proti nim do boje vyjížděl. Z té příčiny brávali kopí jeho do bitvy a dávaly mu po každé vítězné bitvě jednu třetinu válečné kořisti. Měl nádherný chrám v Arkoně uprostřed města, jejž dvě stě jezdců co čestné jeho vojsko na koních střehlo. Veliká socha jeho byla z tvrdého dříví a měla čtyry obličeje na všecky čtyry strany světa na znamení, že všecko

vidí a chrání; po boku měl veliký meč, v levé ruce luk a v pravé roh s medovinou na znamení, že je štědrým dárcem úrody. Jemu ke cti odbývala se největší slavnost v roce, o níž mu nalili nové medoviny do rohu a obětovali koláč s výše muže i ovoce. Kněz jeho, jenž se málo kdy lidu ukazoval, požíval také největší vážnosti a dohlížel na ostatní kněze a věštce, kteří oběti bohům přinášeli, jako obilí, ovoce, maso zvířecí a budoucí věci předpovídali.

Vedle těchto hlavních bohů, měli Ladu, bohyni krásy a lásky, Vesnu, bohyni jara a života, Moranu, bohyni zimy a smrti, Jasoně, boha slunce a jiné. Domácí bůžkové sluli skřítkové a šotkové, jimž na vyprošení ochrany dávali pod večer pokrm a nápoj. K nim náleží i Plivník, o kterém bájeno, že létal v podobě ohnivého draka a na který dům dopadnul, tam že bylo všeho hojnost.

Nepříznivi lidem byli Upíři, kteří z nich krev ssáli a Vlkodlaci, kteří pocestné napadali.

Zvláštní božstva byla představena lesům, hájům, vodám a vzduchu. Rusalky byly bohyně vodní, Víly zase bohyně lesní. Vodníci a Polednice, božství škodná.

O duši věřili, že je nesmrtelná; když vyjde z člověka lítá po stromech v hájích, dokud není mrtvý spálen aneb pohřben. I v odplatu po smrti věřeno; duše dobrých lidí měnily se v holubice, duše zlých v sovy; duše dobrých přicházely do říše světla, duše zlých do říše tmy. Druhdy prý však duše dlouho po světě blouditi, bludnou býti musela, nežli pokoje došla.

Bájeno bylo i o takových lidech, z jichžto těla v noci vycházela prý duše, dílem v podobě zvířecí se toulajíc, dílem ve stromech a býlí do dne meškajíc, dílem jako stéblo neb pápěr do domů se vkrádajíc a lidi ve snách dusíc a moříc. Lidé, kterým přimýšlena povaha posledně jmenovaná, nazýváni jsou můry a morousi. I po smrti nedávaly prý pokoje; duše jejich opouštěla prý hrob a vně provozovala rej svůj, při čemž tělo zůstávalo v jisté míře krevnato a živo.

Počátek model u Slovanů byly podobizny předkův. Věřili totiž, že svazek rodinný ani smrtí nebývá přetržen. Proto záhy začali dělati obrazy otcův zemřelých, chovajíce je u sebe, kdekoliv sídlo své měli. Stěhujíce se do nových vlastí, zasvěcovali jimi novou zemi za dědinu a otčinu. Tímto během vyvinula se pocta bůžků domácích: dědů a šotků.

Osudu Slované neznali. Nevyhnutelného na před určení neuznávali: všecko dle víry jejich záviselo na vůli bohův. Proto bohům, svým spásám, chtíce od nich užiti zdaru, slibovali oběti, a byvše šťastni v díle svém, přinášeti je neobmeškávali. Slované ctili bohy své prvotně na horách, v lesích a hájích, u jezer a řek. Později teprv stavěli jim chrámy, na začátku jednoduché a pak i nádherné. Chrámové slovanští skládali se ze dvou částí:

1. Prostoru, kde bohové uzavřeni byli a kamž jen nejvyšší kněz vstoupiti směl.

2. Místa, kde o veliké svátky veřejné oběti konány byly. — Úctu k bohům zjevně jevili poklonami, bitím se v čelo, hlásáním zpěvů bohulibých, „milých slov“.

Oběti bohům přinášeny od starost a kněží. Kněží náleželi k nejpřednějším osobám národu, účastnili se ve sněmích a předsedali na soudech. Za oběť dávány pokrmy, jimiž se posvátné ptactvo živilo, zbraň (oruží) pobitých vrahů, obilí, ovoce i zvířata. Když zvíře v oběť dáno bylo, vylito na jeho hlavu víno, pivo neb medovina a potom jest zabito. Hlava zvířete co díl nejvzácnější bohům jest dána, ostatní maso od obětníků požito.

Hlavní svátky slovanské byly:

1. Slavnost Vesny, která se na začátku jara odbývala k naznačení radosti, že léto nad zimou, život nad smrtí zvítězil. I prošeno lesův, aby se zazelenaly, ptákův, aby se rozveselili, modlitby se konaly za úrodu a dešť, chvalozpěvy zpívaly na čest slunce a vody. Při slavnosti té byl obraz smrti (Morana) do vody uvržen (neděle smrtelná).

2. Letnice (Tuřice) byly v máji slaveny; dívky a mládenci ubírali se na břehy vod a zaráželi máje do země, hospodáři obcházeli svá pole, zpívajíce neb rozličné průpovídky říkajíce.

3. Kupadlo končilo svátky letní; na čest boha slunce vzdělán oheň, kolem něhož mládenci a panny za ruce se držíce skákali. (Oheň svatojanský.)

4. Koleda byla přání k novému létu, při níž hádání a darů si na vzájem dávání bylo věcí hlavní.

5. Zážinky (Obžinky), při nichž bohům prvotiny a posledniny úrody zemské byly v oběť dány, proto se odbývaly na začátku a na konci žní.

Z prvopočátku Slovan mrtvé spaloval. Ano i ženy života se zbavovaly, aby se spolu s manžely zemřelými na téže hranici daly „sžéci“. S mrtvolami pálena i zvířata a popel skládán do

popelnic. Později obecně se rozšířilo pochovávání mrtvol do země. Přátelé zemřelého u hrobu činili „nařiekánie“ čili žalostné hořekování. Nad hroby provozovány tryzny t. j. pohřební hody a oběti k oslavení mrtvých a upokojení bohův podzemských. Mrtvým na hrob kladena jídla a vylity nápoje.

Právě tato jednoduchost a prostota náboženství a bohoslužby pohanské velmi hověla blahodějnému obratu — přijetí křesťanství. Bez hlučného odporu, bez meče a války, tiše písmem a slovem zjednala si víra Kristova přístup do zemí slovanských, všude v době kratičké, utěšeně se šířila a blahodárné ovoce přinášela.

I.

Slované jižní.

Slovinci.

(1⅓ milionu.)

Sv. Virgilius.

Vlast Slovinců zaujímá nyní jižní část Korutan a Štýrska, Hořici, severní část Istrie (podle starých Istrův tak zvané), Krajinu, pak malé částky Benátska a Uher (v stolici saladské, železné a šimedské).

Mnohem prostranější byla sídla jejich od VII. do XI. století, neboť za toho času zaujímali celé Korutany, Štýrsko, Rakousy na pravém břehu Dunaje, části Salcburska a Tyrol. Slovinci přistěhovali se do svých vlastí alpských z pravlasti slovanské Zatatranska, kdež bydleli společně s Chorvaty a Srby; tak možná souditi i z jich jazyka srbsko-chorvatskému nejpříbuznějšího i z místních jmen, z nichž mnohá vyskýtají se za Tatrami.

Zaujali sídla svá ke konci VI. století (592—595) a sice nejspíše chtějíce zniknouti nátisku avarského. Moc avarskou zlomil bojovný Samo, leč po jeho smrti rozpadla se velká jeho říše a Slovenci rozštěpili se na množství knížectví. A po častých bojích s Bavory a Avary dostali se konečně z větší části pod vrchní panství vévod bavorských a s Bavory pod vládu Franků.

V novém území, jež zaujali Slovinci, nebylo křesťanství neznámé. Květoucí a lidnaté Aquileji přiřčena nevadnoucí sláva, býti první věrozvěstkyní v krajinách alpských. Dle prastarého podání byla to Aquileja, kde sv. Marek r. 46 po Kr. se sv. Petrem první křesťanskou obec zřídili. Jak pověst vypravuje, šířil sv. Hermagoras, žák

sv. Marka a první sv. Petrem vysvěcený biskup italský, narozený r. 50 po Kr. se svým jahnem Fortunatem ve východní a severní části Italie a v Norikum, k němuž i Krajina náležela, nové učení Kristovo. V dnešní Krajině, Štýrsku, Korutanech apoštolovali sv. Titus r. 52 a sv. Domnus r. 64. Pokojná leta za prvních vladařů římských podporovala výdatně šíření se sv. evangelia. V pořičí Sávy nalezlo křesťanství četných příznivců a mnozí vyznávači v krutých pronásledováních padli za oběť svého přesvědčení a jejich krev byla semenem nových křesťanů. Za vlády krutého Diokleciana potlačeno sice utěšeně zkvétající símě, ale jen na dobu kratičkou; byla to poslední krvavá rána klesajícího pohanství, poslední pokus jednotou náboženství státem nařízenou zachrániti i zpuchřelou říši pohanskou. Zákonem z r. 311 bylo křesťanství trpěno, r. 324 stalo se náboženstvím státním a utvrzovalo se den co den více a více a dokud římské panství trvalo, neutrpělo žádných příkoří.

Nejtěžší zkouška přikvapila na vyznávače Kristovy vpády barbarskými v době stěhování se národů. Dojímavé líčení zůstavil nám sv. Jeroným, rodilý Stridoňan na hranicích Dalmacie: „Již přes 20 let prolévá se mezi Cařihradem a julskými Alpami římská krev. Skýthii, Trákyi, Macedonii, Dardanely, Dakii, Thesalii, Achaju, Epirus, Dalmácii a země vůkolní pustoší rozličtí národové divocí a surovi. Jak velké množství paní, zbožných děv, svobodných a vznešených lidí stalo se kořistí těch sveřepých hord! Zajati jsou biskupové, zavražděni kněží, zbořeny chrámy, svatyně proměněny v konírny a kosti mučeníků vykopány a zneuctěny. Všude jen nářek a pláč a hrůzné

obrazy smrti; římské panství se kácí, ale naše pyšná šíje nechce se přece pokořit.“ K tomuto líčení netřeba ničeho dokládati.

Římské nadvládí i vzrůstající křesťanství podlehlo společnému nepříteli — pohanským barbarům. Leč co původu božského, může snad na čas býti potlačeno, ne však na vždy zničeno; mravnost musí zvítěziti nad znemravnělostí, právo nad bezprávím, duch nad hmotou. Slovinci nalezli ve své nové vlasti křesťanství v rozvalinách, než i tyto trosky mluvily a polozbořené svatyně hlásaly Ukřižovaného.

Světlo učení křesťanského z dvojí strany a dvojí cestou šířilo se k Slovincům; tu přes Aquileji (Voglej) od kněží vlašských, tu přes Solnohrad od duchovních německých. Sv. Amand, biskup utrechtský, přepravil se za panování Sámova as r. 630 přes Dunaj, aby Slovincům evangelium zvěstoval. Na své apoštolské cestě setkal se s přízní i odporem tuhým, ale toužebně očekávaná palma mučenictví v podíl se mu nedostala. Po krátkém čase vrátil se přes Rýn do své vlasti. Začátky nového učení, jimž byl základ položil sv. Amand, neměly dlouhého trvání a vymizely brzy docela. Ale tím nedali se odstrašiti missionáři němečtí a nepřestávali zřetel svůj obraceti i příště k Slovincům, ba i řeči jejich se přiučovali aneb brali s sebou tlumočníky. Tak počínal sobě nástupce Amandův sv. Emmeran. Po těchto předběžných pokusích zasadil se mnohem horlivěji o pokřestění Slovinců vormský biskup Rupert, který obrátiv bavorského vévodu Théoda, vydal se k Slovincům na požádání knížete jejich, vyučoval je, křestil, zakládal chrámy a kláštery a pozůstavil dostatečný počet kněží a mnichů v zemi.

Nástupce jeho Vitalis v horlivém zasazování se o pokřestění a obrácení Slovinců jemu vyrovnati se hleděl, ale ani jemu nedařilo se dle přání.

Slovinci, svobody nade všecko milovní, pokládali, mnohými příklady vyučeni jsouce, obrácení na víru křesťanskou za obmysl a nástrahu svých nepřátel, hledících pod tou rouškou uložiti na ně jho nejtvrdší poroby; z té příčiny úsilovně odporovali věrozvěstům německým, přicházejícím vyvraceti staropohanské obřady jejich. V té době opětovali Avaři vpády do zemí slovanských a krutě řádili na území Slovinců. Tito sjednoceni pod korutanským vévodou Borutem nemohouce přemoci odolati, povolali sousední Bavory ku pomoci, kteří zahnavše Avary, místo avarského své jho na Slovince vložili. Vévoda bavorský Thasilo II., kterýž Borutovi pomoc poskytl, byl v poddručí Pipina Krátkého a tak dostali se Slovinci, alespoň větší část jejich, pod vrchní vládu králů franckých.

Borutův syn Karat a synovec Chotimír odvedeni jsou s mnohými vznešenými osobami do Bavor co rukojmí. Po brzké smrti Borutově r. 750 stal se vladařem Karat a když po třech letech zemřel, dosadil Pipín na stolec knížecí Chotimíra. Karat i Chotimír, byvše v Solnohradě ve víře křesťanské vychováni, přivedli s sebou horlivé kněze a usilovali všemožně o rozšíření křesťanství po celé zemi. Zvláště Chotimír byl dobrým křesťanem a každoročně putoval do Solnohradu k vykonání pobožnosti. Při té příležitosti seznámil se se salcburským biskupem Virgiliem, jemuž přední zásluha o obrácení Slovinců bez od-

poru náleží. Byltě Virgilius rodem Irčan a pocházel z krve šlechtické. I on, jako mnozí jeho krajané, v tehdejších dobách roznícen láskou ku Kristu, zřekl se světa a zasvětil se s duší s tělem v službu Hospodinovu. Již co mladík ponořil se duchem v hluboká studia, při tom však nezapomínal prospívati v životě bohumilém a ozdobiti duši svou mnohými cnostmi. Brzy zářil mezi zbožnými učenci své vlasti jako hvězda první velikosti. Byv vysvěcen na kněžství, puzena se cítil putovati do Jerusaléma, zlíbati místa, které krví skropil božský Spasitel, navštíviti hroby sv. apoštolů Petra a Pavla v Římě a ostatek života svého věnovati hlásání sv. evangelia u těch národů, kteří ještě byli ve tmách nevědomosti a modloslužby. V průvodu několika učených a nábožných mužů, mezi kterýmiž byli Lullus a Alto, opustil svou vlast a přišel k západním Frankům, kde ho tehdejší říšský správce Pipin, který byl zvláštním ctitelem mužů výtečných, velmi blahosklonně přijal a nad míru sobě oblíbil. Tenkráte meškal u dvoru francského bavorský vévoda Odilo v zajetí. Virgilius použil svého vlivu u Pipína a zjednal Odilovi nejen důstojné s ním zacházení, nýbrž i svobodu a dosazení na křeslo vévodské. Odilo zavítav do své vlasti, povolal k sobě dle přání Pipínova kněze Virgilia a svěřil mu opatství sv. Petra i řízení biskupství solnohradského r. 745. Pokorný sluha Páně zdráhal se dlouho přijmouti pomazání biskupské, předstíraje, že takového vznešeného důstojenství není hoden, ač byl velice nábožný a jeden z nejučenějších mužů věku svého. Mezi jiným učil, co tehdáž bylo neslýchané, že naše země má podobu koule a že dolejší polovice její též lidmi obydlena jest, že tedy stává více dílů

světa, nežli těch až po tu dobu známých. Této pravdě, kterou později plavci po moři svými zkušenostmi potvrdili, nechtěli lidé tehdáž věřiti. I vyhlašovali sv. Virgilia za kacíře a on se musel před papežem ospravedlniti. Papež ho propustil od sebe, byv zcela upokojen tím, jak mu to sv. Virgilius vyložil a udělil mu své požehnání. Jelikož Virgilius biskupské svěcení přijmouti nechtěl, dal biskupské záležitosti spravovati světícím biskupem Doldou, jehož byl z vlasti s sebou přivedl; on však sám jako opat spravoval záležitosti diecese s moudrou obezřelostí. Konečně dal se po 22 letech na dolehavé přimlouvání sousedních biskupů a lidu věřícího r. 767 posvětiti. Jeho první biskupský úkon bylo vysvěcení kostela v Oettingu u Vagingu, který byl vystaven od hraběte Guntíře z Chiemgau. Posud byl kostel klášterní u sv. Petra jediný chrám v Solnohradě a zároveň sídlo biskupa. Jelikož ale pro vždy rostoucí množství lidu nestačil, začal Virgilius r. 767 stavěti nový nádherný chrám biskupský, který za šest let dokončen byl. Legenda praví, že sv. biskup vždycky v sobotu postavil do kruhu dělníků nádobu s penězi, ze které si každý svou mzdu vzíti směl a že žádný víc vzít nemohl, než si zasloužil. R. 773 posvětil sv. Virgilius tento nový svatostan a s velikou slávou dal přenésti kosti sv. Ruperta i dvou jeho soudruhů z kláštera sv. Petra do nového chrámu, kde posud odpočívají. Při tom chrámě ustanovil k opatření služeb Božích dvanáct duchovních, aby řeholníků svato-Petrských tím svobodněji za missionáře upotřebiti mohl. Pořád mu ještě na srdci leželo, aby národové posud pohanští, na víru Ježíše, Syna Božího, obráceni byli. Vždyť proto byl opustil

vlast a rodiče své. A proto mu bylo nejvroucnějším potěšením, když Chotimír, vladař Slovinců korutanských, k němu vypravil posly s prosbou, aby mu poslal missionáře, kteří by jeho lidu, posud modloslužbě věřícímu, zvěstovali sv. Evangelium. Sv. Virgilius ochotně vyhověl vřelému přání a poslal mu kněze, mezi nimi Lupa a Majorana, kteří se značným úspěchem po celé zemi křesťanství šířili. Chotimír, vida utěšeně zkvétající církev, prosil snažně sv. Virgilia, aby osobně jeho říši navštívil, stav věcí prohlédl a svou přítomností k utvrzení nového učení přispěl. Ale Virgilius jinými prácemi zanešen a maje jinou cestu na pomezí uherské před sebou, poslal za sebe Slovincům světícího biskupa Modesta s mnohými knězi a jahny a udělil mu moc chrámy dle potřeby budovati a kněze světiti. Týž vysvětil několik rodilých Slovinců na kněžství, kteří hlásajíce rodákům svým sv. Evangelium v řeči mateřské, v době kratičké přes 17000 Slovinců Kristu získali. Modest jmenován prvním biskupem slovinským, ovšem bez stálého sídla. I mnohé chrámy posvětil a při nich duchovní pastýře ustanovil; mezi nejstarší církve korutanské počítati dlužno Gopra-Sveta (Maria-Sal); Tiburnia (Lurnfeld); Undrima a j. v. Bohužel zemřel Modestus záhy a německé duchovenstvo osiřelé vrátilo se z velké části do Solnohrad. Obecný lid i nyní ještě vzdorně zamítal všelikou novotu z ciziny přicházející a po třikráte vyvoláno veliké zbouření. Okolnost ta byla předním důvodem, že sv. Virgilius k opětné žádosti knížete Chotimíra, aby osobně navštívil Slovince, zdráhal se vyhověti žádosti vladařově. Jakmile však vzpoura utlumena byla, neváhal horlivý biskup Slovincům poslati

kněze i jáhny, aby, co pokaženo, napraveno bylo. Chotimír byl v přátelství s panovníkem bavorským Thassilem II., jenž velice pečoval o rozšíření a upevnění víry křesťanské. Týž založil opatství šárnické a území India (Innichen), staré Aguntum, s celým okolím daroval k založení kláštera s výslovným doložením, aby z něho věrozvěstové mezi Slovince rok co rok hlásat Krista vycházeli. Ku žádosti biskupa Virgilia dal se Thassilo II. pohnouti a založil proslavený klášter Kremsmünster, opatřil jej polnostmi a vinicemi, kterýžto klášter stal se hornímu Rakousku, zvláště „Solní komoře“ pravým požehnáním. V té době súčastnil se Virgilius v Dingolfingu církevní synody a spasitelnou radou přispěl vydatně v poradách biskupských. I Thassilovi II. byl Virgilius upřímným přítelem a jeho laskavá slova odvrátila mladého knížete od nejednoho nerozvážného kroku. Po smrti Chotimírově r. 769 vypuklo znova vzbouření, kněží němečtí vyhnáni ze země a po několik let, jak letopisy vypravují, nebylo prý mezi Slovinci žádného cizího kněze. Teprvé když nový kníže a nástupce Chotimírův Valduch s pomocí Bavorů utišil jitření, vysláni od Virgilia opětně kněží k Slovincům. Pro svou horlivost u vysílání missionářů mezi Slovince, zvláště do Korutan, poctěn Virgilius od vděčných potomků názvem apoštola národa slovinského. Ale sv. biskup nepracoval jedině neunaveně v spasení svěřených duší slovem a příkladem, nejen že se snažil věřící k pravému křesťanskému živobytí povzbuzovati a voditi, nýbrž on pilen byl i tělesný vezdejší jejich blahobyt množiti. Duchovní, které rozeslal do hor, aby tamnější obyvatele Spasiteli získali, vnikli do rozličných pobočních úvalů a nalezli tam v čaro-

krásné krajině léčivé vody, světoznámé lázně gasteinské, kde množství chorobných hledá a nalezá úlevu i uzdravení. Rovněž poručil apoštolský muž staré, zasypané doly otevříti a železnou rudu dobývati.

Po 30leté neunavné práci na vinici Páně zemřel 27. listopadu r. 784, dlouho oplakáván všemi, kteří ho znali a i těmi, kteří o něm vyprávěti slyšeli.

Papež Řehoř IX. vřadil r. 1233 Virgilia do počtu Svatých.

Po pádu Thassilově a konečném pokoření Slovinců od mohutných Franků r. 788 nedály se již nižádné překážky v dokonání pokřesťování Slovinců.

Arno, nástupce sv. Virgilia na prestolu solnohradském, dovršil, co byli jeho předchůdcové započali.

Slovinců jižních všímali si povýtečně biskupové a kněží aquilejští, ač jen sporé zprávy o tom nám se zachovaly. Mezi četnými missionáři aquilejskými jmenovati dlužno hlavně sv. Paulina (776—802), jenž dokonal obrácení Korutanců na pravém břehu řeky Drávy a drahně let u Slovinců v Krajině ztrávil. Že působení duchovenstva aquilejského mezi Slovinci nebylo jen okamžité, ledabylé, patrno z rozepře stolice solnohradské a aquilejské o rozhraní obou církevních okresů. Zmíněný spor rozhodl Karel Veliký r. 810 a za pomezní čáru ustanovil řeku Drávu. Při službách Božích užíváno jazyka latinského dle obřadu církve římské, až do času apoštolování sv. Cyrilla a Methoděje v Pannonii a na Moravě, kterýchžto ne-

smrtelných učitelů blahodárná činnost aspoň prostředně k Slovincům se vztahovala.

Upomínkou na pokřestění Slovinců jest starobylé písmo slovinské z VIII. století, obsahující dvě formule zpovědní a vyznání víry, drahocenný to plod literatury národní. Nejstarší písmo Slovinců byly runy; písati neznamenalo psáti, nýbrž rýti, řezati znamení do dřeva neb kamene, teprvé křesťanstvím přijali Slované písmo hláskové.

Chorvaté,

(Přes 2 miliony.)

Sv. Jan Vladimír.

Divocí Avarové měli hlavně namířeno na císařství řecké. Za času Heraklia císaře vpadli do Dalmacie a vidouce, že je tam překrásná země, usadili se v ní, kdež obyvatelstvo napořád vraždili a města vyvraceli. To se dělo okolo r. 630. Císař Heraklius, těžce nesa ztráty tak velikého území a boje se větších nehod a nemoha sám odolati četnému nepříteli, zavolal ku pomoci Chorvaty, bydlící v Zakarpatí. Chorvaté přišli, Avary po několikaleté válce nazvíce vyhnali a zemi novou zaujali. Hranice Chorvatů byly na jihu řeka Cetyna, na východě řeka Vrbas, k severu řeky Dráva, Kupa, Arsia, a na západ moře Jaderské. Chorvaté obdrželi nové území pod výminkou, aby vyhnavše Avary a v něm s čeleďmi svými se usadivše, vládě řecké poddáni zůstali.

Ve válkách Chorvatů s Avary ztroskotáno bylo starodávné město Salona a mnoho křesťanů v něm žijících zavražděno, jiní od vítězů zajati a za otroky prodáváni. V té době seděl na stolci sv. Petra papež Jan IV., rodilý Dalmatinec. Těžce nesa zkázu svého rodného města a neštěstí vlastních rodáků, umínil si pro budoucnost podobné hrůzy od vlasti své odvrátiti. Proto poslal r. 640 opata Martina do Dalmacie a Istrie, aby zajaté křesťany zlatem vykoupil, oloupené penězy podporoval, ostatky sv. mučeníků ze svatyně salonské do Říma přinesl a Chorvaty dle sil svých ku křesťanství získati se snažil. Pokřtění národu pohanského zdařilo se mu jen částečně a duchovenstvo

chorvatské s celým územím podřízeno arcibiskupu splitskému. „Když Chorvaté byli pokřtěni," vypravuje řecký letopisec, „učinili úmluvu písemnou a zapřísahali se sv. apoštolu Petrovi, přísahou slavnou, že všech vpádů do cizích zemí se zdrží a se sousedy v míru žíti budou, vyjma, že by sami byli znepokojováni. Římský papež je ujistil, že, budou-li od jiných napadeni, Bůh bude jich ochráncem prostřednictvím svého zástupce Petra, učeníka Kristova." Tato sv. vírou na pokřtěné vložená a přísahou stvrzená povinnost překazila alespoň na čas další šíření hranic a uvedla kolonistům na paměť, aby nabytou zemi pilně vzdělávali a potem svým ji svlažovali. Nástupcem Janovým byl Martin I., který pokračoval v započatém díle svého předchůdce a r. 649 poslal kněze Jana Ravenčana s mnohými kazateli k Chorvatům, aby pokřtěné ve víře utvrzovali a pohanství ničili. Uslyšev o tom blahodárném působení kněží římských mezi Chorvaty císař Heraklius Konstans II., (642—668) zaradoval se velice a snažně prosil římskou stolici, aby nově obrácenému národu dána byla celá duchovní správa: arcibiskup, biskupové, kněži a jáhnové. Papež Martin povolal Jana Ravenčana do Říma, posvětil jej na biskupa a jmenoval ho arcibiskupem salonským v Splitu. V novém sídle svém posvětil Jan Ravenčan pohanský chrám boha Joviše ke cti blahoslavené Panny Marie a přenesl do něho ostatky sv. Dujma a svatého Anastazia.

Horlivý arcibiskup Jan Ravenčan obcházel celou zemi, budoval chrámy, světil kněze i biskupy, a o utvrzení křesťanství i zavedení hierarchického řádu neunavně se přičiňoval. Bohužel všecko úsilí nemělo žádoucích úspěchů, símě nové víry neza-

pustilo kořenů hlubokých. Chorvaté vypověděli brzy poslušenství slabé vládě řecké i církvi. Z nedostatku spolehlivých zpráv celá dvě století mlčením pominouti musíme a jediné podotkneme, že Chorvaté, svrhše s beder svých panství řecké, v horší ještě jařmo upadli — — v porobu sousedních Franků. Válečný vladař francký Karel Veliký podmanil sobě kralovství longobardské, Furlandsko, Tyrolsko, Korutany a Istrii. R. 789 podmaněna i Liburnie, posávská Panonie až k Dunaji; Frankové stali se bezprostředními sousedy Slovanů, ba župan chorvatský, podělen byv titulem správce, podřízen markraběti furlandskému. R. 810 uzavřena smlouva, v které císař řecký Nicephor postoupil Karlu Velikému poručenství i nad Chorvaty dalmatskými, jen některá města pomořská si vymíniv. Tak počátkem IX. století celá chorvatská větev podřízena Frankům, kteří po smrti Karlově s Chorvaty ukrutně, ba nelidsky nakládati počali. Ljudevit, velkožupan Chorvatů posavských, nemoha déle snášeti nesnesitelné nátisky markraběte Kadolacha a marně u Franků práva se dovolávaje, vznítil povstání. Vyslané proti němu vojsko šťastně porazil, tak že Timočané, před tím přátelé Franků, jeho spojenci se stali. Znova vytáhli proti němu Frankové do pole a s nimi velkožupan Chorvatů dalmatských Boren. Ljudevit ale opětně na řece Kulpě r. 819 zvítěziv, přidružil k sobě i Slovince, bydlící v Alpách krajinských a korutanských. Zdálo se, že na řece Drávě položeny již základy k nové slovanské říši, ježby tvoříc ochrannou zeď, bránila dálšímu se šíření Franků na slovanský východ. Leč tu západní císařství sebralo svou veškerou válečnou moc a vyslalo proti Ljudevitovi tři velké voje; po celý rok odolal Ljudevit nepříteli, byv

ale od spojenců opuštěn, musel v útěku hledati spásu. Letopisci vypravují, že Borenův strýc Ljutomysl, k němuž Ljudevit se byl utekl, zapomenuv na slovanskou pohostinnost a osoby nedotknutelnost, připravil Ljudevita o hrdlo. Tím že dalmatští Chorvaté bojovali proti vlastním bratrům a Frankům dopomohli k vítězství, upletli bič sami na sebe; poroba, okovy byla královská odměna, jíž nástupce Borenův Vladislav věrné služby Chorvatův byl obmyslil. „Chorvaté podrobili se Frankům ve všem," „leč tito provodili nad nimi ukrutenství děsné, že i nemluvňátka, ještě prsou matek požívající, vraždili a psům předhazovali." Konečně pozbyli utiskovaní trpělivosti, zavraždili vládnoucího nad nimi knížete franckého a Porina za vůdce a budoucího knížete si obrali Propukla válka, v níž po sedmiletém tuhém boji Chorvaté konečně zvítězili, Franky pobili, ba samého vůdce Kocilina života prý zbavili.

Jedva že sobě Chorvaté po těžkých protivenstvích trochu oddechli, již poslali posly do Říma se snažnou prosbou o pastýře duchovní. I přišli opětně biskupové a kněži a křestili, neboť símě víry Kristovy během dvou století bylo udušeno. Rovněž i smlouva s římskou stolicí byla obnovena a všeobecným přijetím sv. křtu zpečetěna. Sjednoceným pokřesťěným a osvobozeným Chorvatům vládl od r. 830—836 kníže Porin, po něm jen kratičko Mojslav, jehož nástupcem byl Trpimír, který zanechal nám nejstarší památku psanou z kanceléře chorvatských knížat, důležitou a vzácnou co do starobylosti, ale psanou latině. Listinou zmíněnou potvrzené svatyni Metropole splitské statky a důchody od knížete Mojslava se darují. Neváháme s ní obeznámiti své čtenáře: „Já hříšný

Trpimír, kníže Chorvatů, který nevěděl jsem o posledním dnu a času, jehož nikdo nezná, jsa starostliv o duši svou, zbudoval jsem s pomocí Boží — poradiv se dříve se všemi župany — klášter a povolal bratry, aby svými modlitbami nás od hříchu očistili. Potom ustanovili jsme se na tom, chrám téhož kláštera posvátnými nádobami opatřiti; a když se nám stříbra nedostávalo, Petr, arcibiskup Salonský, zapůjčil nám jedenácté liber. Chtěli jsme mu s radostí na vzájem něčeho uštědřiti a vděčnými se prokázati. „Vaší laskavosti ničeho neodepřeme“ načež on odvětil: „Přeju sobě především, pane můj, aby u přítomnosti Vaší Jasnosti svatyni Salonské na věčné časy všecko movité i nemovité mnou zakoupené aneb jí v Lešani a Trogiře s otroky i s otrokyněmi darované zboží potvrzeno bylo; spolu aby v nadzmíněném arcibiskupství Salonském, jež až k Dunaji, ba skoro přes celou říši chorvatskou se rozprostírá, chrámu sv. Jiří v Putalii statky i služebnictvo, jež jí kníže Mojslav byl daroval, přiřčeno bylo.“ —

„Souhlasíme a potvrzujeme vše řečenému chrámu na věčné časy. K tomuto přidáváme ještě část pozemků ze svého území .... a nařizujeme, aby klušané na našem panství ze všech plodin zmíněnému kostelu přispívali desátkem, který náš předchůdce Mojslav dávati započal.“

Za panování Trpimíra 837—868 přibyl do Chorvatska ze sousední Istrie, anebo Krajinska zbožný poutník, jmenem Martin, jejž lid co zázračného světce ctil. Jsa tělesným neduhem sklíčen, nošen byl na nosítkách po celé zemi; nevšední výmluvností jsa obdařen, poučoval nevědomé, u víře slabé divy utvrzoval a věřící lid vůbec k ostříhání smlouvy s papežem učiněné nabádal. Mezi rokem

868—878 povýšen přičiněním císaře Vasila Macedonského na přestol knížete chorvatského Zděslav, pokrevní příbuzný Trpímírův. Chorvaté jen krátký čas byli úplně svobodni a samostatni; strachujíce se vpádů nepřátelských a poroby, dali se pod ochranu Řecka, jež probravši se z dlouholeté malatnosti utěšeně zkvétati počalo.

Spolu odstoupili v té době Chorvaté od papeže římského a přidali se k patriarchovi cařihradskému. Hlavní příčinou této změny bylo zavedení bohoslužby slovanské na Moravě a Slovensku. Leč touha Chorvatů po spojení s východem neměla dlouhého trvání. Již Branimír, nástupce Zdeslavův, po svém nastolení na křeslo knížecí vyslal jáhna ninského Theodosia s prosbou do Říma, by s celým národem chorvatským přijat byl do lůna církve římské. Poněvadž pak tenkráte moravský kníže Svatopluk poslal kněze Jana do Říma ohledně Methoda i slovanské bohoslužby, proti které německé duchovenstvo soptilo, obrali si jej Branimír i Theodosius (neboť cestoval Chorvatskem přes Nin) za prostředníka mezi sebou a stolicí papežskou. Dána mu zvláštní na papeže psaní. Jan VIII. byl z takovéto dobré vůle a žádosti Branimírovy radostí rozjařen, tak že v kostele sv. Petra při hlavním oltáři Bohu za to poděkoval a za Branimíra i celý národ chorvatský se pomodlil. „Otevírám tobě své náruč,“ píše Jan VIII. ze dne 7. června 879, „v den na nebe vstoupení Páně povznesli jsme při oltáři sv. apoštola Petra ruce k nebesům, požehnali tobě a celé tvé zemi.“

Nástupcem Branimírovým byl Mutimír 892 až 900, mladší syn Trpimírův, jenž výše dotčenou listinu otce svého Trpimíra znova potvrdil. Po něm dosednul na stolec velkožupanský Křešimír I.

900—912 a po tomto syn jeho Miroslav 912 až 917, jenž od spolužupana Pribiny, toužícího po samovládě, byl zbaven života. Velké rozmíšky odtud vzniklé uvalily na knížectví chorvatské množství pohrom, seslabily říši, uvrhše ji skoro na pokraj záhuby. Vždyť touže dobou původního mocného Chorvatska již nestávalo; severní část podél Dunaje a Sávy, kde kdysi vládl Ljudevit, obrátily hordy maďarské v poušť; i křesťanství bylo zničeno, tak že Ladislav Svatý 1077—1095 výtečný panovník uherský, zmocniv se téhož území, začíti musel s křestěním. Východní část Chorvatska opanovali Bulhaři spolu se Srbskem, zbylo tedy jen západní, pomořské území, rozdělené na 14 žup, z nichž tři tvořily zvláštní banát a kdežto 11 žup bezprostředně podřízeno bylo velkožupanu, měl zmíněný banát vlastní zřízení a samosprávu a jen prostředně závisel od velkožupana.

V této zúžené říši chorvatské byla ještě stará, výsadní města latinská jako Zara, Trogir, Dubrovník, Split a některá města ostrovní, jež hierarchii a církevní správu s chorvatskými Slovany měla společnou. Odtud časté a tuhé spory najmě při obsazování sídel biskupských. Latiníci chtěli míti arcipastýře, jenž by hověl obřadu latinskému a Slované, kteří za Branimíra jen proto tak rychle navrátili se do lůna církve římské, že jim jako Moravanům povolena liturgie slovanská, přáli si přívržence ducha Cyrillova a Methodova. Když různice den co den vzrůstaly, chtěl slovanský biskup ninský z těch sporů těžiti; zamýšlel totiž metropolitovi splitskému odepříti poslušenství a vlastní sídlo na metropoli Chorvatův povznésti. Událost ta vzbudila u latiníkův větší ještě nepřátelství a u ostatních slovanských biskupů byla

zdrojem záští. Tu panující kníže chorvatský Tomislav (920—940), chtěje navrátiti zemi pokoj a ukončiti dlouholeté spory, psal s Michalem Záchlumským v té záležitosti papeži Janu X. (914 až do r. 929). Papež Jan X. vyslal do Chorvat dva biskupy a dva vyslance (legáty). V dopisu k arcibiskupovi napomíná jeho a podřízené biskupy, aby vše důrazně napravili a ze všech sil se přičinili, aby bohoslužba ne v cizí, nýbrž v latinské řeči byla odbývána. „Neboť syn nemá jinak mluviti, než jak ho matka učí; Slované pak jsou výhradně dítky Církve římské.“

List k Tomislavovi a Michalovi zněl: „Tomislavovi, králi Chorvatů a Michalu Záchlumskému, jakož i všem županům . . . a celému národu území slovanského a Dalmacie. Kdož zajisté o tom pochybuje, že království slovanská mezi prvotiny apoštolů a všeobecné církve se počítají, přijavší hned v kolébce krmi kázaní apoštolské církve s mlékem víry. Opětně a opětně napomínáme vás, byste při nás setrvali a ve všem nařízeními našich biskupů se řídili.“ S těmito listy přišli r. 925 vyslancové papežští Jan z Ancony a Lev z Praeneste do Dalmacie, navštívili města chorvatská a srbská a svolali sněm do Splitu.

Jan III., zvaný Januarius, byl od shromážděného sboru potvrzen za metropolitu chorvatského se sídlem ve Splitu. Co do slovanské bohoslužby ustanoveno, aby duchovní a řeholníci, kteří jsou již vysvěceni a ve slovanském jazyku služby Boží konají, v tom stavě zůstati směli, ale příště aby se ani jeden biskup splitské metropole neopovažoval, vysvěcovati slovanské kněze. Učení se latinskému jazyku mládeži odporučeno. Tato uzavření poslána po splitském knězi Petrovi, leč nin-

ský biskup Řehoř protestoval po zvláštních vyslancích v Římě. Proto pozval Jan X. i jeho i metropolitu splitského, aby došli buď osobně do Říma aneb poslali tam své plnomocníky. R. 928 svolán opětně církevní sněm do Splitu, který dopadl ještě hůře pro biskupa ninského a liturgii slovanskou. Ač bohoslužbě slovanské usnešením sněmovním zasazena rána smrtelná, nelze přece o okamžitém jejím vyhlazení mluviti, ba co Janem X. zakázáno, to r. 1248 Innocencem IV. opětně povoleno. Zakladatelem a šiřitelem slovanské liturgie mezi Chorvaty nebyl nikdo jiný, nežli sv. bratří soluňští a jisto jistě jejich žáci, když po smrti sv. Methoda z Moravy a Slovenska potupně byli vyhnáni.

Hned po ubytování se Chorvatů v Zadunají dvoje u nich povstala obec, totiž dalmatsko-chorvatská a posávská; kromě této dvojice bylo vždy několik žup spojeno v knížectví. Mezi knížaty na území dalmatském jmenuje se v X. století Pretislav, syn Chvalimíra, knížete podgorského. Jeho nástupcem stal se Jan Vladimír, který, již co mladík uvázav se v řízení vlády, prospíval moudrosti i milostí. Za jeho panování vtrhl do Dalmacie bulharský car Samuel a pustošil i zemi Vladimírovu. Týž spravedlivý, mírumilovný a ctnostný kníže nevolil v záhubu dáti lid svůj a uchýlil se do hor nepřístupných. Samuel vida, že mu nelze přemoci Vladimíra, zanechal část vojska u paty hor, s druhým oddílem táhl proti městu Olguni (Dulcigno) a oblehal je. Nemoha se dočiniti žádného úspěchu, vzkázal Vladimírovi, aby s lidem sestoupil do nížiny a podal ruku k smíru. Vladimír, nechtě říši svou v tuhé poddanství bulharské uvésti, neuposlechl. Tu však sousední župan, žádostivý vy-

znamenání a hojné odměny, nabídl se Samuelovi, vyzraditi tajné stezky do hor a jako Jidáš vydati mu Vladimíra. Když tento uslyšel o brzké zradě ničemného souseda, uzavřel u sebe, za lid sám se vydati třeba i na smrt. Rozloučiv se s věrnou družinou, odebral se k Samuelovi, který ho poslal v zajetí do Prespy, kde i car s dvorem svým sídlel. Samuel, nemoha Olguně dobyti, odtáhl s nepořízenou a z hněvn pustošil celou krajinu i po moři až k Zadře a přes Bosnu vrátil se domů.

Vladimír mezi tím úpěl ve vězení, dnem i nocí na modlitbách trvaje. Kdysi ukázal se mu anděl, těše skormouceného a zvěstuje mu brzké vysvobození. Událost zmíněná zdvojnásobnila jeho horlivost v modlitbě i tuhých postech. Jednoho dne, tak vypravuje kronikář, prosila cara Samuela jeho dcera Kosara, aby jí dovolil, vězně navštíviti a jim nohy umýti. Otec svolil, Kosara šla vykonat skutek milosrdenství. Spatřivši krásného, lahodného, pokorného, výmluvného Vladimíra, lítost měla nad ním; a když se dověděla, že je z rodu vznešeného, zamilovala si ho. Přistoupivši k otci, padla k nohoum jeho a snažně prosila, aby ji vězně Vladimíra za manžela dal. Car Samuel miloval svou dceru velice, a nezpečoval se vyhověti upřímnému přání. Poručiv rouchem královským přiodíti Vladimíra a k sobě přivésti, políbil ho před svými magnáty a prohlásil za manžela své dcery. Po sňatku jmenoval Vladimíra králem dalmatským, připojiv k území, které již před tím Vladimír v držení měl, ještě krajinu dračskou. Vladimír s Kosarou žili zbožně, svatě, i poddaný lid dobrým příkladem k životu bohumilému navádějíce a četné svatyně Nejvyššímu budujíce. Ná-

stupcem Samuelovým byl Radomír Gabriel, bratr Kosary, kterého však Jan Vladislav zavraždil. Týž chtěl sprostiti se také Vladimíra, aby i jeho říši mohl uchvátiti. Z té příčiny pozval k sobě Vladimíra; Kosara však nedala mu jíti, ale sama šla k Vladislavovi carovi, který ji na oko přívětivě uvítal. Mezi tím opětně vypravil posly ku králi s křížem zlatým a slovy: „Proč zdráháš se přijíti? — Hle manželka tvá u mne jest a nic zlého se jí nepřihodilo, ba dobře je pohostěna. Důvěřuj ve věrnost kříže, abych tě ještě dnes viděl a s dary propustil.“

K čemuž odvětil Vladimír: „Známo, že Kristus na kříži dřevěném zemřel a ne na zlatém; máš-li víru pravou, pošli kříž dřevěný po osobách duchovních a já s důvěrou v Krista přijdu k tobě.“

Načež vypravil Vladislav dva biskupy a mnicha, kteří, nesouce kříž dřevěný, přišli k Vladimírovi. Král vzav kříž, poklonil se před ním hluboce, uschoval ho za ňadra a v čele vyslaných kráčel k carovi. K rozkazu carově měli zákeřníci již cestou usmrtiti Vladimíra, ale Bůh ochránil ho, neboť najatí vrahové viděli stále kolem něho okřídlené vojíny s mečem taseným. Vladimír přišel šťastně do Prespy. Car uslyšev o jeho příchodu, rozhněval se velice, že ne mrtvolu, nýbrž živého Vladimíra má spatřiti. I rozkázal, aby co nejdříve byl usmrcen. Když dle obyčeje svého dlel v chrámě na modlitbách, obklíčili jej vojáci, aby vykonali přísný ortel smrti. Vladimír vyžádal sobě, aby se mohl s Bohem smířiti a aby biskupové i mnich, v jichž průvodu přišel, byli svědky jeho popravy. Když zmínění předvedeni byli, nemohli studem ani oči povznésti, dobře vědouce, že zradili krev spravedlivou. Vladimír, pomodliv se i vyzpovídav,

vzal kříž, jejž mu byl poslal Vladislav, do ruky a zvolal: „Modlete se za mne; tento kříž i vy budete mi svědky v den Páně, že bez viny umírám.“ Načež rozloučiv se s přítomnými, vydal se v ruce katanů a na prahu svatyně mečem sťat dne 25. května r. 1015.

Tělo zbožného vladaře pochováno v témže chrámu. Zázraky, jež u hrobu světce se byly udály, poděsily cara Vladislava tou měrou, že truchlící vdově Kosaře dovolil, tělo svatého choti odvézti, kamkoli by chtěla, a pohřbíti v Krajině v kostele Panny Marie. Kosara po smrti manžela svého stala se jeptiškou a dokonavši svatě pouť pozemskou, choti svému po boku uložena jest.

Tělo světce Vladimíra nalezeno po stoletích neporušené a líbě páchnoucí, jakoby pomazané mastmi vonnými. Ba ani kříž dřevěný, který v ruce držel nesetlel.

Car Jan Vladislav zabral země Vladimírovy; když oblehal pevnost D r a č, zdálo se mu, že vidí ozbrojeného vojína, jenž velmi Vladimírovi byl podoben; i volá hlasem velikým: „Sem, sem, vojínové. braňte mne, Vladimír mne zavraždí!“ I dá se rychle na útěk, náhle však klesne k zemi a skoná. Tolik pověst vypráví, k níž dějiny dokládají, že roku 1019 zahynul náhle a bídně Vladislav car.

Srbové.

(As 4 miliony.)

Sv. Sava.

Země, jež obývají nyní Srbové jihoslovanšti, zalidněny jsou tímto národem v první polovici VII. století po Kr. Sousedy Chorvatů ve vlasti zatatránské byli Srbové sídlem na řece Dněstru a Prutu. Jak pověst vypráví, jeden ze dvou po smrti otce samostatně nad Srby vládnoucích bratří a sice mladší překročil Dunaj, žádaje řeckého císaře Heraklia, by mu vykázal nové bydliště. Za nedlouho znelíbila se však přistěhovalcům vykázaná krajina v obvodě města Srbice na řece Haliakmoně i nastoupili pochod zpátečný. Když ale nespokojenci přešli přes Dunaj, počali svého nepředloženého kroku pykati a vyjednávali prostřednictvím císařského místodržitele v Bělehradě o nové území, jehož se jim skutečně dostalo v krajině, ležící od Chorvatů na východ při řekách Drině, Bosně a Vrbasu. — Srbové, odňavše sesláblým troskám Avarů zmíněnou zemi, rozhostili se v ní se svými čeleďmi. Od té doby obdržely různé částě území Srbů zvláštní jmena jako Srbsko (v užším smyslu), Bosna, Neretva, Záchlumí, Travunie, Konavlí a Dukla či Dioklea. Těmto oddílným krajům představeni byli županové co starší a správcové, ve vlastním pak Srbsku sídlel velkožupan srbský, který tu buď samostatně, buď podřízen císaři řeckému vládl.

Pokřestění Srbska nestalo se rázem; poprvé za císaře Heraklia, hned po příchodu Srbů do nového území a to mezi r. 636—640.

Důvtipný vladař věděl, že není na oboru zemském náboženství, jež by důtklivěji kladlo poddaným na srdce: „dávejte, co jest císařovo, císaři, Boha se bojte, krále v uctivosti mějte, modlete se za své vladaře, vyproste jim život dlouhý, panování bezpečné, voje udatné, radu věrnou, zemi pokojnou," jako to činí nauka křesťanská, obrátil se do Říma, aby do Srbska vysláni byli horliví hlasatelé nebeského učení. Ale vyučování katechumenů nemělo žádoucích úspěchů, protože se dělo nazvíce jazykem obecnému lidu nesrozumitelným. Nedotkne-li se křesťanské učení srdce, nemá základu a nepřinese ovoce. Drahná část Srbů zůstala nepokřtěna a když r. 641 celý národ z podřízenosti řecké se vymanil a nikoho nebylo, jenž by vyslané hlasatele v spasitelném působení podporoval . . . . ký div, že nevzešlo símě, že po marném úsilí odešli i kazatelové a lid zase tapal v temnostech bludného pohanství. Když zemřel kníže, jenž Srby do území císařského přivedl (vypravuje řecký letopisec), byl nástupcem jeho syn, potom vnuk a tak ostatní jeho potomci vládli až do Vyšeslava; pak Radoslav, Prosigoj a Vlastimír posloupně nad Srby panovali. Toť celý nám známý průběh dějin dvou století. Vlastimír (836—843) byl brannou mocí napaden od Presjama, knížete bulharského, s nímž po tři leta šťastně válčil a hranice své obhájil. Kdežto prvé Srbové a sousední Bulhaři žili v nezkaleném přátelství, byl tímto učiněn počátek k nekonečným bojům bratří proti bratrům.

Boris, vladař bulharský (852—888), chtěje pomstíti Presjamovu porážku, vypověděl Srbům, jimž právě synové Vlastimírovi, Muntimír, Strojimír a Gojník vládli, válku; byl však

poražen, ba i syn jeho Vladimír zajat, čímž výbojník k míru přinucen. Než brzo znesvářili se zmínění bratří o prestol knížecí a uvrhli vlast do dlouho trvajících rozmíšek; samovládcem pomocí Borisovou stal se konečně Muntimír. Za jeho panování zalétla i k Srbům radostná zvěst o apoštolských pracech bratří soluňských, Cyrilla a Methoda. Srbové dobře vědouce, že křesťanství stalo se životní otázkou všech národů, kteří nechtěli se spuchřelým pohanstvím zaniknouti v moři zapomenutí, sami vyslali posly do Cařihradu a za duchovní pastýře prosili, kteří by ve křestní koupeli obmyli ty, již dosud žili v modlářství a spolu ve víře cvičili a utvrzovali ony, kteří během času Kristu stali se nevěrnými. Císař Vasil ochotně vyhověl upřímné jejich žádosti a pokřtěni byli všickni, kteří dosud nenáleželi ku církvi Páně. Po dokonaném sv. křtu potvrdil vyslanec císařský Srbům knížete Muntimíra, jenž by vládl nad národem. Za důkaz všeobecného pokřestění slouží nám Nerečané (haluz srbská), kteří bydlíce v nedostupných horách, nejdéle přijetí nové víry odpírali, nyní ale zatvrdilou mysl svou obměkčivše, sami ke dvoru řeckému posly vypravili a za věrozvěsty prosili. Druhé křestění událo se mezi r. 868—870. Byť i kněží z Řecka k Srbům přišli, trvala většina národu ve spojení z Římem a kdežto dříve území srbské podřízeno bylo vrchnopastýřům sousedním, obdrželi nyní samostatného biskupa se sídlem v Dukle. Papež Jan VIII. pozval k sobě knížete Muntimíra, aby od něho slib věrnosti a přísahu, že i na dále s celým národem chce poddán býti stolci Petrově, přijal.

Není historicky dokázáno, že by bratři soluňští i mezi Srby byli apoštolovali, leč tolik

jisto, že bohoslužba slovanská, pevně se tam zakořenila a zbytky s písmem hlaholským až na naše časy u nich se uchovaly.

Duch Cyrilla a Methoda byl u nich jistě a národní podání přičítá jim nejen celé obrácení na křesťanství, nýbrž osvícení, blaho a zdar otčiny.

Po smrti Muntimírové uchopil se v Srbsku vesla vlády Petr, který, ze země syny Muntimírovy Přibyslava, Brana a Štěpána vypudiv a Klonimíra strýčence na hlavu poraziv, panoval dvacet let šťastně a pokojně, až od vůdců bulharských zrádně jat a ve vězení umořen. Po něm dosazen Pavel, syn Branův, jenž když se chtěl ze poslušenství bulharského Symeona vymaniti, přepaden Zachariášem, vůdcem Symeonovým. Brzo však ujal se Zachariáš sám vlády (okolo r. 920) dav se pod ochranu Řekům. Nastala krvavá válka, bojaři a náčelníci srbští, kteří neutekli do Chorvatska, odvedeni do Bulhar a území srbské strašně zpustošeno. Tak r. 924 stalo se Srbsko obětí urputného zápasu Řeků a Bulharů o výhradné panování na poloostrově balkánském. R. 925 držán byl církevní sněm ve Splitu, na němž bohoslužba slovanská byla přísně zakázána. Od té chvíle stávali se Srbové k Římu chladnějšími a přilnuli k Cařihradu; že ani nyní celý národ od římské stolice se neodloučil, zřejmo ze zařízení nového sídla biskupského pro Srby v Baru. Zda v letech pozdějších Srbsko více k Cařihradu než ku Římu se klonilo, těžko rozhodnouti; neboť během XI. století v různé závislosti tu bulharské tu řecké úpělo. Když za Bojislava Srbové jho řecké ze sebe svrhli, přidali se znova k Římu.

Syn a nástupce Bojislavův Michal i jeho syn Konstantin Bodín byli oddanými syny církve katolické. Michael 1050—1080 vstoupil

v přátelský poměr se západem a od Řehoře VII. přijal titul krále srbského i odznaky důstojenství královského. Římský papež nazývá jej nejmilejším sv. Petra synem.

Sídelní jeho stolec nalezal se v městě Dukle i arcibiskup zde bydlel a v zemi nebylo jiných kněží než římských.

Konstantin Bodin dal z návodu manželky své Jakvinty všecky příbuzné o hrdlo připraviti a po krátkém bezvládí domohl se trůnu srbského Vlkan 1089—1105. V té době podřízeni byli biskupové srbští metropoli barské. Roku 1120 stal se vladařem Bella Uroš a r. 1165 Štěpán Nemanja.

Týž výtečný panovník „z milosti Boží“ (jak sebe nazýval), vymanil porobenou otčinu z poručí vlády řecké, rozšířil značně území své vlasti a učinil Srbsko samostatným mocnářstvím. Veškeré jeho úsilí vrcholilo v tom, aby upevnil a zvelebil ve svém národu blahodárnou nauku křesťanskou. Patronem jeho povždy byl sv. archanděl Michael; obraz jeho stkvěl se na praporech vojův srbských; památku jeho oslavoval výročně s všemožnou okázalostí. Založil mnoho chrámů, klášterů i škol. Panovav nad svou říší slavně i mohutně po 37 let, vstoupil k radě nejmladšího syna svého Rastka do řehole, v čemž jej i manželka Anna následovala. Postoupiv vládu nad Srbskem staršímu svému synovi Štěpánovi, přijat byl do řehole biskupem Kallinikem v srbské Lavře ve Studenici a obdržel jméno Symeon. Pod řeholí sluší zde vyrozumívati život poustevnický. Pěkně o tom píše cestovatel Kanitz: „Až dosud ukazuje se jeskyně ve průsmyku Mlavy, kde veliký světec žil a modlil se; zde přikázal bodrobublavé

Mlavě utišení, aby šumotem svým nevyrušovala ho ve čtení knih posvátných a až dosud jest na témž místě hladina řeky hladká a tichá. I u Studenice jest jeskyně pod jmenem Isponica, jižto považují Srbové jakožto posvátnou, majíce za to, že zde světec po delší dobu prodléval v tuhých postech. Po dvou letech ve zbožné samotě u Studenice ztrávených odebral se Symeon Nemanja za svým synem Savou na posvátnou horu Athos r. 1198. Zde vystavěl znovu klášter chilandarský, v ssutinách ležící, bohatě jej nadav a chrámem ke cti Panny Marie Hromičné opatřiv. Od císaře Aleše Komnenského dosáhl nad to výsadu, aby dotčený klášter stal se majetkem knížat srbských, žádné jiné moci leč císařské přímě podřízeným; od té doby nazývá se až po dnes klášterem srbským. Řeholnímu životu oddal se pod vůdcovstvím svého syna s takovou horlivostí a vynikal takovou přede všemi pokorou, že všechny své spoludruhy obdivem naplňoval. V konání takovýchto zbožných skutkův dokonal dni činůvplného života svého; usnul v náručí syna svého Savy, byv svátostmi umírajících potěšen, dne 13. února r. 1200 ve stáří 87 let.

Jako Štěpán Nemanja, lnul i jeho syn a nástupce Štěpán k apoštolské stolici. Píšeť roku 1199: „My zajisté toužíme povždy kráčeti v šlépějích církve římské, jako otec náš blahoslavené paměti a povždy zachovávati přikázaní římské Stolice.“ Tolikéž žádá v témže listě Štěpán, aby sv. Otec vyslance do Srbska odeslal a jemu název krále srbského uděliti ráčil. Papež úplně důvěřuje v upřímnost smýšlení Štěpánova poručil arcibiskupovi barskému Janovi, aby Štěpána na krále korunoval. Avšak lstivým jednáním uherského krále

Emericha celá záležitost pro Srbsko důležitá uvedena na zmar, čímž na nějaký čas církevní poměry tak utěšeně ku prospěchu římské církve se rozvíjející vzaly obrat k horšímu.

Když ale Štěpán s vňučkou hrdinného dožete benátského Jindřicha Dandula se zasnoubil, dal se přímluvami choti své pohnouti, že r. 1217 odeslal vyslance k novému papeži Honoriovi III., kteří měli římské stolici opětně dosvědčiti přítulnost Srbska a spolu papeže žádati, aby Štěpánovi dávno želaný titul královský udělil. Sv. Otec svolil ku prosbě této a Štěpán poctěn názvem krále a v dějinách zaznamenán co „prvověnčaný“. Štěpán král vládl šťastně až do r. 1228. V posledních letech svého života byl častěji navštěvován nebezpečnými nemocemi; v útrapách takových ovládala ho myšlenka, přiodíti se rouchem řeholním. Sava, bratr jeho, stál mu věrně po boku, pomáhaje mu radou i věhlasem svým a budě v útrobě jeho vlastním příkladem touhu po svatosti a životě Bohu zasvěceném. Neduh jeho zhoršil se konečně do té míry, že již pokládán Štěpán za mrtvého. Náhle povolán Sava, jenž ho k životu opět probudil a rouchem řeholním oděl, při čemž mu oblíbené jmeno Šimon připojil. Potěšen i posilněn svátostmi umírajících, skonal Štěpán v náručí bratrově dne 24. září l. P. 1228. V týž den ctí se jeho památka u národu srbského.

V trojlístku patronů srbských zaujímá světec Sava místo přední; onť jest zakladatelem hierarchického řádu v říši srbské. Byl třetím synem Štěpána Nemaně, bratr krále Štěpána Prvověnčaného a slul prvotně Rastko. Záhy jevil náklonnost k čtení a životu pobožnému a rád vyhledával společnost mnichů. Kdysi přišli na dvůr velko-

županův mniši ze sv. hory Athos, mezi nimi jeden Srb; z jejich popisův a rozmluv vznikla v něm touha po stavu řeholním. Úmysl svůj zatajoval před otcem i před dvořany, vyprosiv si u knížete dovolení k honbě a pod tou záminkou utekl potajmu na horu Athos. Otec nesl počátečně tento skutek svého syna s patrnou nevolí, i dal syna hned stihati; nalezli ho v klášteře dosud neostříhaného. Slíbil domů se navrátiti, zpil však vyslance otcovy, a mezi tím, co tito dleli ve spánek pohříženi, dal si Rastko vlasy ostříhati a své jmeno v Sava zaměniti. Vyslanci ze sna se probudivše dali se do hlasitého pláče, když se jim byl Rastko s věže jakožto mnich objevil, shodiv k jejich nohoum ostříhané vlasy a světské své roucho. Dvůr jeho otce bědoval nad tím velice, z horlivosti náboženské uspokojil se konečně s touto změnou; ba i toho docílil Sava, že otec jeho, složiv vládu, sám život klášterní si oblíbil. Řeholník Sava meškal nějaký čas v ruském klášteře sv. Pantaleona, načež odebral se do Vatopedy. Nadán jsa důvtipem neobyčejným a zbožnou myslí vynikaje, rychle pokračoval na dráze církevních důstojenství. Metropolita soluňský povýšil ho na důstojenství kněžské i na úřad archimandrity, načež ku prosbě svých bratří Vlkana a Štěpána převzal nejvyšší správu kláštera chilandarského, jejž byl takměř ze ssutin povznesl a leskem zbožnosti a přísné kázně zvelebil. V záležitostech téhož kláštera byloť mu odcestovati do Cařihradu, kdež s velikou úctou i s upřímnou radostí přijat byl od tehdejšího císaře řeckého Theodora Laskariho i od patriarchy Germana. Blahovůle, s jakou se při dvoře císařském světec byl setkal, měla i v tom nemalý podnět, že dcera téhož císaře zasnoubena

byla Radislavovi, synovi to Štěpána Prvověnčeného. I byl Sava téhož roku 1221 císařem a patriarchou ustanoven za arcibiskupa srbského i pomořského. Z počátku zdráhal se Sava, přilnuv veškerou duší k zátiší řeholnímu, přijmouti břemeno vrchnopastýřské, v tehdejší době pro bedra lidská velmi obtížné; konečně k nalehavým prosbám svých knížecích bratří jakož i svých žáků a řeholníků odebral se k mileným luhům své vlasti. Na prestolu arcibiskupském bylo jeho přední snahou, s vydatnou pomocí bratra Štěpána šířiti v zemi pravou nauku křesťanskou, vymýtiti z říše srbské koukol učení bludařských a upevniti květoucí vinici katolickou. Nejvyšší zásluhu o Srbsko získal si zavedením řádu hierarchického; mělať zajisté církev srbská i co do počtu obyvatelstva i co do duchovních potřeb příliš málo sídel biskupských; arcibiskup Sava zvýšil jich počet na 12. Sídla jejich byla: v Chlumě, Diokleji, Debři, Budímli, Ráze, Chvostně, Prizreně, Gračanici, Toplici, Braničevě, Bělehradě a Moravici. Biskupům těmto poručil všude hlásati nauku katolickou, neohroženě se jí držeti, ji hájiti za příkladem sv. apoštolů a sv. otců církevních. Napotom korunoval bratra svého korunou od papeže Honoria III. skrze biskupa Methodia odeslanou. Domecian, životopisec sv. Savy, byl očitým svědkem korunovace a píše o ní takto: „Sava arcibiskup vyvolil sobě jednoho ze svých žáků, nejdůstojnějšího biskupa Methodia, odeslal ho do Říma k oslaveným apoštolům Petru a Pavlu, a k velikému těchto světců spoludědici — papeži; i přidal mu dary důstojné, aby on na vzájem Srbsku požehnati a pravověrného knížete korunovati ráčil. Psal i list papeži, žádaje, aby mu

udělil apoštolské požehnání a poslal korunu posvěcenou, kterou by bratra korunovati mohl jakožto krále rodné své říše, již otec z milosti Boží byl obdržel. Bůh, jenž milému služebníku svému všecky ctnosti udělil a veškery jeho prosby vyplnil, rozkázal tolikéž i tomuto sv. apoštolů na stolci nástupci vnuknutím Ducha sv., aby posvěcenou korunu odeslal, kterouž by věrný onen původce božských zákonů požehnán a korunován byl. I přinešena jest posvěcená koruna do srbské vlasti; i blahoslavil, obdržev ji, přednosta dobrodějce svého za všechno mu poskytnuté. I zavolav pravověrného svého bratra, velkožupana Štěpána ve velebné arcibiskupské sídlo j i d i c k é, slavil Sava v klášteře noční služby Boží, prozpěvuje posvátné hymny před Hospodinem s útrobou skroušenou. Ráno pak mezi službami Božími po velikém průvodu vzal posvátnou korunu do svých rukou, vložil ji na hlavu svého zbožného bratra a pomazal ho milostí Ducha sv. na království.“

Správa rozsáhlé arcidiecése Savovy spojena byla s četnými nesnázemi a předpokládala u vrchního pastýře neobyčejný věhlas a moudrost. Svatý arcibiskup, nadán jsa od Boha jak zvláštní při vládě nad lidmi opatrností, tak i vzácnou v obcování přívětivostí, získal sobě záhy veškerá srdce tou měrou, že rozsáhlé jeho stádce smírnou povahou svého velepastýře odchované činilo jakoby jednu rodinu Boží, páskou vzájemné lásky mezi sebou spoutanou. Každému a povždy volný býval k němu přístup; každý s potěchou a blahostným roznícením opouštěl bránu domu jeho. Neschůdné a obtížné v skalnatých horách cesty nezastrašily svědomitého velepastýře, aniž surovost kmenův vůkolních bylať mu závadou u návštěvě mileného

svého stádce; všickni měli patřiti vlastníma očima v laskavou a přívětivou tvář nejvyššího svého otce duchovního. Ku prosbám jejich nachyloval ve všech potřebách ochotného ucha, ke všem bez rozdílu mluvíval slova dojemná a zbožná.

Týž sv. arcibiskup Sava dal tělesnou schránku otce svého z kláštera chilanderského u veliké slávě přenésti do zalíbené samoty u Studenice. Při těchto posvátných kostech smířil rozvaděné bratry své, Štěpána a Vlkana, vzletnými, horoucí vírou prodchnutými rozhovory.

Po smrti Štěpánově korunoval Sava nejstaršího syna Štěpánova Radoslava za krále srbského v Prištině. Od něho dostatečnými penězi opatřen, odebral se sv. arcibiskup do Dalmacie a vstoupiv tam na loď, podle dávné touhy srdce svého podnikl první pouť do Palestiny ke hrobu Spasitelovu. Radoslav vládl mezi tím v Srbsku s úspěchem nepatrným.

Slabého jsa ducha, spojoval s chabostí přílišnou podezřívavost a dal se často zlákati k činům surovým, ba ukrutným. Věru v poměrech neutěšených nalezl Sava vlast svou, když se byl z pouti navrátil. Nespokojenost celého národa s vládou duševně ztupělého vladaře zmáhala se co den větší měrou; i musel konečně Sava zřejmě projevovaným přáním povoliti, Radoslava v roucho mnišské obléci a Vladislava za krále srbského r. 1234 korunovati.

Po té procestoval opětně sv. arcibiskup rozsáhlou svou arcidiecési, vystavěv pomocí nového krále srbského klášter v Milošově. R. 1235 podnikl Sava druhou svou pout do zaslíbené země; takéto v kajicnosti vykonané cesty považovány tehdá za popřední objev zbožné mysli, ba svatosti; až dosud

připojují Řekové tomu, jenž v takovémto úmyslu cestu byl do sv. země podstoupil, název „hadsi“, tolik co svatý. Dříve než se byl na obtížnou i nebezpečnou tu cestu odebral, svolal sněm církevní, při němž ustanovil za svého nástupce v důstojenství arcibiskupském svého učeníka Arsenia. V Jerusalemě přijal Savu s velikou uctivostí tamější patriarcha Athanasius. R. 1237 navracoval se sv. arcibiskup zpátky do své vlasti; tu však v Ternově v Bulharsku náhle onemocněv, skonal v Pánu pln zásluh o vlast svou srbskou. Téhož roku bylo tělo jeho od krále Vladislava z Ternova do Srbska převeženo, a v klášteře miloševském slavnostně pochováno v chrámě nanebevstoupení Páně. Tělo uschováno tamtéž po 360 let, zbožné a časté poutě k němu konány; až pak od bezbožných Turčínů, jenž se byli města Miloševa vítězně zmocnili, dne 27. dubna, v den sv. Šimona mučeníka, vyhrabáno a spáleno bylo.

Bulhaři.

(5½ milionu.)

Sv. Kliment.

Bulhaři měli prvotně sídla svá na Rusi mezi řekami Volhou a Kamou blíže moře chvalinského a v přímoří černomořském a do nynějšího Bulharska na Dunaji přistěhovali se v VII. století; byli plemene čudského a ne slovanského. Tito co do počtu mužstva sice ne četní, ale udatní a ve válečnictví vycvičení, vtrhli do krajin mírumilovných, orbou a hospodářstvím se zanášejících Slovanův, ujali vrchní vládu nad nimi, a ubytovavše se u prostřed mezi nimi i zachutnavše sobě pohodlí zvedeného občanského živobytí, v krátkém čase tak s novými poddanými svými se sbratřili, že naposled přijavše jejich řeč, mravy, spůsob živobytí a náboženství křesťanské, národnost svou docela změnili, stavše se z uralských Čudův podbalkánskými Slovany.“

Bulhaři byli pohané a zuřiví odpůrcové křesťanství; ale mezi Slovany, kteří se smísili s příchozím výbojným národem, nebyla víra Kristova neznáma, vždyť nad vši pochybnost zjištěno, že císař Justinian I. založil na místě ztroskotaného rodiště svého nové město, zvané Justiniána (nyní Kötendil v Macedonii), a v městě tom dosadil nezávislého arcibiskupa, jehož diecése velmi byla rozsáhlá, od Dunaje sahajíc až k Skadru. Avšak po sto letech církev tato za bouřlivých válek skoro naprosto zmizela.

Bulhaři zastihli v novém území i chrámy i kněze, ač v počtu nevelikém. První křesťanský vladař jmenuje se v dějinách Cerig, který r. 777

v Cařihradě pokřtěn a s kněžnou císařského rodu oddán a patriciem jmenován byl. Jiný vladař Krum, válečník neunavný a neodolatelný, naplnil říši svou křesťanskými zajatci; mezi nimi nalezali se biskupové i kněží, kteří neváhali pohanům kázati náuku Kristovu.

Jeho nástupce Omortag, vida rychlé šíření se křesťanstva i hrozící tím nebezpečí pohanstvu, chtěl mocnou rukou zastaviti běh věcí. Manuele, biskupa drinopolského, s třemi jinými biskupy a 374 zajatými kázal popraviti. Ale pronásledování jen budilo horlivost kazatelův.

Asi roku 852 nastoupil vládu Boris, syn Presjamův, nejslavnější všech panovníkův bulharských. Na počátku svého panování vedl mnohé války se Srby, Dalmaty a Řeky, ale nešťastně, a poněvadž různé pohromy, hlad, mor, zuřily v zemi, dal se pohanský vladař slovy sestry své křesťanky obměkčiti a novému náboženství volnějšího průchodu popřával; leč nebylo naděje při surové povaze králově, že i sám ku Kristu se obrátí. Alespoň všecky dosavadní pokusy sestry i řeckého kněze Kufara i namahání Methodovo osvědčily se marnými. Leč brzy prohlédl zkušený Method duši Borisovu a uzavřel jinou cestou na srdce a mysl bojovného krále působiti. Poněvadž byl výborným malířem, jal se malovati obraz posledního soudu. Krále počalo zajímati dílo sv. malíře tak, že dychtivě očekával dokonání obrazu nevídaného. Pověst vypravuje, že sám král vybídl světce, řka: „Namaluj mi obraz toho, co je na světě nejstrašnějšího!“ — Duchem Božím nadšený Method vylíčil na obraze živými barvami osud spravedlivých i bezbožných; on vyobrazil příchod velebný Božského soudce se zástupy andělů nebeských, bla-

ženou slávu spravedlivých, do nebe se beroucích, a hrozné muky hříšníků, k věčnému zavržení odsouzených tak živě a mocně, že v hlubinách duše dojat byl každý, kdožkoli pohleděl na obraz ten. Posléze když byl dokonán obraz, přišel se Boris podívat na výtečnou malbu. Než kterak se poděsil král, uzřev najednou velebný a strašný tento obraz? Co barvou nemohl, to doložil slovem výmluvným sv. malíř a polekanému králi vyložil celý význam obrazu toho: milost Boží dokonala dílo, ztvrdilo se, že jest začátkem moudrosti bázeň Boží.

Král, chtěje ujíti žalostným mukám dne soudného a strašné věčnosti, požádal Methoda, aby ho křesťanské víře vyučil; zda také bratr Methodův Konstantín v Bulharsku apoštoloval, není známo, ač velmi pravdě podobno. Neboť věrozvěstové solunští zavítali r. 863 na Moravu i museli se bráti územím bulharským.

Ač Method Borise ve svatých pravdách vycvičil, nepokřtil jej; byl' jen prostým mnichem a vladař chtěl, aby vznešenější osobou posvátný obřad předsevzat byl. V té příčině vyjednával s řeckým císařem, podal mu ruku k míru a zjevil mu své přání, přijmouti křest.

I přišel z Cařihradu do Bulhar biskup Josef a pokřtil krále v přítomnosti císaře, jenž mu byl kmotrem a jmenem svým „Michael“ jej nazval. S vladařem zřeklo se pohanství i mnoho pohlavárů; jiní však, kteří k žádosti Borisově proti své vůli víry otců svých zříci se měli, postavili se na odpor, praviliť, že nedobře jedná panovník.

Sebravše množství prostého lidu, zbouřili se, chtějíce Borise zavražditi a pohana na trůn dosaditi. Ale poraženi jsou i potrestáni; svedený lid propuštěn bez trestu. Boris den co den pro-

spíval v životě ctnostném; i v noci oděn v roucho kající vcházel tajně do chrámu a dlouho kleče na kamenné půdě, trval na modlitbách.

Křesťanství zvítězilo nad pohanstvím úplně, lid hrnul se ke koupeli křestné a nedostávalo se jen dělníků na vinici Páně. V prvním zápalu víry a lásky své ke Kristu uchýlil se Boris k papeži Mikulášovi, žádaje o kněze a zákony, o rady v rozličných věcech. R. 866 přišli poslové bulharští do Říma a přinesli s sebou 106 otázek, jak se v rozličných případech po přijetí křesťanství chovati sluší.

Ve svém dopisu k římské stolici stěžuje si vladař, že chodí po Bulharsku mnozí falešní proroci z Řecka a Arménie, že jedni druhým na odpor kázají, křtí a i různé pověry rozšiřují. Mikuláš odesílaje do Bulhar rozsévače Božského učení, poslal zároveň i památný list, jenž jest pěkným a výmluvným svědectvím o věhlasnosti a pravém smýšlení křesťanském důstojného náměstka Kristova.

Napomínaje a povzbuzuje krále, aby nakládaje ovšem i s vinníky po lidsku — milosrdně dával jim času k pokání, zřetelně poroučí, při obrácení na víru varovati se všelikého násilí. „Nikdo," tak píše papež, „nikdo nemá se nutiti k víře křesťanské: nebo nic není dobrého, což se neděje s vůlí svobodnou. Bůh žádá dobrovolné poslušenství. Kdyby zajisté chtěl užívati moci a nasilí: nikdo by nebyl s to, zpečovati se všemohoucnosti Jeho. Pohany zatvrzelé zůstavtež tedy soudu Páně a varujte se toliko, obcovati s nimi při jídle a pití a jinakém jednání." — Prohlédaje především k opravdovému mravnímu vzdělání obráceného národu, předkládá jim věhlasný nástupce apoštolský, aby při všem, což činí, Bohu v duchu a v pravdě sloužiti hle-

děli. — Tak na př. k otázce předložené: „Sluší-li, a kterak by náleželo nositi kříž?“ — podotýká: „Křížem se vyznačuje mrtvení těla a milosrdenství k bližnímu. Podle úmyslův Páně má se tedy kříž nositi v srdci. Nicméně možná nositi kříž i na těle, aby se člověk tím častěji rozpomínal na duchovní smysl a význam jeho.“ — Podobně vyjádřil se papež o svěcení svátkův. Pověděv, které svátky světiti sluší, připomíná, kterak by se to díti mělo. — „Církev zajisté,“ — tak dí — „přikazuje o svátcích zdržeti se práce, abychom bez všeliké závady do kostela choditi, modlitbou, zpěvem a slovem Božím se obírati, a podle příkladu svatých almužny chudým udělovati mohli. Kdyby chtěl někdo místo vytčených zaměstnání svátky tráviti marnými kratochvílemi: takový lépe by učinil, kdyby pracoval rukama svýma, vydělávaje, aby pomoci mohl potřebnému.“ — Mezi Bulhary, jako vůbec u pohanských národův, panovalo tvrdé otroctví. Veliký papež i v té věci kázal, co velí zákon lásky. „Prchnul-liby otrok,“ tak učí, „a bude-li opět polapen, odpusťtež mu to. Vůbec pak mějte na paměti slova apoštolova: „Páni, což jest spravedlivého a slušného, prokazujte služebníkům, vědouce, že i vy Pána máte na nebi.“

Vedle těchto a podobných napomenutí a rozkazův obecných křesťanských, nalezají se v památném listu zároveň i jiné obzvláštní, které svědčí neméně, jak svědomitě s věhlasnou láskou otcovskou prohlédal papež k potřebám nově obráceného národu. Bulhaři v prvním zápalu lásky k nové víře hotovi byli odříci se nejen všech obyčejův a zákonův svých dosavadných; nýbrž i národnosti své. By toho byl papež římský žádostiv, dobromyslní Bulhaři byli by se mu vrhli netoliko do

náručí, nýbrž za podnoží trůnu jeho. Avšak Mikuláš I. nechtěl býti panovníkem nad otroky, nýbrž otcem národu, synovsky oddaného církvi. A za tou příčinou píše veliký papež: „Vy jste žádali, abych vám poslal občanské zákony. Rád bych vám poslal knihy takové, jež by vám prospěšné býti mohly, kdybych měl jistoty, že jsou mezi vámi lidé, mohoucí vykládati vám zákony římské.“ — Bulhaři tázali se ho, smějí-li nositi šat podle dávného kroje svého z časův pohanských. Papež odpovídaje, praví: „Nežádám od vás, abyste změnili kroje, nýbrž abyste proměnili se na vnitřním člověku, a podle slov apoštolových byste oblekli na se Krista.“ — Bulhaři vyzvídali u otce křesťanstva, dovoleno-li jich dcerám při vdávání za věno dávati zlata, stříbra, volův a koní. Na to odpovídá věhlasný papež: „Ovšem že můžete to činiti a vůbec všecko jiné, nač jste byli uvykli před obrácením, pokud to není hříšné. Petr byl prvé, než jej za učeníka svého přijal Pán, rybářem, Matouš mýtníkem; Petr po svém obrácení lovíval zase ryby, ale Matouš nesedal pak již v celnici. Jsouť zajisté živnosti a řemesla, kterých nelze provozovati bez hříchu, a takových se varujte.“ — Bulhaři předložili papeži otázku: co by činiti měli, kdyby je za běhů válečných po čas služeb Božích přepadl nepřítel — kdyby dobou čtyřicetidenního postu nebo-li v den sváteční potkati se měli s nepřátely. Papež nechtěje dusiti ducha válečného v národě, stýkajícím se s polodivými pohany, odpovídaje, radí jim: „Modlitby počaté můžete dokončiti kdekoli, cestou do boje rovněž tak jako v kostele; nebo u křesťanův není jenom jediné místo modlitby, jako bývalo druhdy u židův, kteří se modlívati směli toliko v Jerusalémě.“ A co se týče

bojování o svátcích nebo-li v postě praví: „Křesťan má sice světiti den sváteční s obzvláštní uctivostí; káže-li ale potřeba, dovoleno též o takých dnech zbraně chopiti se na obranu. — — Svár y a války jsou sice dílo ďábelské; křesťan má se jich tedy varovati netoliko postního času, nýbrž vezdy. Avšak nutí-li neodvratná potřeba, hájiti vlast proti nepřátelům, pak jest i v postě dovoleno bojovati. — Mimo to druhdy, pokud jste byli pohany, vybírali jste sobě dny a hodiny k boji; strojili se k tomu zaklínači, kouzelníky a hádači. Toho všeho jste se odřekli slibem na křtu svatém. Od té doby sluší, abyste se k boji chystali navštěvováním chrámu, slyšením mše sv., vyznáním se hříchův knězi, odpuštěním provinilcům, zotvíráním žalařův, na svobodu propuštěním otrokův a udělováním almužny potřebným.“

Z toho již, což jenom u výtahu vybráno z výborného listu papežova, patrně se jeví, s jakovou svědomitostí a moudrostí apoštolskou usiloval, aby se nová církev bulharská stala skutečným obrazem pravdy a lásky Boží. Snaha ta jeví se pak v celém listě. Všude a ve všem stará se o to, aby sličný mrav a bohumilý smysl zaujal místo dosavadní surovosti pohanské.

U Bulharův panoval na př. obyčej, že sám toliko král jídával za stolem, po boku jemu nesměl seděti nikdo ani manželka, tím méně velmoži a dvořané. Tito sedávajíce na nízkých stoličkách, jídali ze země. K otázce, směl-li by se dotčený obyčej zachovati na příští časy, vece papež: „Dotčený obyčej, ačkoliv se nesnáší se sličnými mravy, sám o sobě nečelí proti víře a protož nemíním stranu té věci nařizovati — ovšem ale radím vám a napomínám, abyste podle příkladu křesťanských

knížat odložili všelikou zbytečnou hrdost, pamětlivi slov Páně: Učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný srdcem. Čtemeť o starodávných králích, z nichž mnozí příčinou pobožnosti své přijati jsou v obecenství svatých, že jídali netoliko s přátely, nýbrž i se služebníky. Ano sám král králův, Pán pánův, Ježíš Kristus ráčil obědovati netoliko se služebníky a přátely — s apoštoly, nýbrž i s publikány a hříšníky.“

U Bulharův nehrubě váženo lidského života; popravy bývali cosi všedního. Papež horlí proti takové navyklosti: „Odstup to od vás daleko,“ tak praví, „abyste nyní, kdežto jste poznali Pána milosrdenství, ještě tak nemilosrdně souditi a odsuzovati směli. Druhdy vyvádívali jste lidi na smrt velmi kvapně: nyní však hleďte každého zachovati při životě. Apoštol Pavel, který prvé, než byl na víru obrácen, prahnul po vraždě a krvi, jakmile došel slitování Božího, žádal život svůj obětovati za bratry své. Rovněž tak činiti máte i vy, povoláni jsouce podle zvolení Božího a osvíceni světlem Páně, varovati se nejen prolévání krve, nýbrž při všeliké příležitosti všecky křísiti k životu těla i duše. Jako vás Kristus z věčné smrti k věčnému přivedl životu, podobně náleží, abyste tudíž i vy netoliko nevinné, nýbrž i provinilé zachovati hleděli od záhuby smrti.“

U Bulharův bylo obyčejem, užívati skřipce při lidech obviněných z krádeže. I proti tomu dává výstrahu papež: „Takovéto jednání čelí proti lidskému i božskému zákonu. Vyznání má být dobrovolné a nikoli vynucené mukami. Nepodaří-li pak se vám všelikým ukrutenstvím na obžalovaném vynutiti přiznání; nemusíte-li se styděti a posvědčiti, že jste soudili nespravedlivě? A což

donutíte-li někoho ukrutností svou, že se přizná k zločinu, kteréhož byl nikdy nespáchal: nepřipadne-li pak celá kletba na toho, kdož nevinného donutil k lživému vyznání?“ — U Bulharův panovalo mnohoženství. Proti tomu zlořádu prohlásil se papež s důstojnou přísností a hleděl odstraniti ho mocnou zápovědí. „Bůh,“ tak dí, „na počátku stvořil muže a ženu, aby žili pospolu. On nechtěl, aby jeden muž měl dvě ženy; neboť psáno jest: Proto muž opustí otce i matku a přidrží se ženy své. — A na jiném místě: I budou dva v těle jednom.“ Mimo to nařizuje papež dále: „Nechať se žena provinila proti manželi svému spůsobem jakýmkoli, ano kdyby jej obžalovala u práva; muž nemá proto nenáviděti neb propustiti manželky své.“

„To jsou odpovědi na vaše otázky,“ dokládá papež ku konci svého listu, „nepsali jsme však tolik, co jsme psáti mohli, nýbrž jen co jsme za nutné považovali. Až budete míti od nás biskupa, poučeni budete od něho ve všem, čeho vám třeba; když by si tu a tam rady nevěděl, dostane se mu od apoštolské stolice řádného ponaučení. Bůh pak, jenž dílo spásy započal, rozhojní je, upevní a ke cíli dovede. Amen.“

Mezi jiným tázali se také Bulhaři, nemají-li práva dostati i patriarchu; načež od papeže odpověděno, že jim prozatím pošle kněze a biskupy, aby o stavu země se přesvědčili. V listopadu téhož roku vypraveni pak z Říma do Bulhar dva biskupové, kteří s sebou přinesli odpověď na ony otázky, ježto veledůležitým jsou pramenem k poznání tehdejšího života bulharského.

Latinští biskupové v Bulharsku uváděli latinské řády a řečtí kněží od Borise jsou vyhnáni. Za arcibiskupa Boris od papeže žádal biskupa For-

mosa, avšak Hadrian II., nástupce Mikulášův, z osobní nelibosti k tomu přivoliti nechtěl. Na to Boris navrhl diakona Marina, ale ani ten papeži nebyl vhod. Papež z Říma vypravil arcibiskupa Sylvestra. Toho zase Boris poslal nazpět a znovu žádal buď Formosa neb Marina. Mezitím osnována v Cařihradě roztržka s římskou stolicí, leč na štěstí všeliké úsilí ošemetného patriarchy Focia potkalo se pro začátek s nezdarem. Průběh děje byl as následující:

Od té doby, co bývalá rozsáhlá a mocná říše římská rozdělena na dvě polovice, západní totiž a východní a Cařihrad sídlem císařským se stal, pohlíželi patriarchové cařihradští se závistí k papežům římským, nepřejíce jim rozsáhlejší jich moci a většího důstojenství v církvi a bažíce po tom, by jim rovni byli učiněni.

Císař Michael III. sesadil proti všemu právu nábožného patriarchu cařihradského Ignacia, proto že přísně káral prostopášnosti na dvoře císařském a dosadil na jeho místo učeného, ale ctižádostivého Focia. Papež však neuznal nového patriarchu, jenž nespravedlivým způsobem na ono místo povýšen byl. Focius vida, že v Římě nikdy nebude za pravého patriarchu uznán, odloučil se docela od církve a počal vytýkati západním křesťanům rozličné věci nepodstatné jako nějaké bludy (ku př. že se postí v sobotu, při nejsvětější svátosti oltařní chleba nekvašeného užívají, že se církev mýlí ve svém učení o Duchu sv. a že porušila tedy víru Kristovu, že kněžím nedovoluje ženiti atd.)

Nepovolnost papežova podporována byla událostmi cařihradskými, Latiníkům příznivými. Tam r. 867 Michaela III. zavraždil spoluvládce jeho

Vasil Makedonec. Vasil sesadil patriarchu Focia, jenž nejsa ani duchovním, hned povýšen byl za patriarchu. Všeobecný sněm svolán r. 869 do Cařihradu, na němž uznána byla přednost papežova před ostatními biskupy, tudíž i před patriarchou cařihradským. Ignácius byl opět povolán k úřadu svému a Focius sesazen a vyobcován z církve. Papeži zdálo se tudíž, že není nebezpečí, aby Boris přidal se k Řekům. Ale Borisovi došla již trpělivost a potají vyjednával s Řeky. Sotva že vyslanec jeho z Říma se vrátil s nepořízenou, hned do Cařihradu vyslán ku konciliu, aby se tam otázal, zdali Bulhaři pod papeže náležejí, či pod patriarchu cařihradského? Papežští vyslancové odvětili: „Váš vladař podrobil se dobrovolně římské stolici, z Říma obdrželi jste odpovědi na dané otázky i kněze a biskupy, kteří mezi vámi dosud blahodárně působí.“ Leč poslové Borisovi chtěli, aby rozřešena byla otázka všemi patriarchy, zda Bulharsko větším právem patří k římské či ku řecké církvi. Otcové východní proti všem námitkám papežského legáta rozhodli arci ve svůj prospěch, že totiž Bulharsko náleželo a náleží v područí Cařihradu. R. 870 duchovenstvo římské z Bulhar vyhnáno a duchovenstvo řecké uvedeno.

Po celých 8 let usilovali papežové Hadrian II. a Jan VIII. uvésti Bulharsko v bezprostřední spojení s Římem, ale nadarmo.

Boris, vládnuv 36 let, vstoupil do kláštera. Oblíbil sobě život rozjímavý a zbožný.

Vládcem Bulharů stal se starší jeho syn Vladimír. Ten však všelikou rozpustilostí a bezbožností hodlal začaté dílo zmařiti a lid pokřtěný k modloslužbě naváděl. Boris řáděním nezdárného syna tak byl popuzen, že opustiv klášter, brannou

mocí jej sesadil a trůn odevzdal mladšímu synovi Symeonovi, načež vyměniv opětně brnění rytířské za roucho klášterní, byl pilen postu, bdění a modlitby až do své smrti (907).

Symeon, nástupce Borisův, byl pravý opak nezdárného bratra svého. „Rovnaje se cnostmi a dobrotou srdce svému otci," praví o něm životopisec, „plápolal horlivostí k církvi Boží." Byv v Cařihradě vychován a ve všelikém umění literním vycvičen, vynikal v historii svého věku nejen vítězoslávou, ale i také co první spisovatel mezi Slovany z rodu královského. Krátká roztržka se římskou stolicí *) napravena, spojení s Římem obnoveno a utvrzeno. Vladař Symeon přijal od papeže korunu královskou a přiložil sobě titul c a ř e. Za jeho panování blahodárně působil v Bulharsku sv. K l i m e n t, rodilý Bulhar. Od narození svého podobně jako Samuel, vyvolen jsa k službě Boží, zamiloval sobě již v dětském věku posvátný život; aby prospěl v ctnostech, posty, modlitbou a stálou zdrželivostí všecky náruživosti na uzdě držel i stínu hříchu pečlivě se střeže a každé příležitosti k němu již z daleka se vyhýbaje. Gorazdem a Angelarem sv. písmu bedlivě byl vyučen dle překladu sv. Cyrilla a Methoda. Již v mladých letech přidružil se k věrozvěstům slovanským a stal se účastníkem všech jejich boholibých prací při vyučování lidu slovanského a při zřizování služeb Božích v jazyku slovanském v Moravě a v krajinách sousedních a sice po celý ten čas apoštolování jejich v dotčených zemích. Když po smrti Methodově (885)

*) Po bouři, již roznítil marnivý Focius, nastal brzy mezi církví západní a východní mír, duchovenstvo řecké modlilo se z a n e j v y š š í h l a v u c í r k v e a pělo hodinky v jazyku latinském.

návodem zjevného odpůrce Slovanův, biskupa Vichinga, ukrutné pronásledování kněží slovanských v těchže vlastech vypuklo, ustoupil Kliment s Naumem a Angelarem *) přes Bělehrad do Bulharska, kdež od chána Bority vlídně přijat a k caři Borisovi poslán byl. Tento poručiv pečování o Angelara velmoži svému Čáslavovi, uhostil Klimenta a Nauma v domě Echacesa, prospívaje i sám z vyučování jeho v naukách křesťanských.

Král Boris poslal Klimenta do západní Macedonie co krajinského učitele náboženství, vyznačiv mu v Děvoli, Ochridě a Glavinici příslušná a pohodlná místa ku přebývání. V krátkém čase počítal Kliment do 3500 učeníkův, z nichž lektory, podjahny, jahny a kněžími krajinu tu opatřil. V čas svého přebývání v Ochridě založil Kliment v tomto městě klášter s chrámem (ke cti sv. Panteleimona) a ještě jiný chrám, kterýž se později arcibiskupským stal, tak že již za jeho času tři chrámové v Ochridě se nacházely, sborný čili biskupský a dva menší od Klimenta vystavení. Car Symeon povýšil Klimenta na biskupství velické, kteréžto ve přední Macedonii tam, kde nyní říčka Velica od hory Velice vedle soujmenné vsi do Strumice teče, ležící, místo starodávného biskupství tiberiopolského zaujalo.

Papež Marinus jmenoval Klimenta metropolitou celého Bulharska se sídlem v Ochridě. Po celé zemi s velkým zdarem šířil neunavný horlitel Kliment spásonosné učení Kristovo, pohanské bludy všude z kořene vyvracuje. Mnohé přiměl, že si evangelické rady: dobrovolnou chudobu, ustavičnou

*) Ostatní soudruhové: Gorazd, Sáva, Vavřinec jinou cestou tam se obrátili.

čistotu a dokonalé poslušenství vrchnosti duchovní oblíbili. Národ Bulharův novou naukou osvěcuje, všechny k poznání Boha přivedl a neskroceného ducha ke střídmosti a mravnosti naklonil, vnuknuv jim šlechetnější spůsob živobytí . . . . . Všecken lid řídil jako jednoho člověka, veda ho bez násilí dobrovolným spůsobem na úzkou a strmou cestu života v Kristu. Až do konce svého života co pastýř spravuje národ, všemožně snažil se, byť i neduhem sklíčen, stádo své ušlechtiti a k spasení přivésti. „My, kteří jsme stále kolem něho byli," tak vypravuje letopisec sv. Klimenta „a vše viděli a slyšeli, co mluvil a činil, neviděli jsme ho nikdy zaháleti. On učil děti, jedněm vykládaje znaménka, druhým smysl napsaného vysvětluje a jiným opět pravici ku psaní naváděje; ba i v noci pracoval a mládež vyučoval. Ve všem byl mu veliký Methoděj vzorem a nikdo život jeho tak dopodrobně neznal jako Kliment. On vymyslil i jiná znamení písmen, zřetelnější nežli jsou ona, jež sv. Cyrill vynalezl a pilně spisováním kněh slovanských pro Bulhary se zanášel. Pro všecky svátky a slavnosti sepsal prosté a snadno srozumitelné řeči duchovní a z nich možno každému seznati vznešené tajemství víry křesťanské, život Spasitelův, bl. Panny Marie a sv. Jana Křtitele, životy a činy proroků i apoštolů a boje mučeníků. Slovem všecky církevní knihy, jimiž Bůh a jeho Svatí velebeni a duše lidská potěšena bývá, zůstavil Kliment nám Bulharům; i zázraky činil."

Car Symeon byl Klimentovi velmi nakloněn a ve všem po vůli, leč nikdy nedal se prosbou muže apoštolského obměkčiti, jenž snažně panovníka žádal, aby úřad vrchnopastýřský s beder svých složil a jedině Bohu sloužiti mohl.

Až do posledního vzdechu řídil Kliment duchovní záležitosti církve bulharské a ustanoviv Nauma za svého nástupce a modle se za blaho svých oveček, zesnul tiše v Pánu dne 27. července r. 916. Pochován v městě Ochridě, kde až po dnes hrob jeho se spatřuje. V městě Berat nalezá se socha sv. Klimenta, zlatem a drahokamy bohatě ozdobená. Památku sv. Klimenta a jeho soudruhů: Gorazda, Nauma, Angelara a Sávy zasvětila církev bulharská, vyznačivši je spolu s prvoučiteli solunskými čestným názvem „Svatých sedmipočetných.“

V Macedonii podnes plno je zpomínek na ně, zvláště okolo jezer ochridského a prespanského, obrazy, sochy a kostely; ale i jinde cestovatel jméno jejich uslyší. *)

---

*) Bulhaři považují sv. Cyrilla a Methoda za své apoštoly a slavnost jejich v nově zřízeném exarchátě bulharském na den 23. května položena. Leč novější dějezpytci jako: Rački, Golubinski, Ginzel, Dudík tvrdí, že národ bulharský bez pomoci bratří soluňských Kristu byl získán. Celou spornou, dosud nerozřešenou záležitost pokusíme se na jiném místě obšírněji vyložiti.

Obsah.

Náboženství Slovanů pohanských 3
Slovinci 15
Chorvaté 27
Srbové 41
Bulhaři 55

Časové obrázky.

Kreslí

J. Ježek.

Spisův spolku tiskového číslo 1.
za rok 1890.

V PRAZE.
Nákladem katolického spolku tiskového.
1890.

Tiskem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny J. Zeman a spol.

Výprodej.

POZOR!

Neračte přehlédnouti!

Skutečně solidní výprodej!

Výprodej!

!!! Skutečně solidní výprodej! Žádný švindl !!!

Šťastnou koupí rozličných hedbávných, vlněných a přízových látek, záclon a všelikého jiného zboží střížného v továrnách, jež dělnickou stávkou nuceny byly své sklady rozprodati, aby svým povinnostem dostály, pod cenou výrobní, jsem s to P. T. obecenstvu nejkrásnější, nejvhodnější a moderní látky přenechati za cenu dosud neslýchanou.

Upozorňuji P. T. obecenstvo, aby nedalo si ujíti vhodné příležitosti a co nejdříve obchod můj návštěvou poctilo, neboť při velkém množství zákazníků domácích i venkovských skladiště mé vyprázdněno bude zajisté v několika dnech.

Jsem s to jemnou hedbávnou látku na svatební šaty, která jinde stojí 25—30 zl., prodati za 10—12 zl. Rovněž i ceny jiných látek jsou báječně nepatrné. Tak ku př. krásná látka na plesové šaty, veliký šátek s okrajem a k tomu půl tuctu bílých, kapesních šátků stojí jen 5 zl.

Doufám, že za krátko své rozsáhlé sklady vyprodám, jelikož zboží jde na dračku. Opětuji ještě jednou, že to skutečně solidní výprodej a žádný švindl!

Mojžíš Pickeles,
Praha, Ovocná ulice č. 66.

Skutečně solidní výprodej!

Skutečně solidní výprodej!

Skutečně solidní výprodej!

Tato velikými písmeny tištěná oznámení nalézala se před několika lety téměř ve všech novinách českých i německých a bila každému do očí. Moudří čtenáři ani si vyhlášky bedlivěji nepovšímli, neb povážlivě kývali hlavou, vědouce,

že takové oznámení až na nepatrné výjimky jen samý jest švindl; neboť solidní továrna není nikdy nucena pod cenou výrobní prodávati; nad to dovede si každý na prstech spočítati, že zmíněné annonce Mojžíše Pickelesa den co den se opakující stály do roka několik tisíc, jež pak obchodem bylo nutno vydělati.

Ale takových moudrých lidí bylo málo, za to lehkovážných až dost a ti rozumovali jinak; že dělníci tu a tam stávkovali, bylo známo z novin; že tím nejedna továrna v nesnáze jest uvedena, bylo pravdě podobno, a že Mojžíš Pickeles, koupil-li levně, může i lacino prodávati, alespoň levněji než jiní, zdálo se býti zcela přirozeno. Že oznámení v novinách mnoho peněz stojí, na to většina z nich nepřipadla, ale těšila se a upokojovala i jiné nevěřící Tomáše tím, že, kdyby to nebyl solidní výprodej, nebyl by krám obchodníka Mojžíše Pickelesa stále koupěchtivými obklopen a nesmělo by se to ani v novinách vytisknouti, ani oznamovati. A ti tací šli jako jiní k Pickelesovi a kupovali velmi dobře i velmi lacino; tak se alespoň domýšleli. Krám, v němž „skutečně solidní“ výprodej se nalézal, byl v pravdě od rána do večera lidmi přeplněn. Před několika léty přišel syn Abrahamův s rancem na zádech do hlavního města, odněkud z Tramtarie a zařídil si malý obchod se střížným zbožím. Sotva že několik set zlatých vydělal, rozšířil obchod, a započal se skutečně solidním výprodejem; častými reklamami v novinách dovedl obecenstvo na sebe upozorniti a k víře nepodobným dryáčnictvím lehkověrné lákati.

Jeho odběratelé byli většinou lidé z chudší a prostřední třídy, kteří dosud klamně se domnívají, že ve velikých, pěkně zřízených a skutečně

solidních obchodech kupuje se dráže; pak chodili k němu z nejbližšího okolí venkované a cizinci, kteří v městě meškali návštěvou. Všickni ti četli známé nám návěští a byli o tom přesvědčeni, že Mojžíš Pickeles zboží téměř zdarma rozdává, a že tak činí jen proto, aby obecenstvu udělal radosť.

Mojžíš stal se v málo letech boháčem, měl několik domů a jezdil v kočáře, který si však ve výprodeji nekoupil. Ba jednou náš Mojžíš oznámil dokonce, že koupil velikou továrnu na hedbáví, jakož i veliké množství hedbávné suroviny, tak že bude mu lze velmi levně zboží vyráběti a prodávati.

Byla to lež — ale obecenstvo mu věřilo a účel spekulantův tím dosažen. Mojžíš kupoval od továrníkův úhrnkem vývržkové zboží s mnohými kazy za cenu levnou a uměl totéž draze prodávati; tím vydělával ovšem a mohl inserovati (dávati oznámení) do novin. Když ten neb onen kupec doma zboží důkladněji si prohlížeje spozoroval kazy, chlácholil se tím, že ve výprodeji to jinak nejde, že dobré s méně dobrým se smíchává a pak že koupil lacino. On totiž nevěděl, že by totéž zboží v řádném, solidním obchodě, třeba tam nebyl výprodej, za tutéž cenu, a snad ještě levněji koupil, a to věc čistou, bez kazů. — —

Paní učitelová Sluková z Viklantic přijela po svátcích velikonočních r. 1879. s dcerou svou Toničkou, jež se měla vdávati, do Prahy, aby nakoupila výbavu. Starý pan učitel dal své manželce několik set zlatých s napomenutím, aby byla opatrnou a nedala se nějakým židem ošiditi. Poznámkou bodrého stařečka byla paní učitelová skoro uražena, neboť považovala se za nejchytřejší v celé vesnici. Zapsáno měla vše do podrobna; myslila, že i zboží dobře rozumí, a ač jen zřídka

kdy do hlavního města přijížděla, domnívala se, že ty pravé krámy jistě nalezne; neboť čítala vždy pilně poslední strany novin, znala z oznámení každý obchod dle jména i odporučení, měla i zásobu výstřižků s sebou v kapse a věřila všemu, jakoby to bylo evangelium. U Mojžíše Pickelesa nechtěla ovšem kupovati, neboť doslechla kdysi, že takovému výprodeji nelze věřiti; nicméně nemohla ani sobě ani svému dítěti — které, mezi námi řečeno, 23 let čítalo a několik falešných zubů v předu zasazeno mělo, — odepříti, aby se nepodívala alespoň na něco z toho výprodeje báječně levného; zejména ty plesové šaty, velký šátek s okrajkem a půl tuctu šátků kapesních chtěly viděti.

Vážně, jak se na paní učitelovou sluší, vkročila do krámu Mojžíšova. Prohnaný kupec stál blíže dveří, spozoroval ihned vcházející a na první pohled uhádl, koho má před sebou; proto sám šel příchozím vstříc se slovy:

„Čím mohu posloužiti, milostpaní?“ a ukláněl se při tom hluboce.

„Přály bychom si viděti oznámené plesové šaty, šátek s okrajkem a půl tuctu bílých šátků za cenu 5 zl.,“ odvětila paní učitelová.

„Jest mi velice líto, milostpaní, že Vašnostem nemohu okamžitě žádanými věcmi posloužiti,“ omlouval se kupec a ihned dodal: „Byla po nich poptávka ohromná, vyprodali jsme vše v několika dnech; ovšem láce báječná přilákala na tisíce koupěchtivých. Nicméně koupil jsem v nynější době ještě výhodněji a mohu to Vašnostem odporučiti co nejvřeleji.

Slečna Tonička se zakabonila a paní učitelová odvětila po chvíli polomrzutě: „Děkujeme Vám.“ Bylať jejich mysl právě pro věci vyprodané zau-

jata. Již obracely se a chtěly odejíti, ale nešlo to tak snadno; byly u Mojžíše Pickolesa.

„Prosím Vás, milostpaní, račte si ty věci jen prohlédnouti“, dotíral žid, „vždyť nemusíte nic koupiti; bude mi potěšením ukázati Vám ty nejmodernější látky; právě dnes ráno obdržel jsem novou zásylku, francouzské módy.“

Tonička, která zraky těkala po krámě a měla srdce plné přání, obrátila se nyní prosebně k matce a zašeptala: „Snad zde přece něco pro výbavu najdeme.“ Ač jen tiše slova ta byla pronešena, přece neušla bystrému sluchu Mojžíšovu a slovíčko „výbava“ bylo pro něho zpěvem andělským.

„Ah! milostpaní přijela sem pro slečnu dceru nakoupit výbavy,“ zvolal jaksi nadšeně a doložil: „To Vás ani nepustím, dokud si mého zboží neprohlédnete. Co do výbav mám právě veliký výběr a laciný; v poslední době učinil jsem několik výhodných koupí, prosím, tak výhodných, že snad nikdy již podobně se mi nepoštěstí. Vsadím se s Vámi oč jen chcete, že v celém městě ani podobných látek nespatříte; a jestli kde, pak za troj- i čtyřnásobnou cenu. Věřte mi, že jakmile tuto zásobu vyprodám, snad nikdy už tak levně a daleko pod cenou výrobní nebude mi lze prodávati.“

Zatím na dané znamení krámský sluha shazoval rozličné balíky na pult. Paní učitelová ještě váhala, ba mrzelo ji, že Tonička slovo „výbava“ problebtla, proto i mračila se na dceru . . . . nicméně žid byl tak úslužný, tak přívětivý, že jeho prosbu, prohlédnouti si zboží, oslyšeti nemohla; vždyť nemusila nic koupiti. Dobře působila na ni okolnost, že v krámě bylo dosti lidí kupujících; tu nelze přece ani si mysliti, že výprodej ten by byl švindlem. Žid dal zanésti

balíky do zadní části krámu, kde paní učitelovou s dcerou v malém pokojíku, jenž mu byl pisárnou, uvelebil na pohovce.

Mojžíš rozbaliv před nimi látky různé, hedbávné a vlněné, započal: „Milostpaní, neosměluji se Vám předložiti něco obyčejného, nýbrž jemné zboží první jakosti. To jest to nejnovější, co jsem včera byl obdržel z Paříže a mohu směle tvrditi, že kdybyste šly zde krám od krámu, takovými látkami obslouženy nebudete.“

Paní učitelová prohlížela látky, jakoby okem znaleckým, ohmatávala je a držela proti světlu; při tom ovšem nerozuměla věci ani zbla, leda že by byla díru někde poznala. Tonička snad ani tu ne; oči jí jen jiskřily, neboť již se viděla v ušitých šatech po boku svého vyvoleného.

„Milostivá slečno, nejsou-li to látky rozkošné?“ prohodil Mojžíš k Toničce, zpozorovav, že jí tváře jen hoří a oči radostí září. „Vyznám a nezapru, že jsem do těchto látek sám všecek zamilován; jsou jemné, elegantní, nikterak nápadné, a co do jakosti, neznám opravdu solidnějšího zboží.“

Paní učitelová ptala se na cenu. S výrazem obličeje, jakoby cena zboží byla věcí zcela vedlejší a jemu jen o to šlo zavděčiti se svým zákazníkům, podíval se žid na signaturu a jmenuje cenu víc jakoby pro sebe, dodal: „Mohu vám, milostpaní, tyto látky tak lacino přenechati, jelikož jsem sám koupil velmi výhodně; jest to šťastná náhoda, neboť v každém jiném obchodě musila byste podobné zboží zaplatiti najisto dvojnásobnou cenou.“

Paní učitelová, která nad velikou cenou se zarazila, neodvážila se přece ničeho namítati, a po malé chvíli podotkla: „Četla jsem v novinách, kde jste pěkné látky za ceny mnohem levnější oznamoval.“

„Milostpaní, těch neodvážím se vám ani předložiti“, tvrdil žid. „Vyberte si z těchto látek a já dávám vám své čestné slovo, že toho nikdy litovati nebudete. To jest zboží krásné, bytelné a když dcera z otcovského domu odchází, tu i chuďas snaží se dáti jí s sebou, dle možnosti věci nejlepší.“

Tonička zatáhla nepozorovaně matku za sukně.

Mojžíš dotkl se obratně záležitosti, jež v srdci paní učitelové nalezla ohlas. Vyvolal v duši její trpké pomyšlení na okamžik, kdy milené dítě s ní se rozloučí. Ovšem Tonička musí nejdražší látku dostati, aby z toho poznala velikou lásku mateřskou; nicméně chtěla přece ze žádané sumy něco umluviti. Mojžíš položil pravici na prsa a levici vzhůru, jakoby obráceně přísahati chtěl, a zvolal:

„Milostivá paní, přísahám Vám, že jsem nevycenil; vždyť závisí od toho má dobrá pověst, můj obchod, abych nikdy nenadsazoval. Co by mi pomohlo několik šestáků neb i několik zlatých, o které bych vás ošidil? Více byste ke mně nepřišla. Jednám dle zásady: jen když kape, ale stále. Kdo s malým výdělkem se nespokojí, není velkého ani hoden. Zásada ta přinesla mi požehnání; v obchodě mám stále lidí, jak jste při svém příchodu pozorovala sama.“

Paní učitelová věřila mu, neboť nevěděla, že ti četní kupující rovněž oznámením v novinách o „skutečně solidním výprodeji“ byli přilákáni, a že jen málo bylo těch, kteří podruhé Mojžíšem Pickelesem dali se obalamutiti. I vybrala z látek, jež Toničce velmi se líbily, koupila ještě více, ano koupila téměř celou výbavu; neboť Mojžíš jí tak snadno nepustil. Lichotil, přemlouval, zapřísahal, Boha se dokládal, že ani haléře nevy-

dělá při tom, a že jen prodává, aby získal nového odběratele; líčil, jak slečna Tonička bude se rozkošně v těch šatech vyjímati, a opakoval „milostpaní, milostslečno“ tak často, že obě konečně se domnívaly, že jimi skutečně jsou, ba paní učitelová nakoupila více než mohla zaplatiti. Přiznala se, že jí nestačí sáček.

„Ó prosím, prosím, milostivá paní,“ chlácholil žid, „prodám Vám s radostí třeba ještě za tisíc zlatých, neboť si za čest kladu, že jste u mne nalezly, co jste hledaly a že vím, že budete zcela spokojeny. To jest mi jako obchodníku nejlepší odměnou, že si při všech zákaznících milou zabezpečím vzpomínku.“ Paní učitelová zaplatila, pokud jí peníze stačily, ostatní dala napsati na účet. Mojžíš dal vše pěkně zabaliti, na nádraží donésti a vyprovázel milostivou paní z krámu až na ulici.

Tonička byla všecka blažena, vždyť jí srdce pravilo, že ani princezna lepších věcí míti nemůže; div neskákala radostí.

Ne tak do skoku bylo její matince, neboť ji tížilo svědomí, že se dala židem přemluviti a že nakoupila příliš mnoho. Viděla v duchu, jak se škarediti bude její muž, až mu předloží nezaplacený účet. Ale veselá tvář dceřina ji uspokojila částečně a nad to namluvila si, že jediné z lásky k svému dítěti tolik toho nakoupila, ač toho vlastně obratný jazyk „skutečně solidního vyprodavatele“ byl příčinou. Nemýlila se co do muže svého, neboť když po svém příjezdu domů se mu svěřila, že více koupila, než mohla zaplatiti, prodloužil se nejprve jeho obličej, pak se svraštělo čelo, tváře se zachmuřily, oči zamhouřily, a již již hrozila bouře — když jí zatím paní učitelová předešla a muži zevrubně vykládati počala, že

vlastně zasluhuje pochvaly, ana koupila ty věci nad obyčej lacino. Při tom dokazovala. jak opatrně si vedla. jak zboží všestranně zkoumala, jak smlouvala, tak že muž ztichl docela a již druhého dne zaslal dluh židovi poštou.

Při pečlivějším ohledání a prohledání věcí koupených spozorovala ovšem paní učitelová rozličné kazy, které ji mrzely, leč přece nechtěla se přiznati, že chybila. „Kdyby ty látky neměly některých vad," namlouvala si, „nebyla bych je za tak báječnou cenu koupila; neboť mnohá věc je skutečně polo zdarma; příště budu jen od Mojžíše Pickelesa kupovati."

Učitel mlčel aneb přisvědčoval své paní, o které se domníval, že všemu lépe rozumí, než on sám.

Cestou umdlená odebrala se paní učitelová brzy na lůžko a dlouho nemohla usnouti; stále jí připadalo na mysl, zdali snad přece slovům obchodníkovým příliš nevěřila; kdyby byl obchodníkem solidním, jak tvrdil, pak by ji byl na jednotlivé kazy upozornil. Či snad sám o nich nevěděl? —

Tomu nemohla ani věřiti, nicméně ve blahém vědomí, že dobře koupila, konečně usnula.

Ze krásného sna a klamu měla brzy býti probuzena.

Po málo dnech navštívil učitelovu rodinu známý obchodník, jemuž koupené zboží ukázal pan učitel s podotknutím, že jeho paní umí lacino kupovati.

Leč bystrému oku obchodníkovu neušlo, že všecky ty věci jsou „lehké zboží" bez jádra zevním leskem oku lahodící; vyslovil se bez obalu.

„Ty nepatrné kazy jsem pozorovala," tvrdila paní.

„Kde jste vše to koupila?“ —

„U Mojžíše Pickelesa; jsem s ním velmi spokojená, je to muž úslužný, vlídný a laciný.“

„U Mojžíše ve výprodeji?“ — zvolal udiveně přítel.

„Pak jste ošizena. Znám toho muže dobře, kupuje jen brakové zboží, přeležené neb kazové; vábí annoncemi lid báječnou lácí, která přijde velmi draho. V každém jiném obchodě byla byste lépe i levněji koupila, neboť Mojžíš Pickeles jest podvodník.“

„Nepozorovala jsem, že by byl podvodníkem“, podotkla paní Sluková skoro uraženě, neboť nechtěla se přiznati k tomu, že se dala ošiditi.

Zatím šel pan učitel pro účet a ukázal ho příteli; týž prohlédl věc za věcí a vyslovil se bez obalu: „Všecko jest brakové zboží a velmi draze zaplaceno; to ono nestojí ani za polovičku; v hedbáví jest přes polovici příze, ve vlně a v plátně bavlna. A pak jest plátno samý uzel, kaz na kazu; véba přetrhla se a jest sešita. Což vám to Mojžíš neukázal?“

Při tom rozbalil přítel plátno a ukazoval chyby, uzle a sešitá místa.

„Nikoli“, odvětila polohlasitě paní učitelová.

„To jest podvod“, zvolal učitel, který nadále udržeti se nemohl a svému rozhorčení uzdu povoliti musil. „To si nedám líbiti!“

„To vám málo prospěje,“ namítal přítel, „zboží jest koupeno a zaplaceno.“

„Pak není Mojžíš Pickeles řádný, solidní obchodník,“ křičel učitel.

„Tím ovšem není, však on to ví sám nejlépe,“ dotvrzoval úsečně přítel.

Tonička dala se do pláče, že její výbava je ze samého braku a vývržku, paní učite-

lová dostala prudké bolení hlavy a zlobila se na Mojžíše Pickelesa, že ji podvedl, na přítele, který podvod objevil, na manžela, který příteli věci ukázal, zkrátka, na celý svět. —

Tu učinil pan učitel návrh, že příštího dne pojede se svou manželkou do Prahy. Mojžíšovi alespoň plátno vrátí a při tom mu řádně vycinká. Návrh přijat a proveden.

Když přišli do krámu Pickelesova, jal se pan učitel láteřiti a jeho drahá polovice mu patřičně přizvukovala.

Leč Mojžíš Pickeles tvářil se, jakoby nechápal, proč a zač. Vždyť měl peníze už v kapse, ze slov nedělal si mnoho. Že paní Sluková příště u něho kupovati nebude, věděl bez toho už před tím. Krče ramenama vymlouval se, že je u něho výprodej a zboží lacinější.

„Jak že. lacinější?“ zvolal pan učitel všecek rozhorlen, „mnohem dražší, nežli všude jinde; proto vracíme vám koupené plátno, které na mnoha místech jest roztrháno a sešíváno, a žádáme za jiné.“

Mojžíš dal ihned jiné dva kusy plátna přinésti a omlouvaje se, že dnes v pisárně příliš jest zaneprázdněn, poroučel se paní učitelové beze všech úlisných poklon a lichotivých titulů.

Všecka roztrpčena opouštěla manželská dvojice krám Pickelesův a mrzutě vracela se ze hlavního města. Doma však shledáno, že vyměněné plátno není lepší prvního.

Při šití výbavy pro Toničku bylo třeba nejeden kaz uměle zakryti, aby nebil do očí, ba ani svatební šat nevěstin nebyl kazů prost.

* * *

Kdykoli někdo z rodiny Slukovy zavítá do Prahy, vyhýbá se každému i nejsolidnějšímu výprodeji z daleka. A pan učitel vždy se zamračí, když oznámení Pickelesova v novinách náhodou shlédne, a bručí při tom do vousů něco o „prohnaném podvodníku.“

II.

Akciový podnik.

Strojnická továrna Staňkova v P . . . . přešla v majetek akcionářů, kteří koupili zmíněný závod, aby jej uchránili brzkého úpadku. Staněk měl odborné vědomosti, byl člověk zkušený a zcela schopný k vedení strojírny, ale neměl k tomu valné chuti. Žil jako vrchnost; byl milovníkem honby a měl pronajatý rozsáhlý revír, v němž ztrávil nejvíce času; v létě pak zdržoval se dílem v lázních, dílem na cestách. Tím trpěla jeho továrna nemálo; včasným její prodejem pochodil tudíž dobře.

Jak zle již bylo, věděli nejlépe jenom dva mužové, Vaněk a Daněk, zetové Staňkovi. Ti dbajíce vlastního prospěchu, postarali se rovněž o to, by strojnická továrna Staňkova stala se v pravý čas majetkem akcionářů. Jsouce ve spojení s několika bankovními domy ve Vídni, utvořili akciovou společnost, která strojírnu převzala a pak její akcie rozeslala do světa. Velikost a znamenitost strojírny byla všemi novinami rozhlašována, akcionářům slibována veliká dividenda (podíl ze zisku), neboť dle zevrubného rozpočtu převyšovaly příjmy daleko vydání. Potom upisovány akcie a při čilé agitaci společnosti docílen úspěch neočekávaný. Že příliš důvěřivé obecenstvo již předem bylo oklamáno, že udání v rozpočtu jsou falešná, tušil málo kdo. Původcové akciové společnosti pochodili při tom dobře, neboť za své namahání dal si každý vyplatiti dvacet tisíc zlatých z peněz, jež za upsané a prodané akcie se scházely.

Nad to vydělali ještě značnou sumu akciemi samými; reklamou a jinými manipulacemi (praktikami) bursovními vyhnali kurs akcií do výše a pak rychle je prodávali. Že příliš vysoký a podvodně vyvolaný kurs není s to, by na dlouho se udržel, nedbali, jen když se zhostili všech akcií.

Po takovém zdaru hmotném vystoupili Vaněk a Daněk — předstírajíce lichou záminku — z výboru akciové společnosti; věděliť na jisto, že za ředitelství Staňkova podnik se neudrží, a chtěli v čas všelikou zodpovědnosť svaliti se sebe.

Akciová strojírna dělala skutečně obchody špatné, neboť Staněk choval se k ní po macešsku a všímal si jí ještě méně nežli dříve, dokud sám byl její vlastníkem.

Schodek za první rok byl ještě uhražen posledními doplatky akciovými a Staněk uměl to v bilanci dovedně zastříti.

Mnohem hůře utvářilo se to v roce příštím a úzkostlivě pohlížel Staněk do budoucnosti. Vždyť byl si jasně vědom, že závodu nelze déle se udržeti, a přestane-li strojírna pracovati, že ztratí své vynosné místo ředitelské. Prodejem továrny vydělal sice mnoho, ba více nežli jest třeba k založení bezstarostné budoucnosti; leč jeho snahou bylo zdvojnásobniti jmění své rázem; odvážné, nezdařené spekulace pohltily v době kratičké všecko. Že by snad jiného místa ředitelského se dodělal, nemohl se nikterak nadíti, neboť pádem akciové společnosti vyjde nutně na jevo i jeho lehkomyslná správa strojírny. Radil se tudíž upřímně s oběma zeti — Vaňkem a Daňkem — co by as měl činiti; nebyloť mu třeba před nimi ničím se tajiti, spíše doufal, že chytrostí obou vyvázne nějak „z úzkých“.

„Oproti akcionářům budeš míti postavení zlé," tvrdil Vaněk. „Poslední dobou klesly akcie velmi, každý tuší již zajisté, jaká bude dividenda. Nelze nějakým způsobem alespoň malou dividendu vypočísti? — Byť i byla pranepatrná, nedopustí přece, aby všecka důvěra obecenstva k podniku zmizela rázem."

„Nikoliv!" odvětil Staněk. „Nejsem ani s to, bych zapravil úroky.

„Toť velmi nemilé," podotkl Vaněk. „Tys ovšem bral řízení závodu na lehkou váhu; milejším bylo by mi, kdyby se továrna alespoň několik let ještě udržela."

Staněk pokrčil ramenoma, načež po chvíli doložil:

„Nač jsou tyto výtky, nemohou-li dnes již pranic změniti? Vy sami postarali jste se o to, že mi skoro žádný kapitál na provozování nezbyl. Kdybych měl nyní dostatečných prostředků hmotných, vysekal bych se ze všeho. Jistý přítel na Rusi žijící dotazoval se mne před několika dny, zdali bych přijal některé zakázky pro ruskou vládu."

„A jakou jsi dal odpověď?" ptal se Vaněk.

„Doposud žádnou. Jde tu o zakázku půl milionovou; zdaž mohu ji provésti bez peněz?"

„Taková zakázka zjedná ti všude dostatečný úvěr," podotkl Vaněk.

„Však ani tou zakázkou není naší továrně spomoženo. Ruská vláda vyjednává již s několika závody a svěří práci tomu, který učiní nejmenší nabídku. Odepíšu svému příteli, že ani nabídky nepodám."

„Sečkej!" vpadl mu do řeči Daněk, který dosud mlčel. Hověsi v lenošce, kouřil vonnou cigarettu a nezdál se ani rozhovoru naslouchati, ač mu ne-

ušlo ani slovíčko. Před jeho duševním zrakem kmital mu již určitý plán, jenž teprve nyní dospěl k jasnému vědomí. Odloživ doutník, povstal a zvolal:

„Tak svému příteli psáti nebudeš, nýbrž ještě dnes oznámíš mu telegramem, že jsi ochoten nabídku podati. Pak odcestuješ do Petrohradu a přičiníš se ze všech sil, aby práce tobě byla svěřena. Ty ji dostati musíš, jelikož jsi s to, bys menší učinil nabídku, než kdokolivěk jiný. Nejde o to, bys snad hodně vydělal, můžeš třeba i se ztrátou pracovati, ale objednávku dostati musíš. Zevrubnější podrobnosti smlouvy nutno zatím tajiti!“

Staněk i Vaněk pohlíželi s podivením na Daňka, nerozumíce jemu.

„Nač to?“ ptal se Staněk, „tím pád továrny jen urychlíme.“

Daněk usmíval se jako člověk, který po zralé úvaze zří celý plán i s konečným výsledkem jasně před sebou.

„Máš pravdu,“ pokračoval po chvíli v řeči své. „Leč já se domníval, že vlastní prospěch leží ti více na srdci, nežli zájmy strojírny. Poslyšte mne: myslím, že se vám plán můj zalíbí. Akcie továrny stojí nyní velmi nízko a mnozí, kteří je mají, prodají je rádi, aby snad ještě větší škody neutrpěli. I roztrousím v nejbližších příštích dnech ve všech časopisech bursovních zprávu, že akciové strojírně vede se zle; tím její akcie klesnou ještě níže a my skoupíme pak všecky, jež bude lze dostati. Známo vám, že mám mezi bankéry a bursovními dohazovači několik dobrých přátel. Jakmile většinu akcií v rukou míti budeme, vystoupíš ty, Staňku, jako ředitel strojírny s ohražením a vyvracením mé lživé zprávy; oznámíš,

že stav továrny je velmi uspokojivý, že vám ruská vláda svěřila několik zakázek v ceně půl milionu zlatých a na konec sdělíš zároveň výsledek roční rozvahy (závěrky).“

„Výsledek roční rozvahy byl by mému vyvrácení velice na ujmu,“ namítal Staněk. „Je tak nepříznivý, že jsem se sám nad ním zhrozil.“

„Staňku, ty jsi dnes velice tupohlavý!“ zvolal Daněk. „Či není na tobě, aby výsledek byl jinaký? Nelze ti aktiva (jmění) značně zvýšiti a passiva (dluhy) zmenšiti? Vlastní bilanci musíš ovšem skrýti; jdeť především o to, abys nějaký přebytek vypočetl, jinak není ho třeba. Obého užijeme pak k obratné reklamě v novinách; sám ji sestavím a za pomoci její a pak několika tisícovek docílíme vše. Akcie zase vystoupí do výše, a obecenstvo, jež dosud velmi snadno dá se oklamati, nabude znova důvěry, a potom rozprodáme své akcie. Všecky mé výpočty musily by úplně selhati, kdybychom značné částky peněžité nevydělali!“

Vaněk přisvědčoval ihned předloženému návrhu.

„Výborně!“ zvolal v nadšení. „Musí se nám to zdařiti, budeme-li si počínati jen poněkud opatrně. Daňku, to je nejlepší tvůj návrh ze všech, jež jsi kdy učinil — klesajícího podniku ještě využiti.“

Daněk jen se usmíval.

Staněk nebyl však tímto plánem nikterak radostně překvapen.

„Neujdu trestu, budu-li účtovati nesprávně,“ namítal po chvíli.

Daněk pokrčil ramenoma a podotkl:

„Záleží na tom, jak to provedeš. Ostatně co ti zbývá jiného? Úpadku továrny již neodvrátíš, místa svého pozbudeš a úspor vlastních nemáš.

Mým návrhem vyzískáš tolik, že i v cizozemsku bude ti lze bezstarostně žíti.“

Staněk uznával pravdivosť slov zetových, nicméně váhal ještě přistoupiti na jeho návrh.

„Stal jsi se náhle velmi svědomitým!“ smál se Vaněk. „Tuším, že tvým dosavadním řízením závodu způsobena akcionářům již větší škoda. A kterak to, že prodávaje továrnu, nerozpakoval jsi se pranic zvýšiti skutečnou cenu její o třetinu?“

„Vy oba bez jakéhokoliv nebezpečí získáte při tom nejvíce,“ tvrdil Staněk, „neboť nemaje peněz, mohu sám jen nepatrnou část akcií koupiti a tudíž jen málo vydělat, ač vlastně na má bedra celé břímě zodpovědnosti se snese.“

Vaněk přisvědčoval zcela jeho slovům.

„Máš pravdu,“ potákal i Daněk a doložil: „Nuže, jednejme společně a o zisk se dělme. Koupi a prodej akcií zprostředkujeme sami, ty jen proveď chytře svou úlohu, již jsem na tě složil. Zavazujeme se, že koupíme tolik akcií, co jich vůbec bude lze dostati.“

Vaněk byl s tím srozuměn a i Staněk dal si konečně říci a několika láhvemi šampaňského zpečetěna na rozchodnou vzájemná úmluva. Přes to vše nemohl Staněk potlačiti vlastní sklíčenosť, neboť následky toho plánu vystupovaly před jeho duševním zrakem hroziveji a děsněji.

„Nebuď bláhovým!“ zvolal Daněk, vyprázdniv sklenici. „Bude li vznik akciového podniku bedlivěji prozkoumán, upadneme i my v podezření. Byť i nebyli jsme dáni v obžalobu, jest přece takové obvinění velmi nepříjemné a lze je klidně snésti jen tehdy, získáme-li tím slušný měšec. Ostatně myslím, že ještě vynajdu cestu, po níž bude ti lze vyváznouti z nebezpečí v čas! — Apropos! Právě mně napadla myšlénka znamenitá.

Strojírna úpadku neujde, leč vinu toho můžeš se sebe svaliti; zavede se likvidační řízení, jež se náležité protáhne a tobě času poskytne ve příhodné chvíli odstoupiti. Nuže, co soudíš o tom?“

„Dozvěděl jsem se náhodou,“ pokračoval po malém oddechu Daněk, „že tvoji dělníci jsou nespokojeni a domáhají se zvýšení mzdy. Nevystoupili se svou žádostí dosud na veřejnost, jelikož není ještě mezi nimi jednoty. Chtějí stávkovati a doufají, že tak dojdou splnění svých přání. Vynasnaž se, abys to prozatím zamezil. Jakmile však náš plán se podaří, jakmile prodáme akcie, pak byla by stávka dělnická veležádoucí, a myslím, že je tobě hračkou jí vyvolati; netřeba ti než denní mzdu snížiti a pracovní dobu o hodinu prodloužiti. Když stávka vypukne, použiješ té příležitosti a zavřeš továrnu. Vina toho bude přičítána zprvu na vrub dělnictva, a stav továrny zůstane tajemstvím.“

S tím plánem souhlasil i Staněk.

„Mnoho-li času ti třeba, abys ukončil roční rozvahu?“ ptal se Daněk.

„Jenom několik dní,“ odpověděl Staněk.

„Výborně, pospěš si a odcestuj pak ihned do Petrohradu, abys uzavřel obchod dříve, než jiná továrna tě předejde. Já zatím vše připravím. Jakmile smlouvu podepíšeš, budeš mi hned telegrafovati, a až sám se vrátíš, doufám, že většina akcií bude v našich rukou.“ —

Nekalý trojlístek se rozešel. — Staněk jednal zcela dle návrhu Daňkova, neboť po důkladné úvaze všech okolností seznal, že mu jiného ani nezbývá.

Výroční rozvahu podařilo se mu sestaviti tak, že z ní akcionářům i dividenda vyzírala.

Když ji Staněk předložil Daňkovi ku prozkoumání a schválení, byl tento zcela spokojen a pravil usmívaje se: „Nyní vidíš, co vše na světě jest možné. Nebyl bych se toho do tebe ani domýšlel, kdybychom o tvé dovednosti neměl nejlepšího mínění. Svými výkazy a výpočty oklamal bys skutečně i mne, kdybych do celého stavu věcí nebyl zasvěcen.“

Staněk odejel do Petrohradu. Již po málo dnech telegrafoval Daňkovi, že obchod uzavřen a že mu ruská vláda svěřila zakázky v ceně půl milionu zlatých.

Bez váhání uveřejnil Daněk v některých novinách několik připravených článků, v nichž akciová strojírna ostře byla napadena; stav její vyhlašován za velice nepříznivý a blížící se její úpadek již zřejmě předpovídán. Jelikož zprávy ty nebyly nikým vyvráceny, docílen jimi žádoucí výsledek; nízko stojící akci klesly ještě níže. Vaněk a Daněk skoupili za tím potajmu tolik akcií, mnoholi jich přišlo na trh bursovní.

Jakmile Staněk z Petrohradu se vrátil, podal proti výše uvedeným zprávám velmi ostré ohražení, jež rovněž Daněk byl sestavil. Spolu uveřejněna výroční rozvaha závodu, který právě půlmilionový obchod s ruskou vládou uzavřel, což prý nejlépe svědčí o dobrém stavu továrny.

Tato zpráva a vyvrácení otištěny byly ve všech předních novinách současně a několikráte. Zároveň uveřejněny v několika listech Daňkem sestavené články, které stav strojírny vyličovaly ve příznivém světle.

I nyní docílen kýžený výsledek; akcie stoupaly den ode dne. Vaněk i Staněk naléhali na jich prodej, leč Daněk byl tomu na odpor.

„Přesvědčili jste se, že mé výpočty byly správné," namítal, „nuže, sečkejte ještě nějaký čas, až akcie stoupnou výše."

„A klesnou-li?" tázal se Staněk

„Neklesnou, nýbrž stoupnou ještě výše," opětoval Daněk. „Důvěra k závodu zase obnovena a upevněna, akcie se hledají a čím řídčeji na burse se objevují, tím více stoupá jejich hodnota a žádosť po nich roste. Noviny pracují dosud ve prospěch náš, ovoce to mé prace, jež hodna slušné odměny."

Daněk nebyl skutečně ve svých očekáváních sklamán. Když pak akcie určité výše dostoupily, rozeslali je Daněk a Vaněk do Vídně na hlavní tržiště bursovní a prodali všechny.

Zisk měli větší nežli se byli nadáli: přes sto tisíc zlatých.

Duševní sklíčenosť již Staňka nesoužila; samo přemýšlení, že za krátko bude mu utéci z vlasti, nezdálo se mu býti tak trapným.

Bez bázně a strachu řídil se plánem Daňkovým. Nespokojenosť dělnictva zvýšil prodloužením doby pracovní, což mělo v zápětí obecnou stávku dělnickou.

Té si přál ze srdce. Na oko smlouval se ovšem s dělníky, a když tito nepovolili, dal zavříti továrnu. Po krátkém čase zavedeno řízení likvidační.

Staněk, jemuž dosud nikdo ani nejmenší viny při pádu akciového závodu nepřičítal, opustil zatím Čechy a vystěhoval se do Ameriky, kde dle pozdějších zpráv novinářských převzal řízení velikého závodu. Když jeho podvodné jednání objeveno, byl už dávno v bezpečí.

Likvidační řízení trvalo přes rok a výsledek jeho byl nad očekávání smutný; roztrpčení akcio-

nářů, kteří třemi procenty musili vzíti za vděk, bylo veliké. Nejeden řemeslník, jenž klamnými sliby zaslepiti se dal a své trpce nastřádané úspory v akciích měl uloženy, ztratil vše; mnozí soukromníci, kteří neprovozujíce žádné živnosti, žili z úroků, stali se žebráky.

Někteří z nich skončili dokonce v blázinci!

* * *

Bylo v P . . . . veřejným tajemstvím, že Vaněk a Daněk o tom hanebném podvodu věděli; leč nemohli býti nikterak usvědčeni. Proklínání a kletby tisíců svých krajanů nedbali; zisk byl jim nad čest, a kdykoli ve svých nádherných povozech jezdili procházkou, bylo jim jednostejno, jestliže lid s opovržením na ně hledí a mnohá pravice zlostně hrozí za nimi. Byli snad první a jediní, kteří ošidili akcionáře, kteří na úkor jiných se obohatili? — Pozor tudíž, kmocháčku, nežli sáhneš do sáčku!

III.

Životní balsám.

„Nevíš, kdo to přijíždí v té nádherné ekvipáži?“ ptal jsem se kdysi přítele, s nímž po pražském nábřeží z jara často se procházívám.

Otázaný prohlížel si bedlivě blížící se povoz i osoby v něm líně si hovící, načež vrátil mi v odvět:

„To je rodina doktora Ludvíka Dryáka, vlastně Haly, svým životním balsámem pověstného „dobrodince“ člověčenstva. Jeho dvůr s pěknou villou v nejbližším okolí pražském dosvědčují, že jemu alespoň životní balsám pomohl velice. Studovali jsme spolu na gymnasium v H. K., znal jsem jeho rodiče i mladšího bratra Arnošta. Ludvík byl jinak čipera; ale řečtina s mathematikou byly mu kamenem úrazu, tak že ani po důkladné repetici nemohl postoupiti do vyššího oddělení. I šel na lékárnictví, pak na kupectví, proběhl několik obchodů, leč nikde mu to nevonělo. Po té překročil hranice, potloukal se Německem, Francií a Švýcarskem a vrátiv se do Čech nastoupil na dráhu prohnaných švindléřův, a dnes je boháčem. Historie rychlého jeho zbohatnutí je nyní v Praze veřejným tajemstvím . . . libo-li ji vyslechnouti?“

„Hořím zvědavostí.“

„Bratří Halové jsou rodáci hradečtí; otec jejich byl svého řemesla krejčí a matka hokynařila. Živili se dosti slušně a ukládali čas od času i úspory do záložny. Po válce prusko-rakouské zachvátila oba cholera.

Jelikož Ludvík i Arnošt byli plnoletí, prodali nábytek a kde co bylo, rozdělili se o vše bratrsky a odešli do Prahy. Arnošt, jenž jsa ve školách tupý, dán jest na sklepnictví, živil se tam již několik let po hostincích a kavárnách dosti slušně, pěkně se šatil, a že i jinak spořádaně si vedl, nebyl nikdy dlouho bez místa.

Za to Ludvík, jejž náhlá smrť rodičů z ciziny přivedla do vlasti, nebyl s to, by nalezl ve hlavním městě vhodného zaměstnání, i žil tudíž z hotového, nestaraje se ani příliš, dokud peněz bylo, o místo.

Však i hluboký měšec vyprázdní se časem; tak i Ludvíkův. Nemaje peněz, prodával kus po kuse se sebe: hodinky, prsteny i lepší šat a když i s tím byl hotov, jal se teprve uvažovati o sobě, čeho se chopiti. V chatrném oděvu nechtělo se mu ani na ulici, i tvářil se býti nemocným a ležel od rána do večera v posteli. Kromě kávy, již mu na dluh dávala domácí paní, nejedl ničeho.

Zvláštní náhodou přišel k němu Arnošt. Vida bratra v posteli, až se zalekl.

„Co ti schází, Ludvíku?“ ptal se dychtivě.

„Peníze!“ zněla stručná, ale určitá odpověď.

„Chceš je snad vyležeti, nebo jako slepice vejce vyseděti?“

„Ovšem, neboť po dva dny, co dřepím v posteli, obírám se velikým plánem, který najisto provedu, neodepřeš-li mi své pomoci.“

„Nemluv, bratře, v pohádkách, chceš-li, abych ti rozuměl.“

„Nuže, slyš: chci vynalézti universalní lék proti všem nemocem, a ty máš mi při tom díle spásonosném býti nápomocen.“

„Já?“ divil se Arnošt a doložil po chvíli: „Ty chceš takový všeobecný lék teprve vynalézti?“

„Nikoli, ten jsem už vlastně vynalezl; bude se jmenovati „životní balsám“ a vyhojí každou chorobu. Není člověka, jenž by něčím nestrádal; většinu lidí souží nějaký neduh. Ký div, že přemnozí vydají ochotně i poslední groš na lék, o němž se domnívají, že nemoc jejich zaplašiti a jim život o několik let prodloužiti může.

„A z čeho lék ten připravíš?“ — namítal Arnošt.

„Co se toho týče, nejsem zcela ještě rozhodnut,“ odvětil klidně Ludvík. „Ostatně jest mi to jednostejno, neboť jde především o to dvojí: můj životní balsám musí býti zcela neškodný a příprava jeho nesmí státi mnoho, abychom tím více vydělali. Jelikož vynálezce balsámu může býti pouze doktor, koupím si příležitostně za hranicemi titul, a budu se podpisovati Dr. Dryák.“

„A myslíš, že tvůj balsám bude míti opravdu nějaký účinek?“

„Proč by neměl? — Jsou snad jiné „zázračné léky“ účinnější? Či nečetl jsi nikdy v novinách sáhodlouhá odporučení prsního syrubu, švédského elixiru, irisovy, czillagové vodičky, soli aromatické, haemorrhoidalního likéru, plicního cukru, Fattisonovy vaty, zázračného stomachinu, rozmanitých extraktů, kapek, pilulek, pastilek, koření, olejů, bonbonů, prášků, mastí a trestí? — Já vezmu lacinou šťávu ovocnou, udělám z ní slabou limonádu, přidám do ní něco málo rebarbory, která dobře působívá na žaludek a zvláštní příchutě limonádě dodává. Takovým nápojem, jejž pořídíme za několik krejcarů, neuškodíme nikomu, ale vlastní kapse posloužíme znamenitě.“

„A jaká úloha má při tom podniku připadnouti mně?“ vyzvídá Arnošt.

„Tobě? — Ta nejdůležitější; založíš mne potřebnými penězi, svěříš mi svůj podíl, anebo bojíš-li se, povedeš sám účty a vše vyrovnáš.“

Arnošt krčil nedůvěřivě ramenoma a nejevil k zamýšlenému podniku ani nejmenší chuti. Konečně po krátkém mlčení pravil: „Zkus to sám, Ludvíku; mám za to, že k celé té věci není ani mnoho peněz třeba. Půjčím ti sto zlatých; myslím, že za padesátku naděláš životního balsámu více nežli ho do roka prodáš.“

„Arnošte!“ zvolal Ludvík nevrle, „ty jsi mne dosud nepochopil? — Divím se opravdu, že chceš si mne dobírati, ač bys mi vděčen býti měl, že i tobě jistou, lepší budoucnosť míním zabezpečiti. Jen uvažuj chvíli sám o sobě! Co na tě čeká? — Služba až do smrti. Podáš-li mi však své pomocné pravice, uvidíš, že ode dneška za rok jezditi budeme v kočáře. Přálo-li štěstí jiným, proč by se i na nás trochu neusmálo? — Na přípravu životního balsámu není mi ovšem třeba mnoho peněz; leč nikdo mi ho nekoupí, jestliže jej po všech končinách nerozhlásím novinami. Potřebuju tudíž tvých peněz, Arnošte, hlavně na oznamování, inserování do časopisů. Poplatky za inseráty nahraženy nám budou několikanásobně v době kratičké.“

„Veškery mé peníze na inseráty?“ divil se Arnošt všecek jsa zaražen.

„Ovšem, a obětoval bych na ně ještě dva kráte tolik, kdybych totiž mohl,“ pokračoval Ludvík. „Obecenstvo náš životní balsám nekoupí, uvidí-li jej pouze jednou zde a onde oznámený; bude-li však o něm čísti chvalořeči ve všech předních novinách, a to častěji, nabude k němu důvěry. Tato oznámení v listech denních budou nás ovšem dosti mnoho státi, jelikož vždy alespoň

jedno, ne li více pochvalných uznání a čas od času i lékařských vysvědčení o zázračných účincích životního balsámu k inserátu připojiti musím!“

„Jak že? Pochvalná uznání, lékařská vysvědčení?“ usmál se Arnošt. „Odkud je vezmeš? Vždyť tvůj životní balsám není ještě ani hotov. A myslíš skutečně, že tvá přípravka někomu prospěje!“ — .

„Z řeči tvé poznávám,“ zlobil se Ludvík, „že mi dosud nerozumíš. Pochvalná uznání i lékařská vysvědčení napíšu si ovšem sám, a uvidíš, že budou příznivější nežli jaká by nám nejlepší přítel mohl napsati. I vysvědčení neznámým světu lékařem podepsané sestavím sám, zkrátka nejtěžší věci obstarám sám, a ponechám tobě jen rozesýlání objednávek a vedení účtů.“ —

Ač Ludvík líčil vše tak růžově, byl Arnošt dosud ještě na pochybách.

„A když se to nezdaří?“ namítal znovu bratrovi. „Jestliže nedojde objednávka žádná nebo jen málo, pak jsou peníze za inseráty vyhozeny a ty vypiješ si životní balsám sám.“ —

„Nemůže se to nezdařiti!“ tvrdil s určitostí Ludvík. „Odvážným přeje Štěstěna. Či bojíš se snad nepatrné práce, která bude tvým údělem? — Pak jdi s Bohem na vždy!“

Po kratičké ještě rozmluvě dal si konečně Arnošt říci, a bez váhání dály se přípravy k pořízení životního balsámu. V odlehlé ulici pronajato skladiště, v němž všeobecný lék měl býti připravován a k zásylkám přichystán. K plnění lahví, zátkování a pečetění přijat starý sluha, jenž kdysi posluhoval ve vinných sklepích.

Co zatím Arnošt ve skladišti se činil, obstarával Ludvík inseráty do novin, sestavoval poděkování i lékařská vysvědčení a dobrozdání. Téměř

ve všech časopisech bylo lze čísti následující oznámení

„Rychlá a jistá pomoc proti všem nemocem a jich následkům. Zachování zdraví spočívá jedině a výhradně na zachování a podporování dobrého trávení, neboť dobré zažívání jest základem dobrého zdraví a tělesního i duševního blaha. Nejosvědčenější domácí prostředek, který veškerou činnosť zažívacích ústrojův oživuje, krev čistí a tím zdravou a čistou vyvodí, jest všeobecně známý a oblíbený

Dr. **Dryáka Životní Balsám.**

Domácí lék ten, z nejlepších a nejpůsobivějších bylin léčivých pečlivě připravený, osvědčuje se znamenitě a spolehlivě při špatném zažívání, zejména při nechuti k jídlu, krkání, nadýmání, zácpě, náchylnosti k dávení, při bolení břicha a žaludku, žaludeční křeči, přecpání žaludku, při zanešení plic, při návalech krve, zlaté žíle, při chorobách ženských, nemocech střevních, při hypochondrii a zasmušilosti, zkrátka při každé i nejtěžší nemoci. Balsám dr. Dryáka oživuje a podporuje dobré trávení, čímž docílí se zdravá a čistá krev, a dodá se chorobnému tělu pozbylá svěžesť, síla a zdraví.

Životní balsám dr. Dryáka získal sobě v době kratičké všeobecnou rozšířenosť, jakou právem zaslubuje, neboť jest nedůležitějším vynálezem našeho století, skvělým vítězstvím novější vědy lékařské. Další vychvalování životního balsámu bylo by jeho ceně spíše na ujmu nežli ku prospěchu; každý se přesvědč sám a budeš nám blahořečiti!

Velká láhev stojí 1 zl. 20 kr., malá 70 kr. Na sta listů děkovacích leží k nahlédnutí pohotově.

Výstraha!

Aby se nemilým nedorozuměním předešlo, žádám každého kdo výrobek můj koupiti míní, aby vždy a všude žádal výslovně Dr. Dryáka životní Balsám, jelikož jsem se přesvědčil, že se odběratelům na mnoha místech podala ledajaká smíšenina beze všeho účinku. Pravý dr. Dryáka životní balsám dostati lze v hlavním skladě vyrábitele

dr. Dryáka,

Praha-Karlín, Žižkovská třída č. 114.“

Toto oznámení střídalo se, nebo bylo ještě provázeno s díkuvzdáním některého zázračně uzdraveného smrtelníka. Dnes děkoval slavnému vynálezci ruský dvorní rada, zítra farář z Krkonoš, pozejtří pastor, továrník, vdova po úředníku; všickni ti jenom včasným užíváním životního balsámu unikli jisté smrti. Po několika dnech došly skutečně některé objednávky, jež pak ode dne ke dni se množily.

„Vidíš, že jsem se nemýlil“, volal radostně Ludvík na Arnošta, nesa hrst psaní s penězi. „Životní balsám bude nás opravdu slušně živiti.“ —

Ludvík, jenž před krátkým časem za dne na ulici málo se ukazoval, vyšlapoval si brzy po pražských příkopech, jakoby skutečně byl největším vynálezcem devatenáctého století. Jeho tobolka byla stále přeplněna bankovkami. Objednávek přibývalo tak, že bylo třeba pracovati i v noci, sám Ludvík vypomáhal ve skladišti ochotně při práci.

Měla-li již první oznámení v novinách tak rozhodný úspěch, bylo na jevě, že další oznámení ještě více vydají. Proto vynaložil Ludvík všechen důvtip svůj, aby novými inseráty životní balsám nad samo nebe vychválil. Vyskytla se tudíž brzy na to v denních listech tato reklama:

„Co toho příčinou, že jest dr. Dryáka životní balsám tak všeobecně rozšířen? Proč mu dávána přednosť přede všemi jinými často s hlučnou okázalostí vyhlašovanými prostředky, a proč se nepodařilo ani těm nejúsilovnějším útokům odpůrců, bojujících zbraněmi ne vždy zrovna jemnými, zabrániti jeho rozšíření? — Tyto otázky namanou se bezděky každému, kdo měl příležitosť, zvěděti o povšechném takřka rozšíření této speciality. Protože každý, kdo životní balsám užíval, dále jej odporučuje. Protože jest prostředek ten každé rodině opravdu velmi užitečným lékem domácím. Protože jest náš životní balsám přes velikou svou cenu praktickou i nad obyčej laciný, zkrátka přípravkou zcela reelní. Veliká důležitosť životního balsámu nespočívá však jedině v tom, že bývají vyléčeny jím téměř všecky choroby za dobu až úžasně kratičkou, nýbrž váhy mu dodává hlavně to, že se předejde, užito-li ho v čas, skoro vždy povážlivějšímu onemocnění. Proto voláme: Není nad životní balsám dr. Dryáka! Mohli bychom zde otisknouti celou řadu dopisů, v nichž se osoby všech stavů a věků o našem výtečném léku velmi pochvalně vyslovují, ale nečiníme tak, ježto jest nejlepším přesvědčením vlastní zkušenosť, a bychom té nabyli, bychom sami se přesvědčili o účinnosti doporučeného tu prostředku, k tomu třeba toliko skorem ani za řeč nestojícího vydaje 70 kr. Za tuto nepatrnou částku peněžitou lze dostati malou láhev pravého životního balsámu v ústředním skladu dr. Dryáka, Praha-Karlín atd.

Výstraha!

Činím p. t. obecenstvo pozorno, že u každé láhve mého pravého životního balsámu jest na jedné straně ve skle vytlačena má firma a má

zákonitě zjištěná známka (netopýr, mající na křídlech písmena Dr. Dr.); na protější pak straně láhve nalezá se vedle vytištěná vignetka. Každá láhev jest uzavřena kovovou kapslí, jejížto hořejší část zmíněnou ochranou známku vytlačenou ukazuje. Každý jiný výrobek, který jen třeba částečně popsané úpravy nemá, musí za padělaný býti považován.“ —

Po té dovedl toho Ludvík, že novinami rozlétla se do světa zpráva, že mu jistá společnost anglická za vynalezení životního balsámu nabízí půl milionu zlatých, že však této skvělé nabídky nepřijal, poněvadž vůbec svůj vynález nechce prodati. Mnohá léta studoval prý dnem i nocí, nežli se mu poštěstilo životní balsám připraviti; jinému neníní svůj výzkum prodati z té příčiny, jelikož se bojí, aby snad nebyl hrabivými spekulanty na škodu člověčenstva využitkován a snad jen ledabylo, nesvědomitě připravován.

Zpráva ta neminula se s účinkem, neboť obecenstvo věří téměř všemu, co vytištěno. Objednávka stíhala objednávku. Lid totiž rozumoval u sebe takto: Nabízí-li se vynálezci životního balsámu tolik peněz, musí přece něco na tom býti; a zákazek docházelo tolik, že Ludvík i několik pomocníků byl nucen přibrati.

Toho nenadál se ani Ludvík sám, tím méně pak Arnošt. Objednávky a peníze docházely ze všech stran a štěstí, které se na ně usmívalo, zaslepilo je tak, že se domnívali, že nikdy ani jinak býti nemůže. Majíce peněz s dostatek, nač by sami lopotili se prací, již může zcela dobře konati knihvedoucí a skladní? Či není snad moudřeji užívati rozkoší tohoto světa, nežli deset i více hodin denně potiti se v dusném skladišti?

Velkoměstský život svedl brzy oba bratry na

cestu kluzkou; elegantní byt, vlastní ekvipáže, lokaj, větší počet služebnictva, strava, karty, divadlo, kavárny, dobří přátelé a přítelkyně zvětšili měsíční výdaje na tisíce.

A příjmů poměrně nepřibývalo, nýbrž naopak ode dne ke dni ubývalo. Bratří nevedouce sami knih a obchodu nedbajíce, nezvěděli o tom, až když pokladna byla prázdna. Ludvík přičítaje váznutí obchodu tomu, že poslední dobou opomíjel inserovati do novin, chtěl zameškané dohoniti, ale nebylo potřebných peněz. Dobří jeho přátelé věděli o švindlu, jejž provozuje životním balsámem, a nepůjčili mu ani haléře.

Pojednou jako když mráz spálí přes noc kvetoucí jař, zašel skvělý podnik Ludvíkův; knihvedoucí a pomocníci rozpuštěni, jelikož nebylo pro ně práce, skladiště zavřeno a v kratičké době byli oba bratří na holičkách, bez peněz, bez úvěru.

Ludvík vstoupil chtěj nechtěj do obchodu za příručího a Arnošt šel za sklepníka.

Asi po dvou letech usmálo se na ně štěstí znova. V H. K. zemřela jim bohatá teta, která na každého několika stovkami v poslední vůli své pamatovala. Bez otálení jali se opětně vyráběti životní balsám, věnovali na oznámení novinářská několik set zlatých a docílili toho, že již po několika měsících zase dobře se jim dařilo.

Zpozdilých lidí našli v hojnosti, škoda učinila je opatrnějšími. Ludvík koupil si v Německu za dvě stě tolarů nějaký doktorát, a dnes provozují oba bratří švindl svůj ve velkém po továrnicku.“ —

Přítel dokončil své vypravování, já pak tiskna mu vřele pravici na rozchodnou, zvolal jsem: „Osvícené století devatenácté! jak dlouho ještě budeš tápati ve tmách?!“ —

IV.

Zprostředkovatel sňatků.

Od té doby, co se ženění stalo ve mnohých případech spekulací. kvetou též obchody zprostředkovatelů sňatků. Skoro denně lze čísti v novinách, že se hledá pro „mladou, vzdělanou dívku, příjemného zevnějšku. jež vládne nějakým jměním“, muž; anebo že muž, představující obyčejně nedostatek známosti, hledá dívku, která ovšem také přiměřené jmění míti musí. Samo sebou se rozumí, že ti, kdož hledají, mají vždy výborný charakter, „jenž poskytuje nejjistější záruky trvalého štěstí“.

Od času, kdy byl Robinson ze svého osamělého ostrova vysvobozen, bylo zajisté málo mužů, kteří by byli neměli příležitosti, poznati dámy a srdci jejich nebylo by bývalo za těžko vybrati si, — kdyby jen dámy měly to žádané přiměřené jmění, neboť o to především jde. Kdyby byli ti, kdož nevěsty hledají, upřímni, zněla by oznámení jejich následovně: „Mladý muž, více nebo méně příjemného zevnějšku a pevného charakteru, hledá jmění 15 až 20 tisíc zlatých; poněvadž ho však nemůže dosíci jiným způsobem, jest odhodlán pojmouti za choť mladou dívku — v nejhorším případě může býti i přistárlá. — má-li jen dotýčnou summu peněz.

Zprostředkovatelé sňatků, kteří obecenstvo velmi dobře znají a vědí, že jest mnoho dám, které touží po muži a mnoho mužů, kteří potřebují ženy s jměním, učinili si povoláním, vyhovo-

vati těmto vzájemným potřebám a tužbám anebo správněji řečeno, těžiti z nich. Spekulují na ty, kdo spekulují, že vyžení. Přislibují každému, kdo se k nim obrátí, šťastné manželství právě tak, jako každý prodavač losů činí kupujícímu naději na největší výhru; ovšem je-li dvě stě tisíc losů, musí na některý z nich připadnouti výhra hlavní.

Dosud provozují zprostředkovatelé sňatků svůj obchod poněkud skrytě, avšak nebude to zajisté dlouho trvati, že si jej zařídí zcela veřejně a že úplně obchodním slohem budou oznamovati: „Šest mladých dám s jměním od desíti až do padesáti tisíc zlatých a pět solidních mužů, tři úředníci, jeden obchodník a jeden majetník usedlosti, všichni výtečných vlastností, jsou na skladě u N. N., zprostředkovatele sňatků.“

Zprostředkovatelé tito, rozumějí-li jen poněkud svému zaměstnání, dělají obyčejně výtečné obchody. Jestliže se jim podaří dopomoci starší nějaké slečně k manželi, jest dáma tato v prvním návalu radosti velice vděčna; a tolikéž syn Štěstěnin jest povinen, zaplati provisi. Ovšem zcela jinak by vypadal dík, kdyby se odváděl teprve po roce, kdy obě polovice mívají příčinu pochybovati o svém štěstí. Zdali bude manželství šťastno čili nic, o to se zprostředkovatel ovšem nestará, přísahal sice oběma stranám, že šťastny býti musejí, ale na trošce přísahy nesejde, „patřil u něho k obchodu“ . . .

Antonín Sháněl jest prostřední postavy, poněkud přitloustlý a skoro padesátiletý muž. Tlustý, kulatý obličej, malé oči a přívětivý úsměv kolem úst prozrazují dobrosrdečnost, ano v kruhu denních hostů, s nimiž každého večera popíjí své pivo, pokládají ho za velice jovialního muže, protože dovede vyprávěti celou řadu veselých

anekdot a sám se jim zcela upřímně směje; ve skutečnosti jest však chytrákem, jenž výtečně umí se přetvářeti.

Srdce a soucitu neměl nikdy a těmto oběma vlastnostem děkuje, že jeho paní žila jen několik let; byl‘ ji svojí usmívavou tváří usoužil k smrti. Nelze to sice soudně dokázati, ale přátelé jeho to tvrdí, a on je s výsledkem zcela spokojen, neboť jeho žena zanechala mu dvanáct tisíc zlatých na hotovosti.

Poznav, že by jmenovaný obnos nestačil, aby dobře žil z úroků, proto zařídil si kancelář na zprostředkování sňatků a jest pro obor ten jako stvořen. Dovede se výtečně vydávati za něžného blouznílka, když to musí býti a cituje básníky, znamenitě hraje prostého poctivce, jenž se šťastným pokládá, že se mu podařilo, sloučiti poutem lásky dva lidi, ano při zasnoubeních a svatbách pronáší přípitky, při nichž mu i slzy kanou po plných tvářích, ví-li zejména, že mu bude dobře zaplaceno.

Každé dámě a každému pánovi, kteří u něho vyhledávají rady, vypravuje o svém vlastním manželství, líčí jeho štěstí nejkrásnějšími barvami a blýská při tom očima tak, jako by mu vzpomínka vynucovala slzy. Optá-li se ho někdo, proč se neoženil po druhé, zakroutí s bolným výrazem hlavou a odpoví: „Nikoli! Máj lidského žití kvete jen jedenkrát a nikdy více! Takové ženy bych nenašel!“

Svému obchodu rozumí velmi dobře a žije z něho znamenitě, ač se staví rád skromným člověkem, který s málem je spokojen. Prostřednictvím jeho svedlo se již mnohé manželství a nejedno povstalo neštěstí. Stěžuje-li si mu některý podvedený, pokrčí s politováním ramenoma, má

padesát výmluv, a na konec nabízí mu svou pomoc — při soudním rozvodu.

Jest mu sice jako zprostředkovateli manželství přemáhati mnoho konkurrentů, ale nebojí se jich, spoléhaje ve svou chytrost a věda, že nade všecky předčí vynalézavostí nových plánů, jimiž by přilákal nových obětí.

Do určitého počtu novin dává občas následující oznámení: „Mladá, vzdělaná dívka, která v krátké době po sobě rodiče ztratila a následkem toho zcela bez jest ochrany a osiřelá, přála by si podati ruku solidnímu, počestnému a vzdělanému muži. Vládne jměním 12.000 zlatých a jest tiché a skromné povahy. Naprostá mlčelivost se zaručuje. Adressy pod chiffrou: „Štěstí“ do expedice t. l.

Dlouho nemusí čekati, a celá řada ucházečů zašle mu své adresy: kupci, úředníci, důstojníci, kapitalisté, ano i kupečtí učenníci, kteří se mají za dosti silné, aby poskytli ochrany opuštěné dívce a její jmění probili.

Sháněl zkoumá dopisy pronikavým, znaleckým okem. Všecky podávají o svých pisatelích nejlepší obraz, tak že nezkušený člověk snadno by mohl míti za to, že není vůbec špatných lidí na světě; všickni ucházeči jsou hodní muži, již to myslí opravdově a poctivě, ano někteří slibují již napřed, že neznámou dívku vášnivě milují. Ale chytrý prostředník nedá se tím klamati, ví, že ta blouznivá láska týká se především dvanácti tisíc zlatých.

Zapíše jména pisatelů do knihy a listy hodí do koše; jen na některé odpoví. Připojí podobiznu mladé dívky, vylíčí výtečnou její povahu a vybídne uchazeče, by se dostavil osobně, aby se pak dále mohlo jednati.

V přívětivém pokojíku, v němž na konsole stojí sádrový Amor s napjatým lukem, přijímá uchazeče co nejvlídněji. Vyžádá si jejich podobizny a líčí jim mladou onu dívku jako opravdivého anděla, veselé mysli, zaručuje se za tichou a mírnou její povahu a slibuje, že ve prospěch uchazečův přičiní se co možná nejvíce.

„Znám ji od mnoha let," vykládá, „její otec byl mi přítelem, a jest to mým srdečným přáním, aby se provdala šťastně. Trvalo to dlouho nežli svolila, abych to dal do novin, a přece zdá se mi tento způsob nejlepším. Též já sám pojal jsem kdysi svoji paní tímto způsobem, a nelitoval jsem toho nikdy, byl' jsem velice šťasten . . ."

Při tom se obrátí stranou, aby utajil pocit bolesti, jenž se ho zmocňuje.

Uchazeči, plni naděje, tisknou mu do ruky peníze, aby se za ně co nejlépe přimluvil. Zprostředkovatel je ujišťuje, že se přičiní, seč síly jeho budou, a při tom s přívětivou obchodnickou tváří podotýká, jako by se to rozumělo samo sebou, že zdaří-li se věc, dostane v den zasnoubení za své namahání půldruhého procenta z věna nevěstina — provise.

Každý uchazeč s tím ovšem souhlasí a podepíše listinu, již mu Sháněl, usmívaje se, předloží s poznámkou, že se tak děje jen pro jistotu uchazečovu. Teprve později připadne tomuto na mysl, že v té listině spočívá vlastně pro něho jistoty pramálo.

A tak dříve než se Sháněl pro některého z uchazečů určitě rozhodne, má již plné kapsy. Pravidelně vybírá si toho za budoucího choť mladé dívky, kdo po ní nejvíce touží a nejméně opatrnosti prozrazuje, neboť lidí opatrných ne miluje.

Když se byl rozhodl, zpraví o tom uchazeče a ustanoví mu za místo k první schůzce s mladou dívkou hostinec, v němž objedná zvláštní pokoj a výtečnou večeři.

Dívku provází sám. Jmenuje se Amalie Tichá. Mladý obchodník Ženíšek nedá na sebe, jak se samo sebou rozumí, dlouho čekati. Užasne nad krásou mladé dívky, do jejíž podobizny se byl již zamiloval, a Amalie jest také vskutku hezké, nanejvýš pětadvacetileté děvče. Drobounký obličej, modrá očka, slabý hlas, vše to sluší jí výborně. Ženíšek ji zbožňuje, maje se za nejšťastnějšího člověka na světě. Rozumí se, že zaplatí večeři a dá přinésti šampaňské, aby se ukázal co možná roztomilým.

Sháněl, aby nevyrušoval, dá se hezky zticha a s neobyčejnou horlivostí a vytrvalostí do večeře i do šampaňského; několik láhví vypije sám. Pak zvedne sklenici a připijí s Amalií a Ženíškem šťastné budoucnosti a přednese nějakou sentimentální báseň.

Ženíšek našeptává Amalii, že ji miluje již od dlouhé doby, ačkoli vpravdě vidí ji toho večera poprve a přisahá, že jí připraví na zemi ráj, nepomýšleje, že ráj za dvanáct tisíc zlatých zříditi se nedá; konečně unylým zrakem žebroní, aby mu věnovala svou ruku.

Amalie se zdráhá a červená, posléze tichým hlasem odpovídá, aby si došel nazejtří pro odpověď ke Shánělovi. Ženíšek byl by ji věděl rád hned, ale podrobí se.

Když se pak pozdě v noci loučí, šeptá Sháněl Ženíškovi: „Drahý příteli, doufejte. Vím, že jste učinil na ni příznivý dojem, vynaložím vše, abyste byl šťasten.“

Ženíšek tiskne mu s díky ruku, a kdyby byla večeře tolik nestála, byl by k díkům připojil i nějakou bankovku.

Druhého dne spěchá časně z rána ku zprostředkovateli pro Amaliinu odpověď; neměl ť již pokoje, neboť třeba i byl přesvědčen, že učinil na dívku příznivý dojem, má přece starosť, zda mu Amalie podá opravdu svoji ruku; vžilť se byl ve snu již tak do těch dvanácti tisíc zlatých, že by ho ztráta jich bolela velice.

Sháněl ho uvítá slavnostně.

„Gratuluji vám, pane Ženíšku," volá mu vstříc.

„Bude Amalie mou?" ptá se šťastný muž.

„Ano," odpovídá zprostředkovatel.

Ženíšek samou radostí div by Sháněla nelíbal.

„Učinil jste na ni příznivý dojem," pokračuje tento, „avšak přes to vše přece se rozmýšlela, má-li vám podati svou ruku, a musil jsem vynaložiti všecky své síly, abych ji přemluvil."

„Což se jí na mně nelíbí?"

„Domnívá se, že jste pro ni příliš mlád. Pane Ženíšku, mou zásadou je neustupovati ani o vlas od pravdy a jen k vůli vám jsem to udělal. Vylíčil jsem jí vaši povahu nejlepšími barvami, kladl jsem hlavně důraz na to, jak jste usedlý, a vypravoval jsem jí za tou příčinou, že vám chef váš, maje úplnou důvěru ve vaši povahu, když vám nebylo ještě ani 20 let, svěřil již samostatné vedení obchodu. Jen k vůli vám dal jsem se svésti k této lži; učinil jsem tak, protože jsem přesvědčen, že z vás a z Amalie bude opravdu šťastný párek. Šťastná manželství stále řídnou; pozorujte jen poněkud rodinný život a shledáte, že velice zřídka sídlí v něm štěstí. Povaha muže a ženy bývá na větším díle rozdílna, jeden se nechce

druhému poddati, protože se jim nedostává opravdové lásky, a zdá-li se takový párek manželský šťastným vůči světu, panuje nicméně v domě svár a nepořádek. Jest to věru smutné. Co se vás týče, hodíte se k Amalii, jejíž povaha je mírná a povolná, znamenitě, a jestliže přispěji něčím k tomu, abych vás dva spojil, bude ten okamžik náležeti k nejšťastnějším v mém životě. Vždyť i já sám jsem se jednou oženil šťastně!“

Hlas jeho pohnutím se chvěje. Sháněl obrací se k oknu a přejede si kapesním šátkem přes oči.

Ženíšek cítí soustrasť s ubohým tím mužem.

„Ve mně se nesklamete,“ praví, když se byl Sháněl zase k němu obrátil, „postarám se všemožně, abych učinil Amalii šťastnou.“

Při tom docela naivně připojuje otázku, zdali má nevěsta také skutečně těch 12 tisíc zlatých.

„Nežením se pro peníze, a miloval bych ji stejně vroucně, kdyby neměla ničeho,“ podotýká Ženíšek, „ale obnos ten byl by mi velice vítán, rozšířil bych si jím obchod.“

„Pane Ženíšku“, praví Sháněl ustupuje od něho překvapením, „pokládáte mě za lháře a za podvodníka? Což jsem neoznámil, že má hotových 12 tisíc? Či myslíte, že jsem to učinil, nepřesvědčiv se dříve, zdali tomu je skutečně tak? Jsem poctivý muž a žádám-li za své namahání a prostřednictví od vás provisi, činím tak jen proto, že jednání mé jest počestné a upřímné.“

Ženíšek namáhá se, aby rozčileného muže zase upokojil.

„Jakmile se s Amalií opět sejdete, přiměju ji, aby peníze, jež má uloženy v cenných papírech, vzala s sebou,“ pokračuje Sháněl, „a vyzvu ji pod nějakou záminkou — ale jen neprozraďte probůh, že ve vás vzniklo nějaké podezření, nebo

že kladete na peníze velikou váhu —, aby vám je ukázala. Pravilat mi, že by nikdy nedala své ruky muži, který by ji miloval jen pro její jmění; buďte tudíž opatrný. Zjednám vám jistoty té a zařídím vše tak, že se bude zdáti, jako bych já sám si toho přál a jako by mi na tom záleželo. Jak pozoruji, znáte asi málo mysl ženskou; vznikne-li v ní jednou podezření, jest těžko je odstraniti a bez důvěry není pravá láska možná.

Ženíšek svoluje ke všemu.

„Zítra večer sejdeme se zase na témže místě, kde jste spatřil Amalii poprvé," dokládá Sháněl. „Amalie vám dá sama příznivou odpověď, a pak oslavíme ihned zasnoubení. Jednejte opatrně a přineste hned dva prsteny. Jak vidíte, dostál jsem slibu, který jsem vám učinil; platíť u mne přísloví: „Slovo dělá muže" a s touto zásadou chci se i na dále protloukati světem."

Ženíšek odejde v nejlepším rozmaru. Hrdě si vykračuje po ulici — vždyť je ženichem a dostane s nevěstou dvanácte tisíc zlatých!

Druhého dne večer děje se zasnoubení; tentokráte objednal Ženíšek večeři sám. Amalie mu slíbí, že bude jeho, a on pln radosti navléká jí snubní prsten. Sháněl tiskne oběma ruce, blahopřeje jim a ujišťuje je, že tento večer jest nejkrásnějším v jeho životě.

„Vím, že jsem učinil dva lidi šťastnými!" volá.

K jeho prosbě ukáže Amalie snoubenci své jmění, záležející z dvanácti tisíc zlatých v cenných papírech, a oči Ženíškovy jen se lesknou, ačkoli se staví, jakoby peníze byly proň věcí zcela vedlejší. Podtají pak odevzdá Shánělovi umluvenou provisi 180 zlatých. Dává ji rád.

Objímaje pravou rukou milenku kol pasu a v levé drže sklenici šampaňského, má se Ženíšek za nejšťastnějšího smrtelníka na zemi. Sháněl připijí na štěstí snoubenců, a slzy kanou mu po tvářích. I on je šťasten, protože toto zprostředkování vyneslo mu nejméně 200 zl., nepočítaje obě večeře. Zaplavuje Ženíška svou pozorností, vypravuje nejlepší anekdoty a přináší přípitek za přípitkem, aby jen mohl vhodně prázdniti číši.

„Hleďte“, vypráví Ženíškovi, „kdybych dnes slavil zasnoubení svého syna, — bohužel nemám žádného — nebyl bych šťastnějším. Jsem sice prostý muž a nemám žádných zásluh a žádných řádů, ale na to jsem hrd, že jsem svedl dva lidi, o nichž vím, že budou šťastným párkem. Není-liž to záslužné jako mnohý skutek, který se oslavuje veřejně v novinách?“

Ženíšek zcela s ním souhlasí a přísahá, že kdyby on udílel řády, udělil by mu ten nejkrásnější.

V nejveselejším rozmaru zakončuje se slavnosť zasnoubení; účet za večeři jest veliký, neboť Sháněl značně si přihýbal šampaňského; ale Ženíšek milerád vše platí a dá nad to ještě sklepníkovi slušné zpropitné.

Při loučení tiskne muži, jenž mu dopomohl k jeho štěstí, vděčně ruku, nazývá jej svým přítelem a kdyby se byl neostýchal, byl by s ním pil na bratrství. —

As po čtrnácti dnech přijde Ženíšek všecek rozčílen k Shánělovi.

„Co je vám, drahý příteli?“ ptá se tento.

„Amalie zrušila zasnoubení — poslala mi dnes zpět snubní prsten, podobiznu a vějíř, jejž jsem jí byl daroval.“

„To není možná!“ diví se Sháněl.

„Je tomu skutečně tak!“ dotvrzuje Ženíšek, přecházeje v rozčílení po pokoji a tiskna si rukou čelo, neboť dvanácte tisíc zlatých tak brzy neoželí.

„To není možná!“ opětuje Sháněl. „Jak se to stalo?“

„Nevím“, odpovídá Ženíšek zoufale a usedne na židli.

„Měli jste spolu nějaké nedorozumění?“

„Ne — ne.“

„Či jste Amalii urazil?“

„Ani jediným slovem.“

„Toho nemohu pochopiti.“

„Já rovněž ne!“ zvolá Ženíšek a vyskočí nepokojně. „Již celý poslední týden zdálo se mi, že jest Amalie ke mně chladnější. Věnoval jsem jí dvojnásobnou pozornosť a každé její přání chtěl jsem předem uhádnouti, neurazil jsem jí ani jediným slovem, a přece mi dnes píše, že její srdce ji klamalo, že cítí, že nemůže býti mou a béře tudíž své slovo zpět. Děkuje mi za moji pozornosť a dokládá, že mi pro vždy zachová vzpomínku a úctu.“

„To jest věru nepochopitelno! Zdálo se, že jest velice šťastna“, poznamenává Sháněl a upírá svůj zrak upřeně na podlahu jako by tam hledal rozluštění té hádanky. „Před několika dny jsem ji navštívil, a nezmínila se o tom ani slovem. Nevzdávám se dosud vší naděje; možná, že jest to jen rozmar, jeť srdce ženské nevyzkoumatelné — promluvím s ní.“

„Učiňte tak!“ prosí Ženíšek drže zprostředkovatele za ruku. „Spěchal jsem k ní ihned, ale dvéře byly zavřeny. Prosím vás, dojděte k ní a vynaložte vše — vše, aby obnovila zasnoubení.“

„Učiním tak,“ odvětil Sháněl s rozhodností muže, jenž jest odhodlán k šlechetnému činu.

„Za několik hodin, drahý příteli, přijďte a zatím neztrácejte mysli. Přemohl jsem již větší překážky v životě a vím, co zmůže pevná a poctivá vůle. Zde má ruka na to. Seč jsou mé síly, vykonám.“

Po několika hodinách vrátí se Ženíšek, jemuž jsou minuty hodinami a hodiny věčností. Však naděje jeho mizí, sotva že vstoupí do pokoje a spatří Sháněla. Tento stojí mlčky se skloněnou hlavou jako člověk, jemuž se zmařila nejmilejší tužba.

„Byl jste u ní?“ ptá se spěšně Ženíšek.

Sháněl přikývne mlčky hlavou.

„Co jste pořídil?“

Sháněl se vzpřímí.

„Nic — pranic!“ zvolá. „Nadarmo jsem se dovolával jejího rozumu a srdce, nadarmo jsem prosil, ano i vyhrožoval — vše bylo bez výsledku! Ať někdo bojuje s ženskou svéhlavostí! Marno všecko úsilí!“

„A jaké uvádí důvody?“

„Tvrdí, že vás nemiluje, že ji srdce oklamalo, dověděla se toho prý bohužel pozdě, a muži, jehož opravdu nemiluje, ruky nepodá. Namluvil jsem se, až jsem ochraptěl, ale není to nic platno! Spíše kámen se obměkčí, nežli svéhlavá hlava ženská.“

„Máte tedy za to, že není žádné naděje?“ ptá se Ženíšek.

„Tak jest.“

Ženíšek stane na chvilku zaražen, pak v něm vzkypí hněv a zvolá: „Musí býti mou, zažaluji ji a soudně k tomu donutím!“

„Drahý příteli, to nejde, a bylo by to marno. Kdybych byl aspoň na to naléhal, aby se sepsala ihned svatební smlouva; ale kdož to mohl tušiti! Zdálo se, že jest tak šťastnou!“

„Udělám jí veřejnou ostudu!“ namítá Ženíšek.

„Nečiňte tak! Přiznávám se, že toho zaslouží, ale neuškodil byste tím jí, nýbrž sobě; vám by se každý vysmál. Sneste to jako řízení osudu, jenž snad vám určil ještě větší štěstí.“

Na Ženíška má však tato neurčitá útěcha malý dojem, alespoň by prozatím byl radší, kdyby dostal zpět výlohy, které mu spůsobila tato zmařená naděje.

„Nezbývá-li mi více žádné naděje,“ praví konečně, „a Amalie nebude-li mou, pak smím se nadíti, že mi provisi, již jsem vám zaplatil, vrátíte?“

Sháněl jest i na to připraven.

„Milý příteli, jest to mou vinou, že sešlo ze sňatku!“ odvětí s klidem muže, který si jest vědom svého práva. „Zanedbal jsem něco, abych založil štěstí vaše? Můžete mi činiti výčitky? — Nevykládám vašich slov ve zlé, poněvadž pochopuji vaše rozčilení a rozhořčení, ale křivdíte mi, učinil‘ jsem vše, co poctivý muž vykonati může. Kdybych si byl vědom té nejmenší výtky, řekl bych sám: Zde vezměte své peníze zpět — nezasluhuji jich! — Rozčilení zavedlo vás daleko, ale jak jsem pravil, nevykládám vám to ve zlé, a budu-li vám později moci posloužiti, buďte ubezpečen, že vynaložím vše.“

Ženíšek je v nesnázích. Připouští, že nemá práva žádati peněz od Sháněla zpět, ale proto přece mrzí se nad ztrátou jejich velice. Vzchopí se a neporoučeje se ani spěchá z pokoje.

Sháněl stoupne k oknu a vida mladého obchodníka uháněti spěšnými kroky po ulici, mne si spokojeně ruce a směje se ptáčku, jenž tak snadno šel na lep. Ženíšek není první, jemuž se tak stalo. Všecko to byl jen chytře nastrojený

podvod a Amalie jest vnadidlem, jednajíc od začátku až do konce s dorozuměním Shánělovým. Dvanácte tisíc, jež ukazovala Ženíškovi, jsou jeho jměním a on sám diktoval dopis, ve kterém zrušovala zasnoubení. —

* * *

Po několika nedělích objeví se v novinách zase oznámení, v němž se hledá pro mladé děvče, jež zdědilo právě osm tisíc zlatých, počestný muž. Amalie jest zase tím mladým děvčetem a hra opakuje se znova. Shánělovi však jedná se hlavně při tom o to, aby nezodpověděl dopis některého z dřívějších ucházečů, v čemž mu prospívá seznam jmen a výborná paměť. S podivuhodnou vynalézavostí mění pouze způsob oznámení, a vyzíská při tom mnoho. A takým způsobem vedou on a Amalie život velice příjemný. Jde však o to, jak dlouho tento podvod ještě potrvá? — Zdá se, že dlouho, poněvadž lehkověrných a bláznů jest na světě vždy dost a dost!

V.

Doktor a doktor.

V nejlepším proudu byla výborná hra, která zvláštní zábavy a dobrého vyražení poskytovala veselé společnosti, jež v krásný jarní den nedělní letos poprvé byla se k ní sešla za městským hájem v pěkné zahradě. Domácí pán, bohatý kupec b . . . . cký, vystavěl si za městským hájem letohrádek, dal tamtéž utěšenou zahradu svou řádným zahradníkem pěstovati, na zadním pak konci zahrady dal pod košatými stromy zříditi kuželník, by tam přátelům svého domu mohl občas poskytnouti volné zábavy.

Pozval je i nyní v první skutečně utěšenou jarní neděli, a pozvaní dostavili se všichni od prvního do posledního. Jeden z nich je starý pan Houdek, kterého si druzí členové veselé této společnosti ustavičně rádi dobírají, s kterým neustále všichni žertují, jehož veškeré slabosti vykořisťují na rozmnožení své zábavy. — Pan Houdek jest boháč, ale zlé jazyky o něm tvrdí, že jest hrozně skoupý, že vzdychá pro každý krejcar, který musí vydati; a proto si ho přátelé při každém placení nabírají. A to dovolují si s ním, ač dobře vědí, že Houdek je člověk hrubý, který, když se rozhněvá, vynadá i samému domácímu pánu, že člověk smíchem div se nepopuká; v takovýto čas jej potom obyčejně těšívají obvyklým výrokem: „Probůh, dejte na sebe pozor a nezlobte se, sice vás zlostí raní mrtvice,“ načež pan Houdek skutečně stává se krotkým jako beránek; bojíť se nesmírně

smrti a pro celý svět by nerad opustil své velice výnosné dva domy, kterých svou spořivostí, vytrvalostí a železnou pilností nabyl.

Takovým členem společnosti byl starý pan Houdek.

Každý znal jeho slabosti, každý se pokládal za oprávněného nabírati si ho. Vysmívali se mu, když vyhrál, dráždili jej, když prohrál; ani jedno hození koulí nepřešlo bez poznámek, což pak obyčejně zavdalo podnět k novému smíchu. Hned lichotili jeho marnivosti, říkouce, že žádný nedovede tak silně hoditi koulí, jako pan Houdek, jenž i tou největší koulí hodí tak silně, až z prkna kuželníku lítají třísky. Tato pochvala pochlebovala starému pánovi, tak že koulel s takovou silou, že div ruku si nevyvrtl a s čela pot se mu lil potůčkem. Zpozorovav to zase jiný z hráčů, jenž na panu Houdkovi chtěl vyhráti, prohodil sice ne přímo k němu, ale k někomu jinému obrácen: „Nepozorujete, pane, jak se ochladilo? Věru, je to jarní povětří nebezpečno, člověk v něm může nastydnouti na smrť.“ Jakmile starý pan Houdek zaslechl slovo smrť, kterého se vždy bál, přikročil ihned ke stojanu, na němž jeho svrchník byl zavěšen, a oblékl si ho; o jeho dlouhý, pravý rukáv mu však při házení koule ruka vždy tak zavadila, že, čím výtečněji chtěl hoditi, tím hůře mu to vždy dopadlo.

Jenom jeden muž odchyloval se od této celé společnosti, neboť nejen že nikdy ze starého pána smíchu si netropil, ale nad to vždy ho bránil a zastával; byl to mladý lékař Dubec, kteréhož všichni známí nazývali malým doktorem. Toho nepozval sem sám domácí pán; byl hostem jeho syna, jehožto kdysi býval druhem. Byl to solidní, vlídný, milování hodný, mladý muž, spůsobný, na-

daný, a při tom povahy tak čisté, že se říkalo o něm: ten to nikam nepřivede, neboť jest velice skromný a poctivý člověk. A byla také pravda, že to nepřivedl daleko. Byli s ním mnozí známí někdejší školní druhové, kteří s menší a povrchnější vzdělaností, leč spolu i s mnohem menší skromností těšili se již velice dobré a výnosné praxi, kdežto skromný, malý doktor vždy ještě bydlil v malém domku v Křížové ulici, odkud ho zvali k tomu neb onomu chudému nemocnému, k němuž on také pilně chodil, svědomitě jej ošetřoval a mnohé také skutečně vyléčil, kteří mu pak také vždy vřele děkovali za jeho veliké namahání, penězi ovšem jen málo mu platíce.

Šlechetná mysl tohoto mladého muže urážela se i tím, že si veselá společnost ze starého pana Houdka tropila samé žerty. Bránil ho tedy, kde a jak jen mohl. Když starý pán hodil a koule jeho šest i sedm kuželek najednou porazila, ti šibalové dovozovali, že to neplatí, že koule byla „bosa;“ „malý doktor“ zastával se ho však do krve, že koule nebyla „bosa“, ale že to byl nejpěknější hod „od rohu“, který jen slepý viděti a udeření na prkno jen úplně hluchý slyšeti nemohl. Když ve „válečné partii“ stáli proti sobě i tu ještě mu dával rady; a když zase byli na jedné straně, přece pustil starého pána vždy „do plných,“ a když stály již jenom dvě kuželky, jež poraziti bylo nejsnadněji hozem nepřímým, s matematickou určitostí vyměřeným, ukazoval mu to místo na prkně, kam má udeřiti a kam cíliti, a kdyby mu tím bývalo spomoženo, byl by i hotov býval, držeti mu prst v tom okamžiku na místě, kde koule již se odrazila.

A čím splácel starý pan Houdek malému doktorovi tuto jeho příchylnou oddanost? — Věru, ničím

dobrým. Ba naopak, ani na ty, kdož se mu posmívali, neosopoval se tak hněvivě, jako na tohoto člověka, když mu dával nejlepší radu. Vždyť on toho nepotřebuje; dovedeť si to očima vyměřiti i bez brejlí, a nikdo nepotřebuje před očima jeho házeti rukama.

Pravda, že hrubosť starého pána byla vůbec známa; ale tato antipathie přece bila do očí, a dalo se téměř s jistotou tušiti, že zde mimo obyčejnou, přirozenou povahu i něco jiného ještě bylo příčinou chladnosti. A co to bylo asi?

Nemusil dlouho čekati, kdo chtěl dostati odpověď úplně uspokojující, odpověď, kteráž nejevila se sice ve slovech, ale jevila se ve zraku, v posuňcích a v pohybech způsobem nad řeč ještě srozumitelnějším. Ke společnosti vesele se bavící, blížila se od letohrádku společnosť ženská, matky a dcery, přítelkyně to domácí paní a její dcery. V tomto skutečně krásném věnci nejkrásnější květinou byla ladná, modrooká děva, jejíž oči nazvány býti mohly pravými pomněnkami; postačiloť do toho skvělého duševního zrcadla jenom jednou nahlédnouti, aby jich člověk potom nezapomněl již nikdy.

Když se těchto dvé oček blížilo, malý doktor náhodou v tu stranu pohlédnuv spatřil je; jakmile se to stalo, zapálil se jako patnáctiletá dívka a v pomatenosti své hodil takovou „bosou“ kouli, jak to po celé odpoledne nikdo nebyl učinil.

Ženská společnosť se blížila, mužští zdvořile dělali místo, malý doktor zejména klonil se před slečnou s očima nezabudkovýma; pánové nabízeli dámám koulení, náš doktor zvláště té hezké modrooké Ale když podával modrooké slečně nejmenší, od prachu a písku pečlivě očištěnou kouli, kterouž však slečna svými jemnými prstíčky ani v polo-

vici nebyla s to objati: tu i oči starého pana Houdka proměnily se v nezabudkové; neboť pohlédl na malého pana doktora zrakem tak hněvivým, že pohledu toho nebylo možná tak rychle zapomenouti.

Tato krásotinka byla dcera Houdkova a starému pánovi se to ani dosti málo nelíbilo, co při takovýchto schůzkách již mnohokráte byl pozoroval, že se ten chudý doktor otáčel okolo jeho dcery, kteráž však — jak se zdálo — ani dosti málo proto se nehněvala.

Slovem, pan Houdek cosi tušil, jakoby ten chudý doktor se byl opovážil, po jeho dceři hodit očkem, což srdce toho bohatého měšťana od chudého lékaře tak odvrátilo, že při každé příležitosti usiloval všemožně, dáti mu na srozuměnou, že v jeho rodině není pro něho žádného místa, a že tudíž jest věcí nejmoudřejší, držeti se od nich v jisté vzdálenosti. A skrovný jinoch se jich vzdaloval, ač právě ne úplně. Do domu bohatého toho měšťana nebyl ovšem uveden, ale proto se nevyhýbal, nýbrž pokud toho meze slušnosti dopouštěly, hledal příležitosti, aby aspoň v jiných domech mohl býti přítomen tam, kde měla ve společnosti objeviti se i Cilka. A skutečně se zdálo, že Cilka nejen se proto nehněvá, ba že ještě ráda byla, a proto i naviděla toho, jenž při svých výborných vlastnostech hoden byl soucitu každého srdce šlechetného. Veselá společnost hodně dlouho se bavila v pohostinném domě. Na utěšené jarní odpoledne následoval tak milý večer, že skoro bylo těžko rozloučiti se s přírodou. Zelené listí stromů dýchalo život, vonné kalíšky květů šířily zdraví a bledá luna zálibně rozlévala na tuto rozkošnou částku města svoje čarovné světlo. Ale konečně musili se přece rozloučiti a celá společnost spěchala k omnibusu. Při vsedání měl pan Houdek

na starosti, aby se Cilka nedostala do sousedstva malého doktora, a tento záměr provedl tak uměle, že skutečně zatlačil mladého muže až kamsi do zadu. Tomuto bylo však dobře i tam; neboť každá lampa při cestě osvětlovala mu obličej milenčin v celé kráse, tak že se v něm zdálí bez překážky mohl kochati.

Ovšem že blaženosť ta dlouho netrvala; neboť uprostřed města pan Houdek s krásnou svou dcerou vystoupili z omnibusu, aby se do svého nedalekého domu odebrali, a malý doktor rovněž hned za nimi vystoupil, aby se uchýlil do své skromné, maličké jizby. Neosmělil se ani prositi za dovolení, aby je doprovodil domů; nebylo by se to ani slušelo, neboť Cilka šla v průvodu otcově. Neodvážil se ani ruku jí podati, nýbrž jen slušně se uklonil, a tak s nimi se rozloučil. Ale několik kroků opodál stanul a pohlížel za štíhlou postavou ladné děvy, pokud neunikla jeho oku; tohoť mu přece nikdo nemohl zabrániti, ani hněvivé oči otce dívčina.

II.

Pan Houdek se na druhý den mimo svůj obyčej později probudil; probudiv se, nebyl v dobré náladě a když vstal, dozvěděl se velmi truchlivé noviny.

V dobré náladě nebyl proto, že, jakmile počal se oblékati, celá pravá strana těla náramně ho bolela, tak že při prvním pohybu ramene bolestí až vykřikl. Bez bolesti nebyl s to, by ruku ani za svět pozdvihnul; plece, kříž, ano i slabiny ho bolely.

„Kýho šlaka!“ mluvil sám k sobě, „co se mi

to najednou přihodilo? Nikdy jsem necítil takové slabosti, takové mdloby!“

Ihned připadla mu na mysl mrtvice.

Tuto hroznou myšlénku chtěl si však, pokud bylo lze, vypuditi z hlavy. „Snad jsem špatně ležel, měl jsem nedobře ustláno, to bude bezpochyby všeho příčina.“ Oblékl se i usedl ke snídaní. Pravou ruku měl tak slabou, že sotva mohl rozlomiti rohlíček; tak ho bolela, že s tíží byl s to, by kávovou lžičku udržel.

„Kýho kozla je mně?“ myslil sám u sebe, „to už přece není žádný žert.“

Náhle zbledl. Cilka s ním snídající zpozorovala to.

„Co je vám, milý otče?“ otázala se velmi starostlivě, krásné oči své s celou vroucností na otce upírajíc.

„Nic, nic mi není, dceruško,“ odvětil; „jen jsem špatně spal.“

„No, to musí býti přece už jen považlivé,“ pomyslil si v duchu, „už to i má dcera zpozorovala.“

Snídaní se odbylo zticha. Sotva bylo skončeno, když u dveří kdosi zazvonil. V tom okamžiku vkročila do pokoje služka. V ruce držela úmrtní list (parte) s černou obrubou.

„Z pohřebního spolku to přinesli;“ pravila, kladouc úmrtní list před domácího pána.

Pan Houdek pohlédna na list, div neomdlel leknutím i vykřikl:

„Můj Ježíši! Filip Kamenský zemřel! Není tomu ani půl druhé neděle, kdy jsem s ním mluvil. Ubohý, drahý příteli můj!“

A na listu bylo vytištěno: „Zemřel v 64. roce svého věku, po krátkém utrpení.“

Také pan Houdek byl právě v 64. roce. V takovémto věku smrť současníkův obzvláště námi pohne. Jakési upomenutí obsahuje v sobě událost takováto na všechen způsob; zdáť se, jakoby k nám mluvila: „Dej pozor, buď připraven!“

„Roznášeč z pohřebního spolku to snad ví,“ podotkla služka; „poroučíte, milostpane, abych ho zavolala sem? Šel na horu do druhého patra, ještě ho dostihnu.“

„Zavolej ho!“ poručil pan Houdek, „To je hrůza, to je hrůza.“

Roznašeč z pohřebního spolku vstoupil. Nevěděl nic jiného říci, nežli že od truchlící rodiny jen tolik vyrozuměl, že starého pána pojednou začaly boleti ramena, plece, slabiny, všecky údy — s tím ulehl a již nepovstal

Jen tolik věděl. Ale našemu panu Houdkovi nebylo více třeba. Mlčky, v hluboké myšlénky pohroužen, zíral před sebe dlouho, dlouho; až po chvíli zase promluvil:

„Cilko moje, odstel mi a povolej lékaře. Je mi velmi zle.“

Jak hrozná to byla novina pro milující srdce dceřino!

„Otče můj, drahý otče!“ vykřikla zděšeně; „rcete, co vám schází?“

Křečovitě uchopila ho za ruku, již chtěla zulíbati

„Ó nech mě!“ šeptal pan Houdek; „velice mě bolí ramena, plece, celý pravý bok.“

Teď už ani ztrápené dceři nebylo více třeba, aby se zhrozila až na smrť. „Nemoc pana Kamenského, věčný Bože, co z toho bude?“

Pan Houdek rozkázal, kterého lékaře mají povolati. Bydlel blízko a byl slovutný muž. Jméno svoje ve všech novinách každý den vyhlašoval a

byl vynálezcem dvou nebo tří všeobecných léků kterými se každý do jista vyléčil — kdo nezemřel. Tyto léky bylo jen u něho lze dostati pravé; a na výstrahu obecenstva v každé vyhlášce bylo doloženo: „Před padělanými léky obecenstvo se varuje!“ Opravdový, v skutku původní lék ten jenom u něho bylo lze dostati v zapečetěných láhvích. O jeho výborném účinku a zdaru svědčilo sedmdesát tisíc svědectví a děkovacích přípisů ze všech končin světa. On má tu nejrozšířenější praxi, ty největší známosti. Pan Houdek slyšel o jeho léčení celé divy, jak by tomu neměl uvěřiti. A kdyby až do Ameriky bylo třeba poslati pro něho, byla by šla nebo poslala věrná dcera Cecilie až tam.

Lékař přišel bez odkladu. Znal a ctil pana Houdka, a jak se vyslovil, bylo dobře, že ho hned zavolali; neboť kdyby jej byli zavolali o pět minut později, nebyli by ho zastihli doma; obdržel právě pozvání na venek k jistému hraběti, kam však teď dříve nepůjde, dokud se stav pana Houdka nezlepší.

Jak vděčně pohlížely na něho za tuto velikou laskavost modré oči dívčiny!

Svědomitě ohledal nemocného, na všelicos se ho vyptávaje; tento mu opět co nejzevrubněji vypravoval vše, co se s ním po celý rok dálo až do tohoto okamžiku, kdy dnes dověděl se o smrti svého drahého přítele, jenž s ním byl stejného věku, jenž rovněž toutéž nemocí sešel, která jej trápiti začala.

Lékař poklepával mu prsa i naslouchal; nechal ho zhluboka dýchati a zase naslouchal, potom mu sáhl na tepnu a vytáhnuv krásné, zlaté hodinky, pohlížel na ně — a zase mlčel. Najednou se mu tvář jeho patrně zasmušila. Nemocný to zpozoroval i ulekl se; také dcera to viděla a

zhrozila se. Lékař pak, zpozorovav, že se oba ulekli, pro jich upokojení takto k nim promluvil:

„Tepna bije rychle, nemoc je na všechen způsob těžká. Avšak netřeba se lekati. Račte se úplně upokojiti, milý pane Houdku, i vy slečno Cecilie. Hned předepíšu něco vnějšího a potom zase něco vnitřního.“

A posadil se ku psaní; dříve však, nežli počal psáti, podepřel si levou ruku na stůl a položiv ukazováček na čelo, zamyslil se hluboko. Bylo mu tak pěkně viděti na ruce krásné, drahocenné prsteny. Konečně psal mnoho a rychle a podepsal své jméno tak vážně, div že se mu péro v ruce nezlomilo. Když byl nemocnému a jeho opatrovnici přísnou dietu vložil na srdce, odešel.

Cilka ho vyprovodila jak ze slušnosti, tak ve svém vlastním prospěchu. Vyšedši ven, chytila pana doktora za ruku a s plnou starostlivostí milujícího dětského srdce, tázala se ho:

„Není to nebezpečná nemoc, pane doktore?“

„Nevelmi,“ odvětil doktor s vážnou tváří; „dlouho může trvati, ale doufám v Boha, že ji zaženeme. Dobře se to skončí; račte se upokojiti, moje slečno!“

„Není snad třeba, drahý pane doktore, abychom na poradu povolali universitní professory?“

„Nevidím ještě toho potřebu. Jen se na mne úplně spolehněte, milá slečinko. Až toho uvidím potřebu, potom vám řeknu; ale myslím, že se to nestane. Jenom se upokojte!“

Mladá dívka děkovala tak vřele za tuto potěchu, že by mu byla snad i ruku políbila; potom vrátila se rychle k nemocnému otci.

Pan doktor však pomalu a zticha kráčel dolů po mramorových schodech, z jichž každého zá-

bybu bylo možná úplně přehlédnouti ten krásný veliký dům. — Věru pěkný, věru výnosný dům — blažený majitel jeho! Může dobře platiti!

III.

„O nebezpečném ochuravění pana Houdka dozvěděli se brzy jeho četní přátelé, třetího dne pak dozvěděl se o tom také majetník té zahrady, v níž předešlou neděli odpoledne veselá společnost bavila se hrou v kuželky. Majetník zahrady, srdečný domácí pán, starý známý a opravdový dobrý přítel, spěchal právě navštívit nemocného. Šel ještě s jedním pánem, ale s kým, o tom pan Houdek nesměl napřed věděti, a protož ani my nebudeme toho zvědavi. Tento druhý zůstal ve vedlejším pokoji; Cilka dovedla k nemocnému jen samotného, dobrého, starého známého a přítele. I zdálo se, jakoby se tvář ladné Cilky byla začervenala, jakoby se výraz její očí byl stal pokojnějším, nežli to bylo u ní po dva dny, co onemocněním otcovým se byla polekala. „Jak se máš, můj starý příteli?“ ptal se nemocného do pokoje přišedší starý známý, s upřímným soucitem.

Pan Houdek vylíčil mu důkladně svou nemoc, že ho bolí ramena, záda i boky, a že na takovou nemoc zemřel též jeho drahý přítel Filip Kamenský.

„Vidíš a já jsem nezemřel, ač mne včera stihla tatáž nemoc, s kterouž tebe uložili do postele.“

Pan Houdek pohlížel naň udiveně.

„Myslíš si, že tě jen chci těšiti,“ pokračoval přítel, „a k vůli tvému upokojení tě snad klamu? Mýlíš se však, starý příteli! Na svou hříšnou duši, na svou čest tvrdím, že i mne včera velice bolela

ramena, plece i boky, ale dnes jsem zdráv jako ryba ve vodě. — Kdo pak je tvým lékařem?

Pan Houdek ho jmenoval.

„Slyšel jsem o něm," vece přítel „Cilka mi to právě vypravovala, k jakému slovutnému lékaři máš důvěru a že on tvou nemoc prohlásil za tak dlouhou a že tě polekal. Můj lékař tak neučinil, nýbrž včera večer mé nemoci notně se vysmál a dnes ráno mne uzdravil."

„Nemožno! dí pan Houdek, „anebo jeli tomu tak, měl jsi snad jinou nemoc."

„Na to by ovšem tento můj lékař dovedl odpověděti," odtušil dobrý přítel; „nechtěl bys se s ním poraditi?"

„Velmi rád; jen ho sem, prosím tě, pošli co nejrychleji!"

„Netřeba, bych ho sem posýlal; tady je." — S tím otevřel dvéře vedlejšího pokoje a přívětivě zvolal: „Pane Dubec!"

V patrných rozpacích vstoupil „malý doktor" k nemocnému.

Pan Houdek byl by nejraději svraštil obočí a na vcházejícího hněvivým zrakem pohledl; ale neučinil toho přece. Jinak jest, když člověk hraje v kuželky, a jinak zase, když je na smrť nemocen. Velkou autoritou jest doktor v takovéto době, byť i byl malým člověkem.

Lékař, přistoupiv k lůžku nemocného, sáhl tomuto na tepnu, a když ji byl trochu zkoumal, pravil s přívětivým, klidným úsměvem:

„Není a nebylo tu žádné horečky. Tepna bije tak pravidelně, jako pětadvacetiletému mladíkovi."

Pan Houdek se i těšil i divil, leč zároveň nedůvěřoval slovům těm.

„Jak tedy mohl ten druhý pan doktor tvrditi, že nemoc jest nebezpečna?" namítal.

„Chtěl toho využitkovati, ty staré děcko!“ smál se dobrý přítel; „věděl, že starý Houdek je boháč a že se bojí smrti. Naskytla se mu dobrá příležitosť ke žním; aby hojně sklidil, proto tě nastrašil.“

„Což by i to bylo ještě možno?!“ zvolal starý pacient s podivením a zdvihna ruce, zalomil jimi; a hle, teď ho již ani jedna nebolela.

„Bohužel i to je možno“, vece „malý doktor“ skromným hlasem; „nebo tak jako v každém stavu nalézá se věrnosť, ale i nesvědomitosť, tak to jest též s doktory, kteří jsou také jen lidé. Jsou, kteří věrně a šlechetně plní povinnosti svého stavu, svědomitě sloužíce trpícímu lidstvu; ale jsou též tací, kteří lehkověrnosti lidské používají jen k tomu, aby plnili své kapsy.“

„A ten můj slovutný doktor měl by náležeti mezi takové? Ten, jehož jméno rozhlašují všecky noviny? vykřikl hněvivě pan Houdek.

„Ano, v oznámeních od něho zaplacených. My alespoň, jeho kollegové, známe ho z toho. Jeho divotvorné léky vynášejí velmi mnoho jemu samému.“

„Nuž a to, co mně předepsal?“ tázal se dále pan Houdek polekán, „nedal mi snad něco omamujícího?“

Slečna Cilka byla tak laskava i ukázala mi jeho recepty. Z těch nabyl jsem ihned přesvědčení, že ten, kdo je psal, neviděl tu žádného nebezpečí. Ta masť jest prostředek docela nevinný, byla by jen trochu poštípala kůži, a lék je prostá malinová šťáva, jakou obyčejně dáváme malým dětem, a jíž zdravý člověk může i půl litru vypíti.

„Slyšíš, nemluvně? děťátko!“ rozesmál se ten

druhý stařec tak čile, že až slzel. „Maličký, nevinný Houdku! Děťátko!“

Pana Houdka počala ta celá věc mrzeti.

„Ovšem“, pronesl ku svému ospravedlnění, „ale mně bylo včera ráno skutečně tak zle a všecko mne bolelo, že jsem se sotva hýbal.“

„I mne“, smál se přítel.

„Však i mne“, doložil malý doktor skromně.

Pan Houdek počal stahovati obočí; domníval se, že si ho chtějí nabírati.

„Také vás bolely ramena?“ tázal se, „což jest ta nemoc nakažlivá?

„Ano“, odvětil malý doktor svým skromným způsobem; „v jarním čase vyskytuje se ona obyčejně u všech těch, kdož — jak jsme to minulou neděli odpoledne my všichni činili — tak velice ohnivě hrají v kuželky.“

„Hahaha!“ zasmál se majitel kuželníku, „totě výborné! totě zvláštní! Malého Houdka, nemluvně, jarní hra v kuželky vrhne na lůžko!“

„Dá se zcela jednoduše vysvětliti“, doložil mladý lékař vážně, obávaje se, aby dobrý rozmar neurazil druhého starého pána, ležícího v posteli; „dá se to, pravím, velmi snadno vysvětliti, neboť jest jisto, že házení mnohých koulí natahuje ruce a s nimi spojené svaly, což, jak přirozeno, má za následek bolesti. Ale natření údův kafrovou sílicí za jednu noc vyhojí to všecko.“

„Což já sám zkusil a mohu dosvědčiti“, prohodil druhý starý pán.

„Ano“, namítal pan Houdek. „ale mého současníka Kamenského bolest tato schvátila do hrobu.“

„Ta bolest mohla ovšem býti částečným příznakem nemoci“, poučoval mladý lékař, „ne však nemoc sama. Každý plícemi churavý kašle, ale proto kdo kašle, není ještě každý churav plícemi.“

Toto jednoduché, krátké a jasné objasnění líbilo se panu Houdkovi. Zalíbilo se mu velice, ano zalíbilo se mu tak, že se srdce jeho mladému lékaři naklonilo úplně.

„To bylo dobře řečeno, výborně řečeno!“ pravil starý pán právě tak vřele, jako před tím mluvil obyčejně zhurta a chladně. „Jsem vám za to, pane, velice vděčen! Přijměte mé díky. Vy to ještě daleko přivedete, vy jste výtečný člověk, statečný člověk, hodný člověk.“ A při tom tak vřele tisknul ruku jeho, jako ještě nikomu v životě, a to tisknutí ruky nebylo mu těžké, ani jeho ruce, ani jeho srdci.

„Však jsem ti nejednou řekla, tatínku“ zapomenouc se vmísila se do řeči Cilka, plna blaženosti, „však jsem ti již řekla, že jest to hodný člověk.“

Ach, jaký posvátný cit jevil se v těchto několika slovích. Byla to radosť dítěte, že otec vyvázl životem svým z nebezpečí; blaženosť děvy, že otec uznává zásluhy toho, koho . . . koho — řekněme to směle — koho ona vřelým, čistým srdcem tak velice milovala. Leč přece poněkud litovala, chuděrka, že takto nepředloženě prozradila nejhlubší tajemství svého srdce. Tak se zapýřila, jako rozvíjející se růžové poupě, a tak hbitě vyběhla ven z pokoje, jako když hospodyně zaslechne kypěti v kuchyni mléko, a ví, že není nikoho, kdo by odvaroval toto nebezpečí. Ani se neopovážila vrátiti se opět do pokoje, dokud pan otec na ni nezazvonil; což když se stalo, a ona se vrátila, přikázal jí otec, aby všecky léky toho divotvorného lékaře ihned vyhodila, jemu však by dobrou večeři dala připraviti, neboť po dvoudenním postu jest prý tak hladov jako vlk, jen že se k tomu až dosud ostýchal přiznati; ale večeře ta aby byla dobrá, neboť i tito dva přátelé slíbili, že

zde zůstanou a spolu s ním rychlé jeho uzdravení oslaví.

Aby pak ten divotvorný lékař svým nenadálým se objevením nekazil jejich společnosť, vzal pan Houdek svou navštívenku a vloživ ji i s jedním pouze dukátem do malé obálky, bez odkladu poslal to tomu novomodnímu Hippokratovi.

Z toho i bez listu mohl vyrozuměti, že se již k nemocnému nepotřebuje namáhati. —

Jednou však přece se sešli; bylo to asi po třech měsících za krásného, letního večera, v městském parku.

Pan Houdek se svou dcerou a malým doktorem seděli v omnibusu, jehož kočí čekal ještě na dvě osoby, aby mohl odjeti.

Jedna osoba brzy přibyla, byl to suchý, vysoký muž, kterýž maje na rameně převěšený svůj svrchník, hodil tento nejprve na sedadlo a za ním pak sám si usedl. Tu teprve jedoucí poznali se navzájem. Tento do omnibusu nově přibylý pán byl — onen divotvorný doktor.

Nebylo možná vyhnouti se, aby spolu několik slov nevyměnili.

„Ah, pane Houdku!“ ozval se onen divotvorný doktor, „sotva jsem vás poznal. Ruku líbám, slečno! — Jaké to štěstí! Nic vám již neschází, zhola nic, pane Houdku?“

„Nic, chvála Bohu“, odpověděl měšťan vlídně, jakoby chtěl pokračovati v rozmluvě; „velmi rychle jsem se zotavil.“

„Ah, to mne těší. — A kdo byl ten šťastný doktor, jenž vám tak rychle pomohl?“

„Můj nastávající zeť“, odvětil pan Houdek, ukazuje prstem na malého doktora, „pan Dubec.“

„Ah, nevýslovně mne to těší, dvojnásobně mne to těší, ctěný pane kollego“, lichotil mu ten výborný muž; „ku které škole ráčíte patřiti, jakou methodou léčíte?“

„Tou poctivou“, odvětil pan Houdek na místo skromného zetě.

Ale toto slovo bylo se zvláštním důrazem proneseno tak, že divotvornému doktoru nebylo více třeba; vzal svrchník a nekývna ani kloboukem vyskočil z omnibusu a šel pěšky dále, a to zcela jiným směrem, než kam koně v omnibusu byli obráceni.

VI.

Na burse.

Jest mnoho lidí, kteří hledají štěstí své na burse, domnívajíce se, že to nejkrásnější a nejpohodlnější způsob získati si jmění a bohatství. Mnohému ovšem štěstí přeje, že získá si hravě tisíce, takže může žíti v přepychu a nádheře, — avšak Štěstěna jest přečasto vrtkavou, nic se tak často neměnívá okamžikem jediným jako štěstí. Dnes na trůně — zítra na tvrdé lavici o suchém chlebě — dnes přátel a rozkoší plný dům — zítra opuštěnosť, bída a zoufalství — dnes boháčem a než slunce schýlí se k západu — žebrákem.

Nemůže tedy nikdo s určitostí říci, je-li dnes šťasten, spokojen, že tak bude i příště; zvláště pak ten, kdo lehce nabude jmění a bohatství, může s jistotou očekávati, že přijde doba, kdy to, čeho nabyl snadno, pozbude — za jediný okamžik. Bývá tomu tak nezřídka v životě, jmenovitě u lidí takových, kteří se účastní hry na burse. Příběh vzatý ze současného života společenského, jejž budu vyprávěti, přesvědčí každého o nestálosti Štěstěny. Kéž by byl zároveň i výstrahou všem, kteří podobným způsobem unésti se dali — t o u h o u po zlatě.

V Šestidomí, bývalém to předměstí vídeňském, žil obchodník, jménem H l a d í k, který měl výnosný obchod se střížným zbožím. Obchod ten zdědil po svém otci a přičiněním svým dovedl toho, že zkvétal a vynášel mu ročně jistých několik tisíc zlatých. Byl povahy veselé, vedl

spokojený a šťastný život v kruhu své rodiny, neboť miloval upřímně svoji choť a čtyři dítky, a po mnoho let nebylo spokojenějšího člověka nad Hladíka.

Příjmy mu dovolovaly, že mohl si dopřáti zábav i vyražení, nebylo mu třeba odpírati si něčeho, po čem by toužil; při tom zachoval si hotového jmění asi na třicet tisíc zlatých, i bylo mu nejmilejším, když mohl se svou manželkou rozprávěti o tom, kolik mají sami pro sebe na stará léta uhospodařeno, jak dítkám připraví šťastnou budoucnosť, jmenovitě, jak nejstaršímu synu, až doroste, přenechají obchod atd. . . .

„Nepřeji si ničeho více," říkával často, „nežli nyní mám," a skutečně záviděli mu mnozí spokojený jeho život.

Celý den strávil v obchodě, večer pak věnoval se své rodině nebo zašel si do besedy mezi sousedy, aby prohlédl některé obrázkové časopisy a trochu si pohovořil. Jindy bavíval se v divadle nebo v koncertě. Mohl si věru popřáti radostí rozmanitých a nebyl by tím nikterak utrpěl na svém majetku.

Tak žil spokojeně po mnoho let, šťastně a blaženě. Tu se stalo, že soused jeho, bohatý pekař Čermák, který si trochu zahrál na burse, vyhrál značnou sumu peněz, načež ihned vzdal se svého dosavádního, prostého způsobu života, prodal svůj obchod, najal si nádherný byt, ba opatřil si i elegantní ekvipáž.

„Byl bych pošetilcem, kdybych nežil tak, jak mohu", pravil ne bez pýchy Hladíkovi, který z počátku nad svým sousedem kroutil nedůvěřivě hlavou.

„Obávám se, že ta vysokomyslnosť bude jednou pekaři na záhubu," podotekl kupec ku své man-

želce. „Pýcha předchází pád, a co tak lehce nabyl, může právě tak rychle pozbýti.“ — Štěstí pekařovo, který na burse stále značné sumy vybrával, nedalo však Hladíkovi pokoje, zaměstnával se jím zvláště v dobách, kdy obchod nešel tak dobře jako jindy a zejména ve prázdných chvílích přemýšlel stále o štěstí sousedově.

Čím dále, tím více zdálo se mu, že jest Čermák zkušeným, moudrým mužem, který umí vhodně použíti času a příležitosti. Proč by neměl také sám zkusiti štěstí na burse? Z počátku zdržoval ho jaksi stud před jeho manželkou, poněvadž před tím vyslovil se nejednou hanlivě o Čermákově spekulaci na burse; čím déle však myšlénkou touto se zabýval, tím více nalézal pro sebe omluvy.

Či bylo by to bezprávím, kdyby rozmnožil jmění, jež jednou zůstaví dětem? Nebyl by pošetilcem, kdyby nevyužitkoval vhodné příležitosti, kdy lze bez námahy získati mnoho peněz? Co se podařilo pekaři, musí se zdařiti i jemu, vždyť jest obchodně zkušenější a vzdělanější nežli Čermák. Byl pevně odhodlán, že nedá se do hry hazardní, jenom chtěl se pokusiti, zdali by mu štěstí rovněž nepřálo.

Bez vědomí své manželky zúčastnil se bursovní spekulace s tisícem zlatých; a štěstí podalo mu skutečně ruku: za krátko vyzískal dvakráte tolik. To dodalo mu odvahy a chuti, neboť co získal, považoval za dar. Zkusil svého štěstí několikráte, a když mu toto vždy přálo, zmínil se o tom své manželce.

Šťastná jeho spekulace dosavádní zaslepila i jeho manželku, která se neodvážila činiti mu výčitky, jelikož v krátkém čase vydělal přes deset tisíc zlatých; rovněž zapomněla velmi rychle na

to, jak kdysi hanlivě mluvíval o Čermákově spekulaci na burse. Myšlénka, že by mohli zbohatnouti, byla příliš svůdnou. Mimo to neodvažoval se její muž hry bursovní nerozvážně, a v nejhorším případě měli ještě svůj dosti výnosný obchod.

Hladík však stával se den ode dne odvážnějším, meškal na burse více nežli v obchodě. A následek toho byl, že znenáhla pozbýval k obchodu chuti. Vždyť na burse vydělal často za několik hodin více, nežli při obchodě za celý měsíc. Ostatně proč by nemohl jeho obchod vésti obratný zástupce?

Poněvadž vydělával mnoho a to beze vší namahavé práce, mohl si také dopřáti více zábav a vyražení. Noví známí, kteří taktéž zbohatli na burse, přivedli ho mezi sebe, tak že brzy opičil se ve všem po nich. Místo dosavádního prostého způsobu života zavládl u něho přepych; dřívější život, v němž cítil se vždy tak spokojeným, nestačil mu již; obchod se mu dokonce zhnusil. Konečně se odhodlal, že ho prodá. S tím však nesouhlasila manželka.

„Uchovej ho pro našeho syna!“ naléhala prosebně.

„Proč?“ namítal Hladík. „Myslím, že zanecháme našim dětem tolik, že jim nebude třeba ostouzeti se obchodem. Nyní jest právě vhodný čas ku prodeji. S penězi, které za něj strží, mohu vydělati v roce desaterонásobně. Beztoho nemohu se již nyní obchodu tak věnovat, jak nutno; tím však trpí obchod velice, tak že za půl roku nebude státi ani za polovici nynější ceny. Až Jindřich — tak se jmenoval nejstarší syn — vystoupí ze školy, půjde do bankovního závodu, neboť chci z něho míti bankéře. Toto povolání má jedině skvělou budoucnosť; a do za-

čátku mohu jej zajisté založiti vším, čeho k tomu třeba.“ I podařilo se mu upokojiti manželku, a to vymýšlenou zprávou, že již několik jeho známých se mu vysmívalo, protože se dosud nevzdal obtížného a nyní málo výnosného obchodu.

„Nehodí se to již nikterak k mým nynějším poměrům“, dokládal důrazněji. „Továrníci zvýšili značně ceny, obchod vázne a nebude příště již tolik vynášeti; mimo to nezapomínej, že nemohu déle rozptylovati své síly, neboť bursa vyžaduje mne celého, celičkého. A zdraví svého bych také nerad podkopal.“

Hladík prodal skutečně obchod, který ho po dlouhá léta dobře živil a v němž byl tak dlouho šťasten a spokojen. Pak vedl si zcela dle příkladu pekaře Čermáka, jehož kdysi haníval. Najal si velký byt zařídil ho co nejnádherněji, na několika tisících věru mu nezáleželo; vždyť peníze byly mu nyní prostředkem ku hře, a skutečné jich ceny ani jasně nechápal.

Bývalá šetrnost a hospodárnost přišly u něho v zapomenutí, an si nedovedl ani představiti, že by skvělé poměry jeho mohly se někdy změniti. Ovšem utrpěl již několikráte dosti značných ztrát, které však vždy novou odvážnou spekulací byly vyrovnány. Kdyby byl využitkoval tohoto vhodného okamžiku k tomu, aby své veliké bohatství kterého nabyl na burse, uložil, pak by byl úplně kryt pro všechny možné případy Štěstí však zaslepilo ho zcela; jedinou jeho myšlénkou bylo — vyzískati ještě více. Jmění jeho nemělo se počítati na tisíce, nýbrž na statisíce; chtěl předčiti všechny své známé.

Jednoho právě byl došel — zařízení jeho bytu pokládáno za nejnádhernější; mluvilo se o něm i na burse, a ekvipáž, kterou si zjednal,

budila obdiv. Byl pyšným na to, moha říci, že jeho vraníci stáli pět tisíc zlatých.

Manželka jeho, jinak rozvážná, která vždy pomýšlela na budoucnosť, byla rovněž zaslepena štěstím jako on. Cítila se býti povznešenou, když jela v kočáře na procházku, a lidé se zastavovali a dívali se za ní; sotva pochopovala nyní, jak mohla býti v dřívějších poměrech tak spokojenou, jak to bylo možno, že radovala se druhdy z nového, praobyčejného, prostého šatu; a přes to vše byla dříve spokojenější i její manžel, neboť tichý, rodinný život navždy byl od nich vymizel. Jindy tak vábný život rodinný neměl nyní pro ně ceny. Žili v jakémsi rozčílení a opojení, které nedalo jim pokojně uvažovati a přemýšleti.

Hladík štěstím svým tak zpyšněl, že již ani na štěstí nevěřil, nýbrž vše přičítal jen svému důvtipu a rozumu. Někdejší jeho známí byli mu cizími; s příbuznými neobcoval, nebylť mu dosti bohati. Aby se mohl chlubiti svými penězi, zakoupil si v nejdražší části města velké staveniště za neslýchanou cenu; chtěl na něm vystavěti dům, neboť bylo mu velmi obtížno bydleti na předměstí v nájmu.

„Vystavte mi palác," pravil k staviteli, jemuž svěřil provedení stavby, „přeji si, abyste mi vystavěl dům, jemuž by se ne každý jiný ve Vídni vyrovnal."

Stavba započala, i bylo mu velikým potěšením, kdykoli mohl s některými známými dojížděti ke staveništi a ukazovati jim, jaká nádherná bude to budova. Však měl věru prostředků na ni dosti! Byť by se mu nezdařila nějaká spekulace — co se v posledním čase stalo několikrát — byl jist, že jinou spekulací bude napraveno vše. Do-

mníval se, že možno mu dosíci všeho, a že dúmyslu jeho nemůže ujíti pranic. — —

Tu však nastala na burse vídeňské krise a zastihla Hladíka zcela nepřipraveného, poněvadž něco takového v zaslepenosti své považoval za nemožné. Kdyby byl neztratil před nedávnem úplně všecku rozvahu a nebyl věřil ve vlastní neomylnost, nebyla by se ho krise dotkla, nebo mohly následky její býti alespoň značně menší.

Hladíka stihly však takové ztráty, že sebevědomí i odvaha jeho byly otřeseny velice Skoro vše, co získal, viděl ztraceno; rána, která naň dolehla, byla tak mocná, že k úplnému pádu scházelo jen pramálo. Z počátku pomýšlel na to, že zastaví další provádění stavby a drahé místo stavební že prodá; leč za několik dní vrátila se opět jeho lehkomyslnost.

Aby velikost ztráty zakryl a úvěr svůj neseslabil, dal pracovati s větším ještě úsilím na svém domě, a zvyšoval svůj přepych. Vždyť musil ztracené opět brzy získati, neboť považoval krisi za zjev přechodní, a když známí jeho byli mínění jiného, vysmíval se jim, považuje sebe za moudřejšího.

I své manželce zatajoval veliké ztráty a dával hostiny, o jichž skvělosti mluvilo celé město; ano tvářil se tak veselým a bezstarostným, jako nikdy před tím: všechny prostředky nasazoval k tomu, aby zastřel skutečný stav věci; vrhal se ze zábavy do zábavy, jen aby sebe sama klamal a opojoval.

Jmění jeho bylo však daleko více otřeseno, nežli sám se domníval; nechtěl věřit v nejistý stav na burse, poněvadž si toho nikterak nepřál, a čím opatrnějšími se stali jeho moudří kollegové, tím pošetileji vedl si Hladík; zamýšlel plnou

měrou využitkovati všeobecné nejistoty a tísně v době, až bude krise zažehnaná. Podobal se nyní roztržitému hráči, který se přemlouvá, že může si štěstí vynutiti, který zapuzuje násilně hlas svědomí, poněvadž mu je nepohodlným.

Následky takového pošetilého a téměř nesmyslného jednání dostavily se brzo a učinily postavení Hladíkovo ještě nejistějším. Ve své spekulaci překonal sám sebe; nepočítal již, nýbrž pomýšlel jenom na to, jak by ztracených peněz nejsnáze a to v krátkém čase opět nabyl. Mnozí z jeho známých vrtěli povážlivě nad jeho počínáním hlavou; mlčeli však, neboť on byl příliš vysokomyslným, aby si dal poraditi; a pak přáli mu všickni, aby dostal řádně za vyučenou, jelikož nemohli se dívati na jeho štěstí bez závisti a na jeho vysokomyslnost bez zášti.

Manželka jeho neměla dosud ani nejmenšího tušení o pravém stavu věcí. Rozčilení, podrážděnost a rozechvění Hladíkovo prozrazovaly jí sice, že ho potkaly značné ztráty, které se ho dotýkaly nemile, on však vyhýbal se všem otázkám, a ona sama považovala za nemožné, aby stav jejich jmění byl blízek úpadku. Hladík důvěřoval pevně, že se opět ze všeho vyseká; proto ani nepomýšlel na to, aby budoucnost své manželky a dítek, jež miloval vřele, zabezpečil pro všechny možné případy. Odvážil se některých rozsáhlých podniků, které dle jeho náhledu bylo třeba učiniti, aby pak mohl hlavu opět nositi pyšně, neboť tím byly by ztráty jeho vyrovnány úplně.

Víře té oddal se zcela a tak bezpečně, že i předcházející známky krise bursovní mu ušly, a co se mu neodolatelně vtíralo, považoval za strašidlo, které vytvořila bázeň jeho známých. S nepochopitelnou domýšlivostí a sebevědomím

uzavřel se proti všemu, co by odporovalo jeho plánům a nadějím. Jeden z jeho přátel odvážil se konečně varovati jej.

Napohled klidně vyslechl Hladík dobře míněnou radu, avšak slova přítelova rozezlila ho velice. „Děkuji vám za vaši výstrahu," odvětil ne bez jizlivosti. „Víte však, že nejsem na burse teprve od včerejška. Okamžitý stav bursovní není sice příznivý, jest však vlastně vyvolán úzkostlivostí krátkozrakých lidí, kteří nevidí ani na několik kroků před sebou a nejsou s to přehlédnouti všeobecnou situaci. Doufám, že mi budete u věci té důvěřovati; na tom jsem také založil svou spekulaci. Poznáte brzy, kdo nejlépe dovedl posouditi stávající poměry."

Přítel vida, že slova jeho byla tak nemile přijata, pokrčil mlčky ramenoma.

„Obědvejte dnes se mnou," pokračoval Hladík. „Po obědě pojedeme k mému domu; ukáži vám, jak rychle stavba pokračuje a jak krásně vyrůstá ze země. Stavitel překonává věru sama sebe; já jsem mu ovšem řekl, že mu netřeba šetřiti." —

Přítel odmítl však pozvání s díky.

Za týden po té vypukla ve Vídni známá krise bursovní, papíry klesaly značně, a již prvního dne zastavilo několik velkých továren své platy. Den ode dne klesal kurs. Hladík byl překvapen mimo své nadání, byl na krisi úplně nepřipraven a tudíž — ztracen. Z počátku hleděl se ubrániti myšlénce té jako činívá zoufalec; považoval ji dosud za nemožnou a domníval se, že sní, a snažil se setřásti se sebe tuto děsnou, tížící chmůru. Nebyl to však sen, nýbrž skutečnosť; byl ztracen, byl žebrákem, neboť neměl ničeho, co by mohl nazývati svým.

Nyní se teprve ukázalo, jak málo měl přátel, jak mnoho jich urazil svou vysokomyslností. Věřitelové jeho neznali útrpnosti; bylo mu vystěhovati se i z bytu, poněvadž mu věřitelé zabavili veškeren nábytek.

Ještě více nežli Hladík byla poděšena jeho manželka, neboť ji zastihla rána ta jako blesk z čistého jasna. Na duchu i na těle úplně skleslý, zaslepeností svou na mizinu připravený ztratil všecku rozvahu i mysl. Z počátku zdála se mu přece ještě zelenati spasná naděje, — avšak i ta byla mu brzy odňata.

S nešťastnou rodinou odstěhoval se Hladík do malého bytu; neměl opravdu ničeho, a již v nejbližším čase nastávala mu krutá povinnosť starati se o potřeby nejnutnější.

Manželka jeho měla však tajně uschováno několik tisíc zlatých; to bylo vše. — Štěstí, které ho tak brzy opustilo, zdálo se, že mu ještě jednou podává ruku, neboť byl mu nabízen malý obchod se střižným zbožím; majetník jeho byl totiž právě zemřel. Někteří přátelé radili mu, aby obchod ten převzal a započal znovu jako kdysi před lety; — leč Hladíkovi scházela síla i odvaha. Chuti ku práci pozbyl již dávno; děsil se toho, že by opět měl se namahati a snad i strádati, ačkoliv ze mnoha stran byla mu slibována podpora.

Místo aby napjal veškeré síly své a tak poctivým způsobem staral se o sebe a své milé, vyhnul se povinnosti té ranou z revolveru, jež učinila konec jeho životu.

Zoufalý stav rodiny jeho byl tím ještě zhoršen — a co ještě: na jméně Hladíkově lpěla hanba. To div neschvátilo nešťastnou jeho manželku. I opustila Vídeň a přesídlila se do svého

rodného městečka K . . . . Zbytkem jmění opatřila si malý obchod se střižným zbožím a napjala veškeré síly, aby poctivým způsobem mohla živiti sebe i dítky.

Čeho se nemohl odvážiti muž — zbabělec, aby se totiž po životě plném přepychu vrátil ku práci, to provedla slabá žena.

Napolo vystavěný dům Hladíkův koupil bohatý bankéř, který šťastně přestál krisi bursovní a dal jej dostavěti; ovšem nikoli dle původního, velice nákladného plánu.

Drahé koně Hladíkovy koupil si pekař Čermák, který v pravý čas vzdal se spekulace a získané jmění uložil si na bezpečnou hypotheku.

VII.

Zaopatřovatel služeb.

Na domě č. 137. v Příční ulici hlavního města naší matičky Prahy visela tabule s nápisem:

> Konces. ústav pro zaopatřování služeb
> Jak. Picka.

Obyvatelé toho domu znali Jakuba Picka a věděli o něm, že dobře žije; byli-li však tázáni na jeho ústav zaopatřovací, pokrčovali vyhýbavě ramenoma, neboť nevěděli o něm více, než co hlásala na domě návěštní tabule; mnozí ze sousedních a protějších domů neznali ani osoby Pickovy a v ulici vedlejší nevěděli o něm praničeho. Ústavem zaopatřovacím byla malá, úzká světnička, ve které majitel po nočním hýření ráno kocovinu sodovkou zahnati se snažil, načež hojně psaní, poukázek a novin, jež mu doručila pošta, přijav, průběhem dne několik listů napsal a odeslal; večer byla světnička zase prázdna.

Ač Pickův zaopatřovací ústav málo kdo v městě znal, dařilo se majiteli jeho přece dosti dobře.

Bydlel v pěkném, dosti prostranném bytu, rodina jeho žila po pansku, a Pick sám utratil často za večer několik zlatých. Pickův zevnějšek nebyl odporučující; obličej zarudlý, nos zkřivený, rty odulé; černé jako uhel oči pichaly jehlami.

Ani pestrá minulost nestavěla ho do světla příznivého; býval kupcem a ohlásil bankrot (úpa-

dek), pak byl agentem, při čemž dopustil se rozličných podvodů a nesprávností, jež mu dopomohly do chládku; konečně zřídil si ústav zaopatřovací, a toto zaměstnání odpovídalo zcela jeho vlohám a náklonnostem, nad to pak dobře se mu vyplácelo. Neměl snad ani jednou skutečného místa k zadání — čehož nebylo mu ovšem ani třeba, — nýbrž spekuloval jen na lehkověrnost a stísněný stav mnohých, jimž místa třeba bylo, a tato spekulace živila ho slušně. Svědomí své otupil již dříve a nemusil se tudíž jeho výčitek báti.

Vedl si pak následovně: v denních listech, zejména ve venkovských novinách, uveřejňoval čas od času oznámení (inseráty), která většinou zněla stejně.

Spolehlivého dozorce
k lidem přijme větší závod. Měsíční plat 40 zl.; odborných vědomostí není třeba. Poptávky v prvním a největším zaopatřovacím ústavě J. Picka v Praze,
Příčná ulice č. 137.

Inserát toho způsobu neminul se s účinkem, neboť jest každému na jevě, že mnoho jest lidí, kteří nemají vědomostí odborných a při tom po stálém měsíčním služném touží z plna srdce. Množství dopisů došlo Picka v několika dnech, neboť je dosud lidí lehkověrných až dost. Ba někteří v poctivosti své domnívali se, že ucházení se o místo dozorce nebude vymáhati žádných jiných výloh kromě nepatrného poštovného.

Pickovou prací denní pak bylo, došlá psaní otevříti, přečísti a na ně odpovědíti. Odpověď dána všem ucházečům tatáž: že totiž místo není

dosud zadáno, že možno je dostati, ale předem že nutno, aby každý na uhražení poštovného, inserátů, pak za namáhání a zprostředkování místa odměnu 3 zl. r. č. zaslal. Tak stejně stylisovaná psaní dal na poštu a po několika dnech došlo skutečně několik poukázek poštovních i několik listů s penězi. Spokojeně uschoval Pick jinými perně vydělaný groš. Byl-li zrovna při chuti a netáhla-li ho žízeň do hostince, odpověděl některým ucházečům, kteří zaslali peníze, že žádoucí místo bohužel již jest zadáno, že však doufá, že mu bude lze v době nejkratší podobné a snad ještě lepší místo zaopatřiti. Na většinu dotazů nedal však odpovědi žádné; byl-li později upomínán, hodil psaní lhostejně do koše, dobře věda, že ten onen ucházeč po některém marném upomínání konečně ustane a peněžité zásylky nějak oželí. Nadávek surových, hrubostí, jichž se mu hojně dostalo ve psaních, nedbal, a byl-li v listě zván sprostým švindléřem, usmál se tak blaženě, jako kdyby byl za nejpoctivějšího muže po celém městě rozhlašován.

Když byl jeden inserát využitkován, změněn dozorce ve správce statku nebo ředitele, účetního či inspektora továrny atd. Na každé ohlášení někdo se chytil a Pick mohl si nadělati slušné jmění, kdyby byl chtěl a uměl šetřiti.

Znal povahu lidí a věděl, že ošizení většinou mlčeli, aby ušli výsměchu.

Rovněž se nebál, že bude žalován, neboť peněžitá částka, o niž šlo, byla poměrně malá, a kdož místa hledají, jsou zřídka kdy s to, by čas a peníze obětovali na soudní proces. Inseráty nestály ho mnoho, poněvadž málo kdy platil; upomínání venkovských majetníků novin nedbal, anebo

odbyl je menší částkou; když využitkoval jedněch novin, přešel ke druhým a vedl si podobně.

Že mnozí z podvedených snad poslední groš mu odeslali, že přemnozí pracně 3 zl. sehnali, aby místa došli, do toho Pickovi nebylo pranic, neboť citu, útrpnosti a lidskosti zhostil se už dávno.

A jestliže jednou skutečně mu hlavou kmitla myšlénka o švindlu, jejž provozuje, konejšil se tím, že mnozí jiní, vážení a bohatí lidé, peněžníci (bankéři) nejinak si vedli, ba u větší ještě míře. Obohacovali se penězi a úsporami malých živnostníků, jež také šidili, jenom že jiným způsobem. Pickovi přátelé znali jeho působení, leč byli to vesměs lidé, kteří sami žili a tyli z podvodu a poctivosti se vysmívali. — —

Kdysi seděl Pick ve své pisárně a byl veselé mysli, jelikož došlo několik poukázek poštovních i psaní s penězi; tu navštívil ho agent Kohn, Pickův nejupřímnější přítel.

„Haha! potřebuješ snad zase knihvedoucího?“ vítal Pick příchozího, směje se hlasitě.

„Ovšem, a proto sem právě přicházím,“ odvětil Kohn; „ty máš ústav zaopatřovací, i nesmím tebe přeskočiti.“

„A nezaopatřil jsem ti již několik knihvedoucích?“ pokračoval Pick; „dosud měl jsi štěstí s nimi, ale bojím se, že jednou přijdeš na nepravého, kosa na kámen, a pak běda tobě.“

Kohn pokrčil ramenoma a odvětil klidně: „Spím dobře beze strachu; leč o tom až potom; nyní jde o knihvedoucího.“

„Nuže, jakou kauci musí tvůj nastávající úředník míti?“ ptal se Pick a doložil ihned: „Nežádej příliš mnoho; kdož něco mají, protlukou se bez nás; časy jsou zlé. Před několika léty bylo

dvacetkrát tolik ucházečů nežli skutečných míst, kdežto nyní tomu naopak. Nežádej tudíž mnoho!“

„Je mi třeba několik set zlatých,“ podotkl Kohn, „ale nebude-li jinak, spokojím se i se dvěmi stovkami; ale ty musím míti brzy.“

„Vynasnažím se, abych tobě v brzku vyhověl.“ sliboval Pick; „jenom tobě jako svému příteli přinesu takovou oběť, neboť se bojím, že to jednou skončí špatně; sám přece uznáš, že mi nemůže býti příjemno, jestliže policie mému obchodu věnuje příště zvláštní pozornosť.“

Kohn jej chlácholil, opětoval znova, že mu na tom záleží, aby brzy měl knihvedoucího, načež po obvyklých úklonách se vzdálil.

Asi po hodině vstoupil do Pickova ústavu zaopatřovacího mladý, asi 30letý muž, jménem Hanuš.

Pick přijal jej s odměřenou chladností a pozoroval příchozího svýma polouzavřenýma očima upřeně, aby z jeho tváře uhodl jeho povahu, a dle toho jednal. Stávalo se nezřídka, že ošizení přicházeli k němu, buď peněz zpět na něm žádat, aneb činit mu výčitek. Tu vypomáhal si klidnou, pyšnou chladností, nebo hrubostí.

Hanušova tvář jej uspokojila, činíc dojem dobráckého, poněkud omezeného člověka.

„Čeho si přejete?“ ptal se ho jako obchodník, jemuž čas drahý.

Hanuš jal se vyprávěti, že mu již jednou zaslal tři zlaté na zaopatření místa, a že jej Pick ujišťoval písemně, že mu najisto nějaké místo zaopatří; aby jej na ten slib upamatoval, proto že přišel z venku do hlavního města.

„Jste už delší čas zde?“ tázal se Pick.

„Nikoli, teprve včera jsem přišel, abych si našel nějaké místo.“

„Jste kupcem?“ vyzvídal Pick dále, hladě si vážně licousy.

„Ano,“ odvětil Hanuš ostýchavě; „ovšem, vyučil jsem se jen v malém venkovském obchodě.“

„Vyznáte se v účetnictví?“

Hanuš vyznal a nezapřel, že jen poskrovnu.

„Škoda, neboť to se nyní především od obchodníka žádá,“ tvrdil Pick a doložil po chvíli: „To vám bude závadou.“

„Vynasnažím se ze všech sil, abych se v tom zdokonalil,“ sliboval Hanuš.

„Máte zde přátely?“

„Nikoli!“

Pick odmlčel se na chvíli, tváře se, jakoby přemýšlel.

„Rád bych vám dopomohl k místu, ale půjde to ztuha, neboť mnozí mladíci, kteří mají školy obchodní a v účetnictví se vyznají řádně, jsou nyní často bez místa. Bude to tím krušnější, jelikož jste zde cizincem. Avšak netraťte naděje; snad to přece provedeme. Můj dobrý přítel hledá knihvedoucího a z lásky ke mně byl by z počátku snad shovívavým a vycvičil by vás trochu v účetnictví.“

„Přičinil bych se, seč jsem,“ podotknul Hanuš.

„Promluvím s ním,“ pokračoval Pick a po chvíli doložil: „Máte nějaké jmění?“

„Nikoli!“

„Škoda, místo je dobré, neboť můj přítel platí 40 zl. měsíčně a postavení jest velmi příjemné. Ale žádá kauci 200 zl., neboť byl byste zároveň správcem skladiště, a tu je nevyhnutelno, aby měl v rukou nějakou jistotu.“

„Jsem poctivec, mohu se vykázati nejlepším vysvědčením svého dřívějšího principála,“ tvrdil Hanuš.

„Rád vám věřím, leč můj přítel nepřijme bez kauce žádného knihvedoucího; toť jeho zásadou, a jelikož dožil se již několika trpkých zkušeností, nedá se k jinému namluviti.“

Hanuš stál a přemýšlel. Místo se čtyřiceti zlatými měsíčně odpovídalo jeho nejmilejším přáním. Proč jej osud tak macešsky obmyslil a nepřidal mu na pouť životem alespoň několik stovek?! Což není nikde pomoci? — V tom rozpomněl se na svou sestru, která byla modistkou a za několik let si uhospodařila sto zlatých, jež měla uloženy v záložně. Na ni a na její úspory myslel Hanuš, neboť věděl, jak upřímně jej miluje a že nebude váhati a zapůjčí mu těch peněz, když jimi šťastnou budoucnost si zabezpečí.

„Sto zlatých mohl bych si zaopatřiti,“ podotkl Hanuš ostýchavě.

Pick pokrčil ramenoma a pravil: „Pochybuji, že můj přítel tou částkou se spokojí. Ostatně vám k vůli s ním promluvím. Jak brzy můžete si ty peníze opatřiti?“

„V několika dnech.“

„Přijďte tedy za hodinu opět sem, já zatím promluvím se svým přítelem a po té sdělím s vámi, co a jak.“

Hanuš odcházel vesele; nemaje známosti v hlavním městě, tratil již naději, že se dodělá nějakého místa; nyní byl jako znovu zrozen. Byl by se spokojil i s menším platem, an žil v poměrech stísněných a vlastních úspor měl jen poskrovnu. Že mu sestra ochotně peníze na kauci půjčí, o tom byl pevně přesvědčen a v roce, nejvýše ve dvou letech ušetří tolik, že jí půjčku vrátí i s úroky. Znepokojovala jej pouze obava, že přítel Pickův s tak malou kaucí ho nepřijme. S tlukoucím srdcem vracel se pak po

malé hodině do ústavu zaopatřovacího. Pick přijal ho laskavě.

„Vy máte štěstí," zvolal. „Můj přítel spokojí se výminečně se sto zlatými kauce, ano jest i ochoten, zdokonaliti vás v účetnictví, pokud by vaše vědomosti nestačily. Ovšem, za vše to máte děkovati mé zvláštní přímluvě. Zaručil jsem se takřka za vás, že na vaši poctivosť a píli může spoléhnouti, a doufám, že nás nesklamete a mně hanbu neučiníte."

„Zajisté, že nikdy!" ujišťoval Hanuš; pro radosť nenalezl ani vhodných slov; byl by nejraději hlasitě zajásal.

„Můj přítel bude vám platiti 40 zl. měsíčně; ostatně zevrubnější zprávu podá vám sám. Té doby bývá zde na blízku při sklenici piva, a já použiji té příležitosti a představím vás; o dalším dohodnete se sami. Jste v pravdě miláčkem Štěstěny, neboť tisícímu nezdaří se, co se dnes poštěstilo vám; často bývá schopnému a obratnému mladíku více neděl ano i měsíců čekati, nežli se dodělá místa, a to ještě praskrovného, s nepatrným služným."

Hanuš děkoval mu pohnutlivými slovy a byl přesvědčen, že by vlastní přítel nemohl více učiniti pro něho.

„Za své namáhání dostanu tři zlaté," podotkl Pick krátce.

S radostí zapravil Hanuš žádané peníze, a byl by rád i ochotně dal dvakrát tolik.

„Nyní pojďme!" zvolal Pick, schovav peníze.

Vyšli z domu. Když prošli několik ulic, vstoupili do restaurace, v níž agent Kohn sám seděl za stolem a je již očekávati se zdál. Pick představil Hanuše.

„Nebudeš mi snad vykládati ve zlé, že jsme

tě zde vyhledali," omlouval se Pick a doložil: „Vím, že jsi velmi zaneprázdněn, a tomuto muži jde o to, by se dodělal brzy nějakého místa."

Agent přisvědčil trochu hlavou a prohlížel si bedlivě Hanuše od hlavy až k patě.

„Sedněte si!" pravil na to a po malé chvíli započal konečně rozhovor.

„Můj přítel sdělil se mnou, že se v účetnictví málo vyznáte a pouze sto zlatých kauce můžete složiti. Při platu mnou nabízeném mohu zajisté činiti větší nároky na praktické schopnosti a vědomosti žadatelovy a nebude mi nesnadno nalézti řádného muže. Ale můj přítel prosil mne, abych z lásky k němu vás přijal i nemohu mu toho odepříti. Naději se ovšem ve vás, že pílí a horlivostí dohoníte brzy, co se vám nedostává na vědomostech."

„Vynasnažím se, abych vždy a zcela povinnostem svým dostál a nikdy nedal příčiny k nespokojenosti," sliboval Hanuš, jenž byl již všecek šťasten, že odklizena hlavní překážka.

Agent Kohn, jakoby slov těch ani neslyšel, pokračoval:

„V mém závodě povedete jen korrespondenci a budete dohlížeti ku skladišti. Prací se nestrháte; dostal bych lidi za menší plat, ale já jsem zvyklý služebníky své odměňovati slušně. Byl jsem sám kdysi knihvedoucím, a vím ze skušenosti, že dobrý plat pobádá k větší horlivosti. Jak brzy seženete potřebnou kauci?"

„V osmi dnech," odvětil tázaný.

„Bylo by mi milejším, kdyby to mohlo dříve býti," podotkl Kohn. „Jsem okamžitě bez knihvedoucího a vám nelze dříve místo nastoupiti, dokud nesložíte kauce. Trpká zkušenost mi velí, abych tak jednal; byl jsem několikráte od svých

knihvedoucích okraden. Kauce jest mi zárukou, abych nepoctivostí, nedbalostí nebo vlastní vinou knihvedoucího neutrpěl značnější ztráty hmotné. Abyste nabyl pevného přesvědčení, že ničeho nespravedlivého od vás nežádám, tedy vězte, že kauci vaši zúrokuji pěti procenty a zmíněné úroky vždy po roce vyplatím.“

Hanuš byl se vším tím úplně srozuměn.

„Jelikož ničeho nenamítáte,“ vykládal Kohn dále, „považuju vás ode dneška za svého knihvedoucího. Jakmile složíte kauci, nastoupíte své místo. Opětuji ještě jednou, že na vaši věrnost a píli zcela spoléhám. Již k vůli svému příteli, který vás odporučil tak vřele, mrzel bych se velmi, kdybych snad se ve vás sklamal!“

Hanuš slíbiv, že vykoná vše, seč bude, odešel.

Agent Kohn mnul si spokojeně ruce a usmívaje se pravil: „Škoda, že ten blázen nemá nějakého jmění; dal by zajisté ochotně i pět set zlatých kauce. Nu snad dlouho nevydrží, a pak postaráš se mi o nástupce lepšího!“

Pick pokrčil ramenoma, načež po chvíli doložil:

„Bojím se, že to jednou skončí špatně. Měl jsi už příliš mnoho knihvedoucích a není k víře nepodobno, že některý na tebe vyzraje a úřadům vše oznámí.“

„Nestarej se o cizí kůži, příteli!“ zvolal Kohn, vesele prázdně sklenici. „Všichni chceme žíti a my žijeme zajisté nejmoudřeji, jelikož žijeme z mozolů jiných.“ — —

Hanuš vrátiv se do svého bytu, v němž byl hospodou, psal ihned své sestře, oznamuje jí, že nalezl velmi dobré místo, ale že musí složiti sto zlatých kauce, že jí tudíž snažně prosí, aby mu svěřila své úspory; v rukou nového principála —

obchodníka — budou prý nejen v jistotě, nýbrž nad to i slušně zúrokovány.

Již po třech dnech obdržel od své sestry spořitelní knížku na sto a několik zlatých.

Kohn zdráhal se s počátku ji přijati, nicméně dal se přece prosbami Hanušovými pohnouti.

„Činím tak jen z útrpnosti k vám," pravil, doloživ: „Nyní však už pojďte, abych vám ukázal pisárnu a skladiště."

I vedl Hanuše do malé, ve tmavém dvoře ležící světničky, v níž pouze psací stolek a židle stály. Za ní bylo skladiště, úzká tmavá komůrka, ve které se nalézalo několik doutníkových bedniček. Hanuš byl všecek zaražen a v jeho tváři zračilo se jasně veliké sklamání.

„Skladiště je právě nyní téměř vyprázdněno, poněvadž poslední dobou četné objednávky rozeslány byly," započal rozhovor Kohn. „Očekávám však již v nejbližších příštích dnech novou, velikou zásylku, která přes půl skladiště vyplní. Továrny nemajíce dostatek dělníků, nejsou s to, by vyhověly okamžitě všem závodům. Knihu skladovou najdete v pisárně; teprve před několika dny provedl jsem pečlivě inventuru. Ukládám vám za povinnosť, abyste i vy totéž s velikou bedlivostí učinil."

Hanuš to slíbil. Po té odevzdal mu Kohn několik psaní, aby je přepsal, načež odešel.

Hlavou Hanušovou kmitaly prazvláštní myšlénky, jež nad chudobou pisárny i nad prázdnotou skladiště se pozastavovaly, tak že nebyl ani s to, by jich zapudil. Nicméně bojuje srdnatě proti předpojatosti, přistoupil v duchu na to, že mu nelze dosud rozsáhlosť závodu správně posouditi a že pranepatrný závod nemohl by tak slušný

plat měsíční dávati. — Aby mysl svou obrátil k jiným věcem, jal se ihned opisovati psaní; obsah jejich ho zcela uspokojil, neboť zmíněné dopisy byly adresovány na veliké obchodní domy a objednávky činěny značné.

Po málo hodinách byl s prací hotov a pohlížel s uspokojením na ni; byly všecky listy opsány čistě a pečlivě.

Čekal nyní na svého pána; ten však dlouho nepřicházel. Hanuš, aby zapudil dlouhou chvíli, vkročil do skladiště a shledal, že mnohé bedničky na doutníky jsou zcela prázdny.

Nahlédnuv do knihy skladové a srovnav čísla, shledal, že vše v souhlasu; bylať to nejsnažší invertura, které kdy se podjal. Malá písárna, temné, poloprázdné skladiště působily na Hanuše trapně; ani pobled oknem na tmavý a nevlídný dvůr nebyl s to, by jej uvedl v lepší náladu. Hanuš maje dlouhou chvíli, pročetl opětně opsané listy a nenaleznuv ani chybičky, doufal na jisto, že takto plnou spokojenosť svého principála si získá rázem. Konečně přišel Kohn a prohlédl si zběžně opisy.

„Pro dnešek jste s prací hotov," pravil k Hanušovi, „můžete tudíž jíti."

„Mám psaní dáti do obálky a na poštu?" tázal se Hanuš.

„Nikoliv," odpověděl Kohn, „to vždy činívám sám, jakož vůbec i všecky listy obchodní v mém bytu bývají odevzdány. Neopomeňte zítra ráno přijíti v pravý čas. Na shledanou!"

Hanuš odešel z pisárny. Cestou uvažoval o tom i onom; byl dosud jako ve snu, z něhož těžké bývá probuzení. Aby se poněkud probral z dojmů, které jej skličovaly, zamířil do hostince.

Druhého dne přišed v čas do pisárny, obdržel od svého principála zase několik listův, aby je opsal. Ani poloviny času nebylo Hanušovi třeba ku přepsání obchodních dopisů; po vykonané práci stál zase u okna a pohlížel smutně do tmavého dvora. Ani jediný kupec-zákazník se neukázal, ba ani listonoš. Zcela jinak představoval si Hanuš obchodní život ve hlavním městě.

Na večer přišel opět Kohn do pisárny, aby přijal opisy.

Hanuš chtěl se ho na nápadnou zvláštnost jeho obchodu oproti jiným závodům poptati, leč chování páně principálovo bylo tak odměřené a pyšné, že knihvedoucímu každá otázka uvázla v hrdle. Tak plynul den po dni; Hanuš opisoval psaní, v nichž stálé veliké zakázky činěny, leč po celou tu dobu nedošla ani jediná objednávka, neukázal se ani jediný překupník.

Hanuš tudíž nepochopoval nikterak, nač Kohn má pisárnu, skladiště a knihvedoucího? Práce měl málo, a to jej právě mrzelo; byltě práci zvyklý a zahálka jej unavovala.

Psal sice sestře své, děkoval jí za prokázanou laskavost a ač mnoho měl na srdci, nesvěřil se jí přece ani slovem o službě své a o nedůvěře, která jím dnem i nocí zmítala.

K této duševní sklíčenosti přidružilo se ještě zlo jiné. Malé úspory, jež přivezl si Hanuš do hlavního města, byly záhy vyčerpány a Kohnův knihvedoucí nalézal se v peněžních nesnázích. Ostýchavě poprosil svého chlebodárce za nepatrnou zálohu.

„Ze zásady nedávám nikomu a nikdy zálohy," odvětil krátce a ostře Kohn. „Miluji ve všem pořádek a vyplácím vždy na prvního, dříve ne!"

Po té odešel dříve, nežli byl Hanuš s to, by se rozmyslil, co by měl říci.

Nyní ocitl se Hanuš v poměrech velmi trapných, nevěděl, jak bude v příštích dnech živ; v městě známých neměl a sestře, která mu svěřila všecky své úspory, styděl se psáti. Líčené příkrosti svého principála dosud nechápal. Všecek rozladěn a sklíčen odešel s večerem do hostince. Mlčky seděl za stolem a tesklivá úzkosť jej přepadla. Tu přisedl si k němu neznámý muž a zapředl s ním rozhovor. Za řeči svěřil se mu Hanuš, že je knihvedoucím v závodě Kohnově.

„U agenta Kohna?“ ptal se neznámý.

„Ovšem.“ —

„Bylo vám složiti kauci, že?“

„Ano, sto zlatých.“

„A nyní opisujete psaní, která nikdy nebývají rozeslána, nýbrž jen k tomu jsou, abyste jimi dal se klamati?“

„Až dosud opisoval jsem ovšem jen psaní“, odvětil Hanuš hlasem se třesoucím.

„Člověče, vy jste padl do rukou prohnaného švindléře“, pokračoval cizinec. „Znám toho padoucha; přijímá lidi do služby jen proto, aby od nich vylákal kauci. Z té žije a tyje; vábí nezkušené mladíky tím, že jim slibuje slušný plat měsíční, leč dosud nedostal od něho nikdo ani haléře služného, ba ani krejcaru ze složené kauce zpět.“

Hanuš zbledl a počal se na celém těle třásti jako list osykový; čeho se neodvážil ani tušiti, stálo před ním v děsné skutečnosti.

„Peníze nebyly ani mé, nýbrž sestřiny!“ zvolal po chvíli rozčileně.

„Tím hůře pro vás. Hleďte, abyste se z rukou toho člověka vyprostil co nejdříve; snad se vám

ještě podaří nějakou část kauce zachrániti, jestliže jí Kohn dosud zcela neprohýřil.“

Hanušovi šla hlava kolem, vše se s ním točilo; pomyšlení, že byl hanebně podveden, že jeho sestra trpce vydělané uspory má ztratiti, div ho nezbavilo smyslu.

Po bezsenné noci spěchal ráno do pisárny. Kohn přinesl opětně psaní, aby je Hanuš opsal. Tento jen stěží potlačil spravedlivého rozhořčení, oznamuje, že v obchodě déle nemíní setrvati

„Libo-li, můžete jíti ještě dnes, třeba ihned,“ odvětil lhostejně Kohn.

„Žádám především svou kauci zpět,“ zvolal Hanuš.

„I tu dostanete.“ pokračoval Kohn, „leč dříve musím prohlédnouti skladiště, neschází-li něco.“

„Prosím, učiňte tak ihned,“ připomenul Hanuš, „nedotekl jsem se ani jediného doutníku.“

„Uvidíme,“ odpověděl Kohn odcházeje do skladiště; Hanuš šel za ním. Několik bedniček bylo ihned sečteno. Po vykonané prohlídce zvolal Kohn: „Scházejí tři bedničky. — Kde jsou?“

„Nevím, já alespoň jsem jich nevzal“, odvětil klidně Hanuš.

„Vy to musíte věděti,“ zvolal Kohn zlostně; „vám odevzdal jsem skladiště a kromě vás nevkročil sem nikdo.“

Hanuš ujišťoval opětně, že ani jediného doutníka se nedotekl, a žádal vrácení své kauce.

„Ničeho vám nedám,“ zvolal nyní Kohn hněvivě.

„Pak zpravím o vašem jednání patřičné úřady,“ vpadl mu do řeči Hanuš. „Však nejsem první, jehož jste ošidil o kauci. Vždyť vzal jste

mne jen proto do služby! Obchodu ani nemáte, knihvedoucího není vám třeba; psaní již jsem opisoval, nebyla ani dána na poštu "

Slova tato, ač pronesena byla s důrazem, neměla přece účinku, jakého Hanuš na jisto očekával, neboť Kohn usmíval se potutelně, jakoby se ho řeč Hanušova ani netýkala.

„Oho! človíčku, držte slušně jazyk za zuby, jinak půjdu ke státnímu navládnímu a oznámím jemu, že jste mi odcizil tři bedničky doutníků," zvolal Kohn. „Pouze vy mohl jste je ukrásti, poněvadž mimo vás nikdo jiný do mého skladiště nevkročil. Proto se raději ihned kliďte, ale ihned, jinak se přičiním, že ještě dnes obeznámíte se s vězením, kam vlastně patříte." Po té chopil Hanuše za rameno, vystrčil jej s písárny a zamkl ihned dvéře. Všecek pomaten a na duchu sklíčen jsa, potácel se Hanuš dvorem na ulici; byl obviněn z krádeže, ač cizího majetku nikdy se nedotekl, vyhrožováno mu žalářem, ač si nebyl vědom žádného přečinu. Poznával sice, že to jen lichá záminka, by byl připraven o kauci, nicméně nevěděl, jak to navléci, aby peníze sestřiny dostal zpět.

Nejsa ani schopen klidné úvahy, spěchal nazdařbůh k Pickovi do ústavu zaopatřovacího. Pick přijal ho chladně.

Hanuš vyprávěl mu podrobně o hanebném jednání Kohnově a činil mu výčitky, že mu takovou službu zaopatřil; tu však povstal zaopatřovatel služeb a jal se křičeti:

„Nemám s vámi od té chvíle co činiti; můj přítel ví asi nejlépe, zdali jste mu odcizil doutníky čili nic, a jelikož jste je odcizil, jest oprávněn vzíti si vaši kauci v náhradu."

„Nevzal jsem mu ani jediného doutníku," bránil se Hanuš. „Však nejsem první, jehož takovým způsobem hanebným ošidil. A vy jste o tom věděl zajisté, když jste mi to místo odporučoval."

„Mám-li vám dobře raditi, tož popilte si, abyste se z Prahy vytratil co nejrychleji!" odvětil Pick pohrdavě. „Oznámí-li přítel můj státnímu návladnictví, že jste odcizil doutníky, budete jistotně zatčen Vy děláte výčitky mně, ač mělo by se díti naopak, neboť já jsem se ve vás zklamal, maje vás za poctivce."

„A já jsem v pravdě poctivcem!" zvolal Hanuš

„To říká o sobě každý dareba!" odvětil Pick, doloživ po chvíli: „A nyní jděte mi už s očí, jinak zavolám strážníka, by vás odtud vyvedl a doprovodil tam, kam náležíte."

Jako smyslů zbavený pádil Hanuš z ústavu zaopatřovacího.

Jsa ve světě nezkušený, nevěděl si rady, ba nebyl ani schopen klidné myšlénky. Ač si nebyl vědom skutku nepočestného, obviňován přece z krádeže hanebným podvodníkem, jenž už žalářem mu vyhrožoval. Ve velkém městě stál všecek osamocen, bez přítele, bez rádce. Kdo mu uvěří, že nevinen? — Ký div, že jeho hlavou kmitla i myšlénka samovražedná. Vždyť neměl peněz, aby ještě déle v městě pobyl a jiného místa si vyhledal; ba nedostávalo se mu k tomu ani odvahy. Či byla snad naprosto vyloučena možnosť, že podruhé v ruce jiného podvodníka již neupadne? — Ký div tudíž, že se Hanušovi zdálo, jakoby celé město samými podvodníky bylo obydleno. Úzkosť nevyslovitelná zmocnila se ho tak, že potácel se ulicemi jako zpitý. Konečně přišel k sobě, prodal

v nejbližším krámě hodinářském své stříbrné hodinky, načež rychlým krokem spěchal na nádraží a nejbližším vlakem opustil Prahu, kde zakusil tolik chvil trpkých. Po několika dnech dostal místo v malém venkovském městě, a ač měl menší služné, žil spokojeně a klidně a uskrovňoval se, kde a jak jen mohl, aby své sestře peněžitou ztrátu brzy vynahradil.

Částečného dostiučinění dostalo se mu již po několika měsících. Dočetl se totiž v novinách, že jeden z nástupců Hanušových v úřadě knihvedoucího nedal se hrozbami Kohnovými zastrašiti, nýbrž oznámil nekalé jeho jednání státnímu návladnímu. Jelikož za vyšetřování několik podobných podvodů jeho vyšlo na jevo, odsouzen k šestiměsíčnímu žaláři, zostřenému několika posty.

Rovněž i zaopatřovatel služeb Jak. Pick dán v obžalobu pro svůj spolek s agentem Kohnem, jemuž ubohé oběti posýlal na pospas, a odsouzen ku čtyřměsíčnímu vězení. A konec konců? — Když oba výše zmínění podvodníci trest svůj odseděli, započali znovu, ale trochu opatrněji a podařilo se jim opětně dosti lehkověrných polapiti v sítě své. Pickovy nabídky objevovaly se zase čas od času v novinách a nabízená „dobrá místa“ svedla nejednoho pošetilce, jenž teprve později zmoudřel — nehodou!

Honba za řádem.

Horečka po řádech a titulech, zmítající tisíci a tisíci pozemčanů, pro něž život teprve tehdy počíná míti nevýslovný půvab, když mohou buď nějakou stužku řádovou do knoflikové dírky zavěsiti, nebo před své někdy poctivé jméno postaviti nějaký významný titul, přestala již dávno býti výhradným privilejem jistého stavu. Lidé všelijací vynasnažují se dnes všemožně, aby se domohli toho neb onoho, neb obou zároveň, domnívajíce se, že jim dodají patřičné váhy ve vyšších kruzích, do nichž pudí je hrdost jejich a jež dosud byly jim uzavřeny. Příčinu k této snaze zavdává po většině marnivost a ješitnost, nezřídka bývá to však i příčina jiná: řád nebo titul má zhusta jednak zvýšiti v očích obecenstva buď pražádnou, buď pranepatrnou zásluhu „ozdobence," jednak a to nezřídka zastříti v paměti lidské poskvrnu, lpící na jméně a cti „vyznamenaného."

Jako houby po dešti hustě vyrážejí ze země, tak rok co rok na tisíce rozličných řádův a titulův ukojuje v místě naší povídky očekávání četných smrtelníků, kteří pociťují v sobě jakýsi nelad, rozruch, pro nějž nenalezají žádného jiného léku, leč v řádě a titulu. Ovšem nebude nikdo tvrditi, že takovým přívalem řádů a titulů sprchajícím na vyvolence vzrůstá závažnost rozličných vyznamenání, naopak že spíše klesá a mimoděk vyluzuje v nás vzpomínky na předky naše, jimž dobré jméno bylo

nejkrásnější ozdobou, daleko cennější nad řády a tituly celého světa. A věru kdo sobě bohumilým životem a prospěšnou prací pojistí dobré jméno u svých bližních, ten ozdobuje se řádem a titulem nejkrásnějším, jakého nemůže mu uděliti žádná hlava korunovaná.

Avšak pozorujme, jakých prostředků užívají, jakými cestami se ubírají lidé, kteří postrádajíce všelikých zásluh, chtějí mermomocí uloviti nějaký řád nebo titul! Zda nejsou známy hojné případy, kde nepatrná maličkost spojená s pokrytéckou drzostí překonala skutečné zásluhy? Zásluha ovšem zůstane zásluhou a nezvětší ani neumenší se, i kdyby prsa poseta byla řády sebe četnějšími! — —

V lidnatém městě jednoho ostrova v až Atlantickém oceáně žil lichvář Křížala, také jeden z oněch smrtelníků, jichž veškerá touha se nese k tomu, aby nabyli nějakého křížku nebo titulu. Byl velmi bohat, měl v městě krásný dům s nádhernými komnatami, koně ušlechtilého plemene, kočáry elegantní, služebnictvo v livrejích, na venku rozkošný letohrádek, dával hostiny, i mohl si dopřáti všemožného pohodlí a užívati rozkoší života, jako nejvznešenější kavalír plným douškem. Nebo co neučiní lidé pro člověka, který má plné kapsy peněz? Dříve zdálo se mu, že stačí pouze míti peníze, aby dosáhl všeho, ale když je měl, přesvědčoval se víc a více, že tomu není tak; dírka knoflíková zůstávala přese všecko úsilí jeho přece jenom prázdna a nezbývalo mu jiného, leč místo řádu zdobiti ji růží nebo karafiátem. Ačkoliv oplýval bohatstvím a cítil se proto býti velikým pánem, nebyl přece v očích lidí ničím než panem Křížalou nebo měšťanem Křížalou, což ho nesmírně dopalovalo, ano i uším

jeho příliš sprostě znělo; nad to byl si náležitě vědom, že jeho jméno v městě a okolí netěší se naprosto dobré pověsti a vážnosti.

Žluč vzkypěla v něm pokaždé, když shledl prsa řády ověšená, hněvem a zlostí zanevřel na každého, kdo byl tak šťasten, že mohl ke svému jménu připojiti titul rady obchodního, hospodářského, ministerského, vládního atd. aneb název těm podobný. Nenávisť tato vězela v nitru hluboko a nebyla v něm teprve ode dneška, slovem pan Křížala náležel k lidem, kteří příčiny vlastního nezdaru nevyhledávají v sobě, nýbrž v jiných.

„Jak to jenom možno!“ hovořival často se svou chotí, soptě při tom hněvem a z očí srše blesky. „Konšel Dusbaba stal se královským radou, ačkoliv jest pouhým kramářem a nemá ani dvacátou část jmění jako já, ba ani svůj povoz a musí jezditi v najaté drožce! A což onen učeneček N., který načmáral nějakou knihu o kometách a za to dostal řád, ačkoliv nemá za rok ani tolik důchodů, kolik já vynaložím do roka na koně a kočáry; obývá ve třech pokojích v třetím patře za tři sta zlatých ročně, kdežto já mám celý dům o dvou patrech pro sebe a nejsem dosud ničím! Je tohle spravedlnosť? Ďas vezmi takovou nespravedlnosť!“ Takým tonem uvolňoval své zlosti na nespravedlnosť světa, jakož i svému hněvu, že sokům jeho — neb za ty je pokládal — zazářilo štěstí tak skvěle.

Ovšem nutno vyznati, že pan Křížala neštítil se žádného úsilí, ba nešetřil ani peněz, aby domohl se nějakého křížku nebo titulu. Již několik let se o to ucházel a všechny páky nasadil, aby věc tu provedl; častokráte přispěl nenepatrnými obnosy k rozličným účelům dobročinným — což patrně byla přece zásluha; ale přes to

vše neuvízl mu žádný křížek v dírce knoflíkové, a on slul jako dříve pouze — panem Křížalou.

Příčina, proč veškeré snahy jeho nemohly mu dopomoci k cíli, byla tato: Asi před desíti lety prohřešil se proti jistému paragrafu trestního zákona; jakkoli před soudem tvrdošíjně popíral přečin za vinu sobě kladený a nebem dotvrzoval svou nevinu, nezdálo se to býti soudci důvodem postačitelným a odsoudil jej pro podvod na rok do vězení. Zcela tiše odpykal si svůj trest; zatím chot jeho rozhlašovala o něm, že odebral se do lázní a z nich po skončené sesoně na obchodní cestu do Australie.

Od té doby byl po lišácku nadmíru opatrný, aby si před světem již nezadal nepočestným skutkem, pro nějž by ho pan státní zástupce k soudu znova pohnati a po případě vsaditi mohl do chládku. Že však se zabýval a dosud zabývá nejhorším lichvářstvím, a že jeho nitro jest špinavé, bylo veřejným tajemstvím v městě i okolí; slovem zle soudilo se o jeho činnosti v oboru peněžním.

Lidé, kteří znali minulost jeho i prameny, z nichž vyprýštilo se ohromné jmění jeho, poctili ho názvy, jež nelahodily uším pánĕ Křížalovým nikterak, ač toliko za jeho zády bývaly pronášeny: vydřiduch, lichvářská pijavice, lotr pro šibenici zralý atd. Nelze ovšem upříti, že by titul vládního rady byl panu Křížalovi slušel lépe.

Lichvář domníval se, bude-li moci prsa ozdobiti křížkem a ke příjmení svému přivěsiti zvučný titul, že podaří se mu celou minulost svou zastříti neproniknutelnou rouškou zapomenutí nejen ve své, alébrž i v lidské paměti, a učiniti konec hloupým předsudkům lidským, které jedem otravovaly dosti blažený jeho život. Čím více přání jeho bylo oslý-

cháno, tím toužebněji bažil je uskutečniti; nebo touha po řádě a titule jednou u něho probuzená stávala se nenasytnou. Jednoho dne navštívil Křížalu starý známý, dohazovač Břečka, jemuž za rozmluvy vyjevil veškerou touhu svou.

„Věnoval jsem nikoliv maličkost, nýbrž značné summy několika tisíc na raněné ve válce, na postižené povodní, na pohořelé měšťany v X, na vystavění nemocnice v J., na rozličné pomníky a Bůh ví nač ještě, a vše nebylo nic platno!“ naříkal Křížala rozhorleně. „Či není to pražádná zásluha? Věru lépe bych snad byl učinil, kdybych byl nechal peníze ležeti v kapse a nevyhazoval jich zbytečně. Zda nečiním stále mnoho dobrodiní chudině a nedávám rok co rok na vystrojení mikulášské slavnosti chudým dětem několik set zlatých, ačkoliv mi ani do chudiny ani do dítek není pranic! Či jest snad to mou povinností zachraňovati chudé a rozhazovati mezi ně plnou hrstí těžce nastřádané peníze? Myslím, že nikoliv a že jest toho dosti, když zaplatím a koupím si chuďasovu práci. Mé jméno čte se při každém účelu dobročinném v novinách hned s vrchu mezi nejpřednějšími dárci a přece dosud nevyneslo mi to ničeho, čím by má šlechetnost, laskavost byla odměněna. Ale za to bývají vyznamenány celé řady úředníků, kteří za svou povinnost ještě jsou placeni!“

Chytrý Břečka, jemuž cíl páně Křížalův dávno byl povědom, drbal se za ušima, jako by měl něco za lubem.

„Věděl bych, pane Křížalo, co byste měl udělati, abyste došel svého cíle,“ zapřádal rozhovor.

„Vy že byste věděl ..... nu a co?“ otazoval se Křížala, vyvaluje oči na dohazovače. „Spusťte přece, člověče! Co byste věděl?“

„Není to ovšem věcí snadnou, a způsobí mi mnoho práce," odvětil vyhýbavě Břečka. „Pane Křížalo, pravím upřímně, je to obchod jako obchod, kdo podá nejvíce, tomu sloužím; co mi dáte?"

Hustý pot vyvstal na čele lichvářově, hlava sklesla mu na prsa, v mysli pak uvažoval, co by mu měl jenom připovědětí, aby se nepředal.

„Kolik žádáte?" ptal se po malém mlčení.

„Kolik ráčíte dáti?" vyzvídal Břečka. „Víte dobře, co znamená pro vás řád nebo titul!"

„Dám vám dvě stě zlatých," prohodil lichvář po kratičkém rozmýšlení.

Dohazovač vyskočil spěšně z křesla, popadl klobouk a spěchal ke dveřím.

„Dvě stě zlatých!" šklebil se. „Za tento pakatýlek nepořídíte si ani na papíře fotografii řádu, nerci li řád sám."

Křížala zastavil ho u dveří slibem:

„Přidám sto zlatých!"

„Nepovím pranic!" zvolal Břečka.

„Dám čtyři sta!" dodal lichvář, jenž chtěl stůj co stůj kořistiti ze vhodné příležitosti a dohazovače přiměti k rozhodnému kroku.

„Neračte se zbytečně namáhati!" posmíval se Břečka, bera již za kliku.

„Dám tedy pět set," vyrazil ze sebe zoufale Křížala.

„Ne, ne mějte se dobře, pane Křížalo!" poroučel se dohazovač.

„Sedm set!" zasténal lichvář.

Po těch slovech vracel se dohazovač zvolna na své předešlé místo, nebo sedm stovek beze všeho namáhání vydělati, stálo již za to.

„Nuže mluvte!" doléhal Křížala. „Zaplatím vám sedm stovek, až se budu skutečně honositi řádem nebo titulem."

„Račte mi to dáti černé na bílém," žádal Břečka.

Ačkoliv lichvář z počátku činil všelikteré námitky, vyplnil přece po delším rokování žádosť dohazovačovu.

„Tak tedy poslyšte," zvolal konečně Břečka, „dvorní krejčí Cihlička může vás přivésti k touženému cíli. Jest sice dle řemesla krejčíkem, ale má velké známosti u dvora a mezi vznešenou společností šlechtickou; dále jest to nad míru obezřelý muž a vím ze spolehlivých úst, že jeho prostřednictvím přemnozí jednak učiněni byli vládními rady, jednak dostali kříž na prsa. Božičku, vždyť velcí páni také utrácejí — nu a peníze jsou klíč, jímž lze otevříti bránu k řádu nebo titulu! Mimo to Cihlička jest věřitelem nejvyššího hofmistra, jenž jest u dvora téměř všemohoucím a jemuž prý půjčuje dosti značné summy a to na deset ze sta. Cihlička má ho takořka v hrsti, nebo kdyby mu vypověděl půjčku, ocítil by se hofmistr v trapné bryndě. O jiných vysokých hodnostářích dvorních, kteří jsou tolikéž jeho dlužníky, nechci ani mluviti."

„Myslíte tedy, že jeho přímluvou bude ukojena má touha?" vyzvídal Křížala.

„Ano, ujišťuji vás!" odvětil Břečka.

„Promluvte s ním a to hned," velel lichvář, jenž nemeškal všecek oddati se ihned v duchu rozkošným snům o kříži na prsou a o titulu vládního rady.

Dohazovač vyslechl ochotně rozkaz Křížalův a odešel.

Druhého dne zavítal opět do domu lichvářova.

„Nu, jak jste pořídil?" ptal se Křížala, sotva že ho zočil ve dveřích.

„Znamenitě!“ odpověděl Břečka. „Mistr Cihlička nenamítá ničeho, avšak navštivte ho ještě dnes a pojednejte s ním o celé záležitosti sám.“

„Oč se mám s ním ještě smlouvati?“ odvětil podrážděně lichvář. „Což jsem vám neslíbil sedm stovek?“

„Ano,“ odbýval ho Břečka, „to však jest odměna za mou radu, že jsem vám ukázal pravého muže, na něhož se můžete směle obrátiti; proto již nemeškejte domluviti se s krejčím o podmínkách, nebo pouze on může ukojiti vaši touhu. Kujte tedy železo, dokud jest žhavé, mně nelze již pranic více učiniti ve váš prospěch.“

Křížala hněvem zaťal zuby, svraštil čelo, nebo dohazovač lapil ho lstí; ačkoliv naděje jeho stala se vratkou, přece nechtěl upustiti od svého zamilovaného přání.

„Já však neznám mistra Cihličky,“ odvětil malomyslně Křížala. „A potom jsem na rozpacích, kterak bych mu záležitosť tu přednesl.“

„Hlouposti!“ smál se Břečka. „Dojděte k němu a požádejte ho, aby vám vzal míru na nejmodnější kabát, vždyť si snad nezavěsíte křížek na starý frak; on vám rád poslouží a při té příležitosti vytaste se se svým přáním. Neostýchejte se pranic, vždyť jsem vám ho již získal.“

„Jestli pak jste neopomenul vylíčiti jemu zásluhy mé v nejkrásnějším světle. Řekl jste mu, kolik tisíc jsem rozdal na rozličné účely dobročinné?“ dotazoval se Křížala.

„Ovšem, že jsem toho neopomenul, ano řekl jsem, že zasluhujete vlastně řády dva a mimo to ještě nějaký zvučný titul,“ chválil Břečka.

Slova ta učinila Křížalu hrdým a nesmírně šťastným.

„A což není to možno?“ ptal se hlasem nesmělým.

„Ba není,“ tvrdil Břečka s pohrdlivým úsměvem. „Po prvé musíte přestati na křížku jediném!“ — —

Odpoledne Křížala došel k dvornímu krejčímu, dal si od něho vzíti míru na nejmodnější kabát a při tom vyjevil své přání.

Mistr Cihlička, jenž ho byl zavedl do své písárny, vyslechl mlčky a vážně jeho slova, načež po malé přestávce doložil:

„Břečka svěřil mi vaše přání, i jsem ochoten vám v tom pomoci, ale již předem nesmím vám zamlčeti, že půjde nesnadno, dostati pro vás řád.“

„Chci se vám náležitě odvděčiti za službu, již mi prokážete,“ ujisťoval Křížala krejčího. „Vím, že vám nebude to věcí nemožnou, vždyť máte rozsáhlé styky s dvorními hodnostáři, vždyť nejvyšší hofmistr kníže Y. jest vám velice příznivi i neoslyší zajisté vaší prosby.“

Krejčí vztyčil se při těchto slovech pyšně jako pav.

„Mám ovšem velmi vzácné příznivce a přátely jak u dvora tak ve vysokých kruzích šlechtických,“ děl hlasem povýšeným. „Ale mýlíte se nemálo, když kladete na můj vliv takovou váhu, jakoby toliko nepatrná prosba má postačila. Chci-li někomu ze svých přátel vymoci takového vyznamenání, jest se mi bráti dalekými oklikami a především celou řadu osob z nejbližšího okolí panovníkova nakloniti mým plánům; a toho nelze jen tak provésti skokem; nebo tito pánové chtějí všichni bráti a dají si své služby zaplatiti řádně. Kdybych se obrátil přímo k samému velkoknížeti, vím určitě, že by se mi pokus ten naprosto nezdařil, poněvadž onino pánové již by se o to zasadili,

aby prosbu mou zmařili. Nemohu nikterak pohřešovati přímluvy nejvyššího hofmistra, který však neučiní zdarma ani jediného kroku, jelikož jeho vydání jsou pětkrát větší než jeho příjmy.“

Tato řeč zarazila Křížalu, jenž nabýval přesvědčení. že musí tužbu svou vykoupiti těžkou obětí; ale myšlénka na řád dráždila ho mocně, aby nelekal se oběti žádné.

„Učiním vše po vaší žádosti!“ pravil nesměle; „a zač prosím prokážete mi službu svou v této záležitosti?“

Cihlička se odmlčel, chvíli uvažoval a počítal.

„Pro sebe samého nečítám pranic, poněvadž doufám, že mi ostanete věrným zákazníkem,“ odvětil. „Vynasnažím se ze všech sil, abych vyhověl tužbě vaší za cenu nejlevnější, i myslím, že mi nebude lze posloužiti vám za menší obnos než pěti tisíc zlatých.“

Křížalovi přecházel zrak i sluch, div že nesklesl do mdlob, když zaslechl tuto summu.

„Pět tisíc zlatých!“ vyrazil tlumeně ze sebe.

„Ubezpečuji vás, že za to bude ukojeno vaše vroucí přání!“

„Ale tolik peněz vyhoditi na jednou,“ křižoval se lichvář.

Dvorní krejčí pokrčil klidně ramenoma.

„Na mně to ovšem nezáleží, nýbrž na veliké obtíži, jež se u osoby vaší vyskytá a která co nejobezřeleji a nejopatrněji musí býti odklizena.“

„Jak to prosím?“ ptal se Křížala zaraženě. „Což nepřispívám značnými příspěvky již tolik let k veškerým účelům dobročinným? což nemám velikého jmění a skvělé domácnosti? i soudím tudíž, že by to vše mělo se mi připočísti na nemalou zásluhu. Znám několik pánů, kterým buď

řád nebo název vládního rady byl propůjčen, ačkoliv zásluhy jejich nerovnají se mým ani s polovice.“

Krejčí usmíval se potutelně a přistoupiv k samému Křížalovi pošeptal mu důvěrně do ucha:

„Vzpomeňte si, kolika již pokusův o řád jste se odvážil a jak nešťastně pro vás vždy dopadly.“

„Poněvadž si zde nikdo neváží zásluh mých, jak se sluší a patří!“ namítl lichvář poněkud uraženě.

„Nikoliv, ale upřímně mezi námi řečeno,“ vysvětloval krejčí, „protože každý zná vaši minulost.“

Křížala zbledl jako stěna a zavrávoval několik kroků stranou; nebo krejčí tal ho do živého.

„Neračte se rozčilovati,“ konejšil jej Cihlička, „nejsem zajisté z těch nemoudrých lidí, kteří pro nějakou provedenou hloupost člověka již zatracují, i uznáte, že, ačkoliv od té doby uplynula léta, je nutno postarati se, aby poklesek váš nepřišel na světlo denní. Uvažte, jak špatný dojem by to činilo, kdyby se toho moji příznivci u dvora domakali, jak velice bych se prosbou svou o křížek pro vás kompromitoval, tak že bych do své smrti nesměl se vytasiti s prosbou podobnou. I ubezpečuji vás svou ctí, že ničeho nezanedbám, aby touha vaše po řádě zcela bez hluku byla vyplněna, nebo bude mi to nemalým potěšením, když vám jej vymohu; ale vy nesmíte při tom několika stovkami skrbliti. Pět tisíc jest pro vás maličkostí; a pak pomněte, že veškerá minulost vaše, veškeré nepříjemné vzpomínky na ni, uvěznění vaše, které jako hořké pilulky otravují blažený život

váš, před celým světem sklesnou v nepaměť, jakmile řád spadne na vaše prsa. Co se mne týče, přeji vám ho z celého srdce.“

„Zaplatím tedy pět tisíc, až dostanu řád!“ rozhodl se s těžkým srdcem.

„Pak se ovšem netěšte, že jej kdy dostanete,“ zvolal pohrdlivě dvorní krejčí. „Nebo pánové, k nimž uchýliti se musím o přímluvu, neztratí dříve za nikoho slova, dokud neucítí odměny v kapse. Vám pak, tuším, pranic na tom nezáleží, zaplatíte-li obnos dříve nebo později.“

„Ale kdo zaručí mi, že skutečně řád dostanu?“ horlil Křížala.

„Doufám, že se ve mně nesklamete,“ odvětil Cihlička. „Jakmile pánům splynou peníze do kapes, tu jest jejich povinností, aby dostáli slibu.“

„Jsem spokojen;“ souhlasil lichvář, „zítra vám zašlu peníze. Ale prosím, co bych musil ještě připlatiti, kdybych zároveň s řádem poctěn byl i titulem, třeba ministerského rady? Pánové odbyli by to najednou.“

„Obojího najednou nelze nabyti, nebo pospěch mohl by vše pokaziti, a potom stropilo by to přílišný hluk, jehož musíme se všemožně vystříci“, zněla odpověď krejčího. „Snad po roce nebo po dvou letech bude možná to provésti; než o tom můžeme si pohovořiti až později.“

Křížala se poroučel, krejčí vyprovodil jej až na chodbu, kde se spolu rozloučili nad míru srdečně.

Cihlička po Křížalově odchodě mnul si spokojeně ruce, nebo udělal s lichvářem znamenitý obchod. Pravda, že musil podmazati nejvyššího hofmistra, by se přimluvil za Křížalu, avšak tento vzal za vděk patnácti sty, ostatek zůstal v kapse krejčíkově. Že Křížala seděl rok v žaláři a slul

lichvářem, bylo Cihličkovi vodou na mlýn, nebo kdyby na něm nelpěly tyto skvrny, mohl si křížek opatřiti aspoň o polovičku levněji.

Druhého dne, když měl odeslati krejčímu peníze, byl Křížala všecek zdrcen strachem a nepokojem. Již mněl, že nadešla doba toužebně očekávaná, kdy mu řád sletí na prsa, a přece mučily ho myšlénky trapné. Co by si počal, kdyby krejčí prohlásil, že ničeho nepořídil? Tu bylo by pět tisíc pro něho ztraceno, jako by je vyhodil oknem na ulici, nebo věděl, že od krejčího nesměl by jich požadovati zpět.

Ale marnivosť a ješitnosť jeho zvítězila i tentokráte, takže nemeškal zaslati Cihličkovi pět tisícovek, ačkoliv srdce jeho div při tom těžkostí nepuklo. Rozumí se samo sebou, že nechvátal, aby se někomu pochlubil svou nadějí, ba ani drahé polovici své nezmínil se o ničem; nechtěl, aby se mu mohl někdo vysmívati, kdyby se sklamal v naději.

Asi za tři neděle po té objevil se sluha dvorního krejčího, přinášeje hotový kabát. Již jeho žádosť, že má jej odevzdati samému panu Křížalovi, pokládal tento za dobré znamení. A nezmýlil se!

Kázal uvésti sluhu do salonu a vrhl se na kabát jako tygr na svůj lup, aby jej rukama chvějícíma se rozbalil. Jak překrásná podívaná vyskytla se očím jeho na levé straně prsou, kde skutečně visel zlatý křížek. Za četných poklon odevzdal mu sluha zároveň balíček s diplomem řádovým.

Opojen štěstím a radostí daroval Křížala sluhovi pětku zpropitného. Když sluha odešel, oblékl kabát a přistoupil ke zrcadlu. Sotva že se poznával; vždyť vypadal jako člověk ze vznešeného světa

Zdálo se mu, že vyrostl ve vlastních očích o celý metr. Ústa jeho bručela pak popěvek:

„A komu řád spad na prsa,
ten celičký se změní,
a v mysli obrat pocítí,
že není k vyslovení.“

I nemohl se téměř od obrazu svého v zrcadle ani odtrhnouti. Neboť oslňující pohled zlatého řádu lichváře tak okouzloval a v něm až šílenou radosť vzbuzoval, že cítil v srdci, jako by mu je někdo obléval vřelou vodou.

S hlavou hrdě vztýčenou, s nosem vypjatým, s čivy příjemně podrážděnými, se srdcem nevýslovně blaženým vešel lehkým krokem do komnaty drahé své polovice. Obličej jeho se stkvěl radostí jako měsíc v úplňku, i zdálo se mu téměř, jako by se znova obrodil.

S úžasem naň pohlédla choť, která nemajíc o ničem tušení, pokládala řád za žert a proto zvolala nevrle: „Jaký to hloupý žert!“

Křížala přistoupil až k ní a pohrdlivě se usmívaje, pohlížel ženě přímo do očí.

„Hloupý žert?“ zvolal. „Což jest řád u tebe hloupým žertem? To by byl věru hezký žert! Já však pravím ti, že to jest opravdivá skutečnosť. Jen se na mne podívej a povéz mi, jak mi křížek sluší?“

„Myslila jsem, že žertuješ,“ omlouvala se paní vymrštíc se ze sedadla i zadívala se zrakem jiskřícím se radostí na svého muže. Lichvář odstoupil několik kroků, stanul v herecké posici i patřil na ženu, jaký dojem učiní na ni řád; té zdálo se býti nemožností, ačkoliv často tvrdívala, že by muž její zasluhoval také vyznamenání. Nemohla ani uvěřiti vlastnímu muži, když jí

to povídal. Radostí se až zarděla a slzy vstoupily jí do očí, jimiž pohlížela na křížek, příjemně se při tom usmívajíc. „Jak's přišel muži k tomu řádu?“

„Jak bych k němu přišel jinak než svými zásluhami?“ pravil Křížala s tajenou zlobou. „Považ si, sám nejmilostivější panovník náš rozpomněl se na mé ne nepatrné zásluhy a vyznamenal mne tímto krásným křížem. Ale teď se rychle oblékni v nejelegantnější a nejdražší šat, jež jsem ti koupil ku jmeninám, vyjedeme si spolu po městě, abychom se před celým světem pochlubili, jaké jsem došel pocty. To bude řečí po městě, až mne lidé uvidí s řádem na prsou!“

Žena nemohla se nahltati očima třpytivého vyznamenání. V mysli její působilo ji to předem potěšení, jak zasedne po boku řádem ozdobeného manžela a jak pojede městem jako v nějakém průvodě vítězném.

„Mužíčku,“ pravila něžně, ukazujíc na řád, „pověz mi, co stál?“

„Jak můžeš vypustiti z úst takovou hloupou otázku,“ vybuchl zlostně Křížala. „Pošetilá ženo, snad nemyslíš, že řád lze koupiti tak jako housku na krámě? Ale již se stroj, nebo nechám tebe doma a pojedu sám,“ velel lichvář, nemoha se dočkati, až bude na ulici předmětem všeobecného obdivu.

Za čtvrt hodiny hrčel nádherný povoz vezoucí panstvo Křížalovo zvolna ulicemi městskými. Lichvář vypjal prsa, aby každému okolo jdoucímu třpytící křížek padl do oka; ústy jeho pohrával škodolibý úsměv, jakoby se tázal všech: „Nu, vidíte-li pak jej na mých prsou?“

Po boku seděla mu drahá polovice rozkoší se rozplývajíc; skvostným vějířem přivívala chládek

na rozpálené líce a velice lahodilo srdci jejímu, když pozorovala, kterak zraky všech lidí utkvívají na jejím muži, jak zde onde sobě šeptají, strkajíce hlavy dohromady. Ústa stahovala se k pohrdlivému úsměvu, jakoby chtěla říci: „Co se divíte? Můj manžel by mohl míti třeba tucet řádů!“ — —

Druhého dne přišel si dohazovač Břečka pro sedm stovek. Když Křížala konečně spočítal veškeré útraty, které ho stál křížek, poznal, že dělalo to hezkou sumičku — několik tisíc zlatých. Ale to byla maličkost, jenom když učiněno bylo zadosť zamilovanému přání a jeho marnivosť došla ukojení.

* * *

Co zde bylo vypravováno, jak pan Křížala domohl se řádu, není výplodem obrazotvornosti, nýbrž zakládá se na skutečné události. Co bylo zpočátku určeno k odměňování zásluh, lze si za naší doby zde onde netoliko za peníze, nýbrž i rozličnými službami nekalými zjednati snadno. Zdali však tací „ozdobenci“ vydobudou si tím úcty a vážnosti u svých bližních, na to nechť si laskavý čtenář odpoví sám.

IX.

Jak v městě T . . . stávkovali.

Občané města T . . . na pomezí českomoravském věděli sotva dle jména, co je stávka dělnická. Četli o tom sice v novinách a věděli, že ve Vídni a v jiných městech učinili stávku zedníci, tesaři, sazeči a pekaři, strojníci, ano dokonce i kočové a drožkáři, ale málokdo měl o tom ponětí jasné. Někteří se zastavení práce obávali velice, majíce za to, že konec světa nemůže býti horším; jiní těšili se po maloměstsku, tvrdíce, že všecko, co v novinách se píše, je zveličeno, výmysl novin, a v T . . . že jest stávka naprosto nemožna.

Město T . . ., vzdáleno jsouc všeho ruchu velkoměstského a nemajíc spojení dopravních, žilo ještě ve starých zvycích, obyvatelé jeho pilně dosud šetřili mravů zděděných po pradědech. Volný, svěží duch nové doby tam dosud nepronikl a občané pyšnili se tím, prohlašujíce všecku novotu za švindl.

Svobody živnosti tam dosud ve skutečnosti nebylo, ač byla dávno uznána zákonem; obyvatelé T . . . zachovávali dosud cechovní řád; bylo‘ť mistrům při tom dobře, vždyť byli pevně přesvědčeni, že by jinak jejich mistrovská čest neobstála. Mezi mistry a pomocníky byl na většině dosud patriarchální poměr, to jest pomocníci dostávali nepatrnou mzdu a pánům mistrům vedlo se při tom znamenitě.

Mladí lidé, kteří něčemu se byli naučili a něco dovedli, odcházeli do ciziny, kde si vydělali nepoměrně více, a kde také prospěšně užili svých vědomostí, neboť v T. pokroku nepřáli.

Kdo se bál stávky nejméně a kdo zcela určitě hlásal, že je v T. nemožna, byl zednický mistr Loukota. Byl to muž velice zámožný, radní a majetník největšího domu v T., mimo to byl prý kdysi po celý týden ve hlavním městě; — tyto čtyři věci oprávňovaly ho míti v každé věci hlavní slovo. Poněvadž skoro polovina města byla s ním spřízněna, měl mnoho práce a slušný počet pomocníkův, ačkoli vlastně s jeho praci nebyl spokojen nikdo. Na tom však nezáleželo, byl-ť radním a měl o sobě mínění to nejlepší. Svým pomocníkům platil málo a zacházel s nimi špatně, domnívaje se, že tímto způsobem budou se ho báti a že žádný se neodváží postaviti se mu na odpor.

U tovaryšů a dělníků zanechalo však to, co četli v novinách o stávkách, jiný dojem než u mistrů. Se mzdou, kterou dostávali, nebyli dávno spokojeni a byli by rádi zastavili práci, kdyby byli věděli, jak do toho.

Tu přišli do T... tři cizí pomocníci zedničtí: „Žďárský, Kunc, a Martinek a dostali ihned u malého jakéhosi mistra práci, jelikož se právě nedostávalo pomocníků.

S nimi zavítal do města jiný duch, neboť již již prvního večera posmívali se v hostinci, v němž přenocovali, svým kamarádům proto, že pracují za tak nepatrnou mzdu.

„Zdá se, že jste zde dosud o dvacet let pozadu,“ pravil Žďárský, jenž byl hlavním řečníkem. „Měli byste se styděti pracovati za tak mizerný plat! V hlavním městě vydělá si každý pomocník

zednický třikrát tolik a pracuje o 2 hodiny denně méně. Tam neustanovují mistři platu a doby, ale tovaryši sami. Nejsou-li s tím mistři srozuměni, zastaví všichni pomocníci práci; jsouť všichni za jedno. Mistři musejí povoliti, protože žijí od pomocníků. Sami nedovedou vzíti do rukou lžíci ani kladivo, neučilit se pracovati, a také by to málo pomohlo, neboť uvykli pohodlnému živobytí. Známe to, pracovali jsme všichni tři v hlavním městě.“

„A proč jste tam nezůstali, když tam je tak veliká mzda?“ namítl kdosi. „Tady nedostanete více nežli my.“

Žďárský změřil tázajícího se přísným pohledem a dříve než odpověděl, dopil pivo.

Byla to veliká, silná postava, s hlubokými vráskami v obličeji, z nichž bylo lze vyčísti, že minulost muže toho nebyla pokojna. K práci neměl nikdy mnoho chuti a s mistry málo kdy se snášel. Rád měl hlavní slovo v hospodách, bil pěstí o stůl, když někdo se protivil jeho náhledům, a byl hrd, že se mu v pití tak snadno nikdo nevyrovná. Nenedostávalo se mu i zchytralosti a dle něho bylo pohodlněji žíti z pošetilosti a lehkověrnosti jiných, nežli z vlastního namáhání.

Kdesi slyšel několik frasí o sociální demokracii a užíval jich obratně při schůzích. Sebe sama nazýval sociálním demokratem, ač často měnil své zásady, a u svých soudruhů dobýval si vážnosti tím, že svým řečem dodával důrazu pěstí.

Rád vypravoval o pračkách, jichž se súčastnil, a byť i při tom přeháněl, byla to jeho slova nejpravdivější.

Oba jeho kamarádi, kteří s ním zároveň přišli do T., rovnali se mu ve mnohých vlastnostech a uznávali jej jaksi za svého vůdce. —

„Proč jsem nezůstal v hlavním městě?“ odvětil konečně tazateli a vzpřímil se při tom sebe vědomě. „Patříme k velikému stávkovému spolku, který se utvořil v hlavním městě a vytkl si za úkol pomáhati dělnictvu k důstojnějšímu postavení. Či myslíte, že jest důstojno člověka, aby pracoval za několik krejcarů jako vy, aby se za to celý den namáhal a trápil? Jste li lépe na tom nežli otroci? Otroci mají pohodlnější život a jsou bez starosti! Stávkový spolek vysýlá své členy po všech zemích, aby rozšiřovali jeho zásady a dělníky činili lidmi, aby působili a bojovali u velikém zápasu proti kapitálu! Jediný kapitál, který je oprávněn, jest dělná síla a tento kapitál chceme a musíme zužitkovati. Nechceme svým potem obohacovati jiné, ale sami užívati jeho ovoce!“

Pomocníci, jichž bylo v hostinci mnoho — bylať právě sobota a tu si i nejhodnější popřáli sklenice piva — pohlíželi s podivením na cizince. Mluvil otevřeně, co oni tajně dávno cítili a po čem toužili. Ti tři příchozí byli členy velikého a mohutného spolku ve hlavním městě — to zvyšovalo k nim úctu.

„My jsme sem přišli,“ pokračoval Žďárský hlasitě, když seznal, že slova jeho nepadla v půdu neúrodnou „abychom vás v zápase proti kapitálu podporovali; přijde pouze na to, máte-li dosti zmužilosti.“ —

„Máme!“ volaly některé slovy a pivem rozjařené hlavy. „Ztište se!“ velel Žďárský velitelsky. „Na ta slova nic nedám — vždyť neznáte dosud našich zásad. Jsem zde dosud cizincem, neznám sice vašich mravů a obyčejů, ale žádám, abyste mne tiše vyslechli. Nevím, u kterých mistrů pracujete, neznám jich — ale ptám se vás, zdali je některý mezi mistry, jemuž by se

nevedlo znamenitě? Nežijí všichni lépe — mnohem lépe než vy? Je mezi nimi některý, jenž by šel s vámi časně ráno do práce a chopil se lžíce a kladiva? Vím, jak to je, zde jako všude. Když se páni vyspali a dobře posnídali, přijdou se k poslednímu podívat, jak jejich otroci za ně pracují; tu a tam něco pokárají, aby se vidělo, že na nich záleží, udělí rozkazu jako knížata a vrátí se pak domů, aby se po svém namahání dobře naobědvali; kdežto jejich otrokům jest sotva hodina času popřána, aby se občerstvili a pojedli kousek suchého chleba."

„Dostáváme od svých mistrů práci a nemůžeme bez nich žíti!" namítl starší jeden pomocník, jenž po léta, ač skrovně, nicméně spokojeně žil a nemohl chápati pobuřujících slov příchozího. „Máme jen malou starost, kdežto naši mistři začasto velikou. Béřeme v sobotu pravidelně plat, jehož máme zapotřebí k živobytí, ale mnohý mistr neví ještě v pátek, čím vyplatí v sobotu dělníky. On má mimo to ještě docela jiné starosti!"

Žďárský uhodil na stůl a všecek jsa rozčilen povstal.

„Kdo se odvažuje mne přerušovati?" volal hlasitě, skoro výhrůžně. „Není li vám vhod, že jsme přišli vám pomoct a opatřit vám lepší mzdy, řekněte to jen, a půjdeme zítra dále. Přinášíme vám oběť a nejsme zvyklí někomu se vnucovati. Chcete-li zůstati otroky, chcete-li pracovati pouze, abyste obohacovali jiné, čiňte si tak — že z toho nemáme žádnou škodu, uzná každý."

„Ne, zůstaňte tady!" volalo mnoho hlasů najednou. „Přejeme si již dosti dlouho zvýšení mzdy, ale mistři nechtí přidati."

„Proto že jste pošetilci!" odvětil Žďárský. „Žádejte o ně důrazně a musejí vám přidati. Proč

nenásledujete příkladu, který vám dal celý dělnický stav ve hlavním městě? Proč nezastavíte práci?“

„Kdybych žádal zítra větší mzdy, řekl by mi mistr zkrátka, abych šel,“ namítl kdosi.

„A stalo by se ti dobře!“ smál se Žďárský. „Pokouší-li se jednotlivec zvednouti těžké břímě a ublíží si, jest pošetilcem, neboť nikomu tím neprospěl a sobě uškodil. Když však mnoho lidí najednou téhož břemene se uchopí, zmohou je snadno; — právě tak je to se zvýšením mzdy. Vystoupí-li všichni zedničtí pomocníci, co jich v T. je, zároveň se stejným požadavkem, přijdou-li usjednoceni ke svým mistrům, řeknou-li jim své podmínky a jednomyslně zastaví práci, tu nebudou-li požadavky jejich splněny, musejí mistři povolit; nemohouť nepracovati, majíce rovněž závazky a svým odporem způsobili by si zajisté škodu desateronásobnou.“

„Stávkujme!“ zvolalo několik pomocníků, kteří byli touto řečí rozjařeni. „Nepracujme dále za tak bídnou mzdu! Zítra oznámíme to mistrům, a budou-li se zdráhati, zastavíme práci!“

Žďárský se tomu pohrdlivě usmál.

„Víte-li, jak se dělá stávka?“ ptal se. „Byl již někdo z vás při tom?“

Pomocníci podívali se naň polo s podivením, polo v nesnázích.

„Haha! Domníváte se, že půjde vše samo sebou!“ pokračoval Žďárský. „Myslíte snad, že je potřebí pouze dojíti k mistrům a žádati zvýšení mzdy. Kdyby to bylo tak snadno, mohl by stávkovati každý. Má-li se však věc zdařiti, musí býti vše pečlivě připraveno a zorganisováno. Bez náležité organisace to nejde! — Proč dosáhli tolik dělníci v hlavním městě? Protože jsou zor-

ganisováni, protože každý jednotlivec jest poslušen výkonného výboru jako voják svého představeného. Kdyby to bylo všecko tak snadno, pak nás nemusil stávkový spolek sem vysýlati, pak byste to dovedli i bez nás.“

„Tož vezměte na se organisaci a řízení!“ volali mnozí.

„To bychom mohli učiniti pouze pod tou podmínkou, jsou-li s tím všichni zedničtí pomocníci v T. srozuměni,“ odpověděl Žďárský. „Dáváme se vůbec jen do takých věcí, o nichž víme určitě, že je lze provésti. Tak rychle, jak vy se domníváte, to nejde. Máte-li již nějakou stávkovou pokladnu?“

Většina přítomných pohlížela naň divíc se. „Nahlédnete přece, že je stávka spojena s mnoha vydáními; kdo pak má to platiti? Za tou příčinou jest třeba pokladny. Ať zvolíte do výboru kohokoli, musejí se konati časté schůze pro společnou úradu — a ty se platí ze stávkové pokladny. Míníte-li tedy opravdově svůj stav zlepšiti, učiňte začátek tím, že takovou pokladnu založíte. Dnes jste dostali plat; dej každý několik šestáků do pokladny.“

Všichni byli k tomu ochotni.

„Četl jsem kdesi, že v hlavním městě trvají některé stávky týden až čtrnácte dní,“ namítl starší jeden pomocník, „bude-li tomu tak i zde, z čeho budeme žíti?“

„K tomu cíli měli jste již dávno ku vzájemné podpoře skládati peníze,“ připomenul Žďárský. „Ostatně nebude to zde tak dlouho trvati; několik dní vydržíte bez práce a pak dostanete též podporu od našeho spolku stávkového. Počítejte jen, co získáte, když každý z vás týdně

jen o 2 zlaté více vydělá; to je za rok sto a čtyři zlaté!“

Někteří byli tím na nejvýš potěšeni a usmívali se blaženě.

„Tolik zde mistři nepřidají!“ namítl jiný tovaryš starší.

„Hahaha! Budou museti, povedete-li si dobře. Ručil bych vám za to, kdybych vedl stávku a kdybyste mi rukou dáním slíbili, že mne budete poslouchati; neboť bez poslušnosti to nejde. A ještě něco! — Až se naučíte, jak se to provádí, pak nás nemáte zapotřebí, zastavíte za půl léta práci znova a zvýšíte si mzdu opětně. Musíte to přivésti tam, aby mistři byli závislými od vás, když z vás žijí — a nikoli naopak.“

Tak a podobně dovedl Žďárský znamenitě rozohňovati přítomné a v krátké době získal i nejrozvážlivější. Přislíbil, že svolá v nejbližších dnech schůzi, aby se o stávce ustanovili společně.

„Všichni musejí s tím souhlasiti,“ pravil. „Mluvte o tom zatím pouze se svými kamarády. Mistři ať se nedovědí ničeho; budeť účinek tím větší a lepší, čím bude celá věc neočekávanější — proto mlčte o tom!“

Pomocníci přislíbili.

Druhého dne šeptalo se mezi zednickými pomocníky pouze o nadějích do budoucnosti, jež jim učinil Žďárský. Všichni byli zimničně rozechvěni a většina byla by ráda na zítří v pondělí zastavila práci; pouze Žďarský od toho odrazoval, předstíraje pošetilost každého unáhlení. Naléhal na založení pokladny, a mnozí přispívali v nadšení svém více než dovolovaly jejich sáčky.

Jednoho večera po té svolal Žďárský schůzi veškerých zednických pomocníků v T. a líčil jim

ještě jednou nejrůžovějšími barvami prospěch stávky.

„Jste svobodní lidé, nedejte s sebou nakládati jako s otroky!“ volal. „Je li mezi vámi ještě někdo nerozhodný, ať se vzpamatuje a uvěří slovům mým; věru že za týden přijde ke mně a bude mi s díkem tisknouti pravici. Chci vás učiniti lidmi, kteří dostávají patřičnou mzdu a dostojím zajisté svému slovu!“

Shromáždění provolalo mu v nadšení „slávu“

Žďárský, Kunc a Martinek byli pak zvoleni do výboru; všichni přijali volbu rádi.

„Počkejte!“ zvolal po chvíli prohnaný Žďárský, „dříve než přijmeme volbu, musíme vám říci své podmínky. Organisace a vedení stávky stojí mnoho práce, za to musí se nám dostati náhrady, neboť zatím co my budeme pečovati o vás, nemůžeme pracovati. Každý z nás dostane denně z pokladny po zlatce!“

Shromáždění s tím souhlasilo, protože se mu to nezdálo býti mnoho.

„Poslyšte mne dále,“ pokračoval Žďárský. „Béřeme na sebe správu pokladny; rozumí se, že vám složíme účty na krejcar. Vy nám přislibujete, že nás ve všem budete poslušni. Práci nesmíte zastaviti dříve, dokud za dobré neuznáme, neboť v tom máme zkušenosť. Pouze výbor vyjednává s mistry a nikdo nesmí začíti pracovati bez jeho svolení. Kdo by přes to jednal, zříká se nás, jest naším nepřítelem!“

Podmínka slepé poslušnosti zdála se některým přece povážlivou. Bylo slyšeti hlasy proti tomu.

„Ticho!“ vzkřikl Žďárský vší silou. „Musíme setrvati na požadavku přísné poslušnosti. Či nechápete, že nestaráme se o své, nýbrž o vaše blaho? Naši protivníci — mistři jsou dávno za

jedno. Podlehli bychom, kdybychom nejednali rovněž tak. Svorností a jednotou staneme se silnými. Myslíte-li, že tomu lépe rozumíte a že to provedete bez nás, dobrá, opustíme zítra T., neboť naše úloha jest větší, dalekosáhlejší!“

Netrpělivci ve shromáždění chtěli již příští soboty při výplatě žádati zvýšení mzdy, však Žďárský to odložil o týden, tvrdě, že nemůže býti se svými druhy do té doby hotov s přípravami.

„Nesmíme se ukvapiti,“ podotkl chytře. „Dobrý vojevůdce pouští se do bitvy teprv, když je dobře vyzbrojen. Buďte rozumni a dejte nám pokdy! Dlouhá léta byli jste spokojeni s nepatrnou mzdou a teď nechcete ani týden déle za ni pracovati?“

Jeho slova došla souhlasu.

Výbor, to jest Žďárský, Kunc a Martinek, nešli příštího dne do práce, ale začali s přípravami, totiž smáli se hlouposti svých soudruhů a bavili se při pivě hrou v karty. Každý z nich dostával denně po zlatce z pokladny stávkové, a co projedli, zaplatili rovněž odtamtud. Jedinou jejich starostí bylo, aby dobře užili několik pohodlných, bezstarostných dnů.

Žďárský vymyslil celý ten záměr a přiměl k němu snadno oba své soudruhy. — —

Večer bývalo nyní v hostinci vždy živo, neboť pomocníci přicházeli tam, jsouce netrpělivi, častěji. Mnozí z nich nechápali sice, co má výbor po celý den na práci, ptali se na to Žďárského, ale ten je odbyl krátce.

„Nedůvěřujete-li nám, půjdeme!“ pravil. „Až bude čas, dáme vám ze všeho účet, dříve nikoli, neboť nechceme, aby se to rozhlásilo, a aby se to dověděli snad i mistři.“

Mistři dostali nicméně o zamýšlené stávce zprávu, a ne bez úzkostí hleděli jí vstříc. Jen Loukota pořád ještě tvrdil, že jeho pomocníci by k tomu neměli odvahy, a kdyby se toho skutečně odvážili, že by raději sám umřel hlady, nežli by se dal přinutiti takovýmto způsobem, aby jim přidal.

Ano mistři se docela sešli k úradě, co by měli činiti vůči pomocníkům, a Loukota je přemluvil, aby nepovolovali.

„Jestliže proti nim nevystoupíme rozhodně," pravil, „sázím se o krk, že přijdou druhého dne opět do práce. Z čeho by žili? Ti cizí pomocníci popletli jim hlavy, oni sami by nikdy zvýšení mzdy ani nežádali."

Následující sobotu, když byla výplata, prohlásili veškeří pomocníci svým mistrům, že za dosavádní mzdu nebudou již pracovati. Žádali výborem určené zvýšení platu o třetinu a zároveň zkrácení pracovní doby denně o dvě hodiny.

Mistři po úmluvě odmítli klidně tento požadavek, pouze Loukota touto jejich neskromností se dopálil. Nevěřil, že by jeho pomocníci mohli mu klásti rovněž takový požadavek; jeho hrdosť byla uražena a deputaci, jež mu přednesla přání pomocníků, ukázal dvéře.

Večer toho dne shromáždili se pomocníci a mistři k poradě, ovšem každá strana pro sebe. Mistři v bytu Loukotově, pomocníci v hostinci.

Loukota chtěl míti stále hlavní slovo a své kollegy překřičeti, ale vypuklá stávka popletla jeho myšlénky, které bez toho nikdy nebyly příliš jasny.

Když jeden z mladších mistrů, který zaměstnával jen málo pomocníků, byl toho mínění, že by bylo nejlépe, aby se s pomocníky v dobrotě

vyrovnali a něco jim přidali, rozčililo to Loukotu velice.

„To ať učiní, kdo nezaměstnávají téměř žádných pomocníků a neznají důstojnosti mistrovské!“ křičel se zarudlým od vzteku obličejem. „Mistr, jenž si od svého pomocníka, tedy poddaného dá vložiti bambitku na prsa, jest dle mého mínění zbabělec. Půjdeme-li tém smělcům dnes v ústrety, odváží se toho za měsíc opět. Nepřidám ani krejcaru i kdybych žádného pomocníka nemohl zjednati, a kdo s naším řemeslem to myslí poctivě a nechce snížiti mistry na pouhou bříčku pomocníků, učiní jako já!“ Při tom dupl prudce nohou o zemi, aby svým slovům dodal patřičného důrazu. Když mu namítali, že jest třeba při nastalém zdražení potřeb životních přidati pomocníkům něco na mzdě, když mu vykládali, že mu jest snadno trvati v neústupnosti, když si opatřil jmění, jež stačí, aby ho slušně živilo, nedovedl na to mnoho odpověděti, ale dupl si opětně o podlahu, bil se v prsa a pravil, že je radním, to jest, že tomu lépe rozumí, až konečně návrh jeho, aby se nepovolovalo v ničem, byl přijat. —

V hostinci mezi pomocníky bylo ještě živěji. Mnozí kojili se nadějí, že mistři na jejich požadavky ihned přistoupí; nyní, když se tak nestalo, byli malomyslni a byli ochotni pracovati za dosavádních podmínek.

Když se někteří v tom smyslu vyslovili, zvedl se Žďárský a žádal o slovo.

„Mluvíte a usuzujete, jak právě dovedete!“ volal. „Bylo to docela přáním výboru, aby mistři odmítli vaše požadavky a povím vám, proč. Stávka vypukla, práce jest přerušena. Hahaha! Mistři se domnívají, že vás donutí, ale jsou na omylu. Je pravda, mohou déle žíti bez výdělku nežli vy, ale

každý z nich má závazky, jimž musí v určité době dostáti, nechce li utrpěti velikou škodu. Deset nových budov se zde nyní staví, pět starých se právě opravuje; myslíte, že majetníci budou klidně čekati, až se ukončí stávka? Budou-li naléhati na mistry, aby dostáli svým povinnostem, budou mistři přinuceni přijíti k vám s návrhy, a pak záleží vše na vás. Zvýšíte ještě více své požadavky, a i těm musí býti vyhověno."

Kterýsi pomocník poznamenal, že Loukota se obrátil již do sousedního města pro tovaryše cizí.

„Nebojte se," odvětil Žďárský. „Žádný počestný pomocník nevstoupí do práce, kde se stávkuje. Kdyby se toho však přece odvážil, tedy mu to překazím. Nedělejte si zbytečných starostí, neboť my pracujeme a bdíme za vás, to je úkolem výboru a nikdo nesmí o nás říci, že jsme své povinnosti nedostáli. Buďte veseli a užijte volných dní, které jsou vám teď popřány; kdo ví, budete li míti zase kdy tolik volného času."

„Nedostává se nám peněz, abychom užívali, nevyděláme ničeho! poznamenal suše jeden ze shromážděných.

„Mluvíte, jak právě umíte," pokračoval Žďárský. „Kdybyste uměli počítati", věděli byste, že každým dnem stávky vyděláváte více než kdy ve svém životě!"

„Mistři by byli vyhověli našim požadavkům, kdybychom byli žádali méně," mínil jiný. „Rozdíl od naší dosavadní mzdy jest příliš veliký. Nechtěl jsem dělati rozbroje, jinak byl bych to řekl ihned!"

„Je dobře, že's mlčel!" zvolal Žďárský, „a bylo by bývalo lépe, kdybys byl mlčel i nyní. Či jste žebráci, kteří musejí své pány prositi o al-

mužnu, či jste žádali, co vám patří? Kdo svého práva nehájí, dopouští se křivdy proti sobě. Nedostává se vám zmužilosti, to je to! Bojíte se ještě svých mistrů, aby se na vás ošklivě nepodívali, jako se bojí školáci pana učitele, když sahá po rákosce. Měli jste nám napřed říci, že nejste muži, ale baby a byli bychom se o vás nestarali a šli o dům dále! Máte nám býti zavázáni díkem a činíte nám výčitky; ostatně co se jednou za našeho vedení začalo, musí se provésti, toho žádá naše čest, neboť my nejsme zvyklí pracovati napolo!“ —

Vypuknutí stávky způsobilo v městě T.... veliké rozčilení. Mnozí se domnívali, že ostatní řemesla budou následovati zlého příkladu a že nastanou tytéž poměry, jako byly v hlavním městě.

Obyvatelstvu zdálo se to býti něco neobyčejného, že zedničtí pomocníci ve všední dny odpočívali a zpívajíce, ve svátečních šatech procházeli se městem. Prorocké hlavy tvrdily docela, že věc skončí špatně.

Mimo to povstalo stávkou mnoho nepříjemností, jimiž mysli ještě více se rozčilily.

Paní purkmistrová dala si dělati novou plotnu a pozvala již všecky honorace městské, aby se jim v kuchařském umění na nové plotně ukázala. Plotna však byla nedodělána, když začala stávka a paní purkmistrová musila nyní všem odříci. Se žalobou obrátila se pak na svého muže a ten udeřil na zednického mistra Loukotu, aby dokončil započatou práci. Loukota namítal, že nemá té chvíle ani jediného dělníka, purkmistr stál na svém a oba muži, kteří byli od dávných časů přátely, znesvářili se na smrť.

Loukota se pokoušel sice získati pro sebe několik dělníků aby dostál své povinnosti, přislíbil jimi větší mzdu, ale pomocníci ji odmítli, poněvadž dali slovo, že se podejmou teprv tehdy práce, až ustanoví stávkový výbor.

Podobných případů událo se několik; na mistry bylo se všech stran naléháno, ale nemohli si pomoci. Obrátili se pro pomocníky jinam — nikdo však nepřicházel. Uvalili na sebe hněv a jejich rozhořčení vůči pomocníkům se tím ještě zvýšilo.

Nejlepší a bezstarostný život měli stávkoví výboři: Žďárský, Kunc a Martinek; popíjeli celý den a nedovolili nikomu nahlédnouti do pokladny.

Žďárského stálou odpovědí bylo: „Až bude čas, dáme vám svědomitě ze všeho účet; napřed nemá nikdo práva se ptáti.“

Nepracovalo se již více než týden, leč mistři neučinili pokusu ke smíru. Mezi stávkujícími stoupaly nepokoj a netrpělivosť den ode dne. Většina jich nebyla zvyklá tráviti tak dlouhý čas bez práce a nad to neměli platu. Mnozí nevěděli, odkud bráti živobytí a se žádné strany nedostávalo se jim podpory. Žďárský ovšem řekl, že psal ihned stávkovému ústřednímu spolku, avšak odnikud nepřicházela odpověď, tím méně peníze.

Pomocníci naléhali na výbor, aby dostál slibu a učinil příznivé vyrovnání.

„Nikoli!“ zvolal Žďárský prudce a snažil se svou hrubostí každého zaraziti, protože se jak jemu, tak jeho kamarádům velice líbilo žíti a popíjeti na útraty pokladny stávkové.

„Nerozumíte tomu, nepřišla ještě pravá chvíle! Každým dnem vzrůstají nesnáze mistrům, denně poznávají, že jsou bez vás ničím a že posléze budou přece musiti povoliti buď jak buď. Pak

s nimi budete moci činiti, co budete chtíti. V hlavním městě přišli mistři k nám a prosili nás, abychom začali opět pracovati, nabídli nám více než jsme žádali, neboť šlo o jejich existenci. To je právě účelem stávky a až tam to musíte dovésti, že žádný mistr se neopováží říci špatného slova proti vám.“

Podařilo se mu ještě jednou utišiti nepokoj; když však zase dnové míjeli a ani mistři ani výbor neučinili pokusu smiřovacího, naléhali pomocníci, aby se svolala valná hromada, v níž by se rozhodlo, co jest činiti dále.

Výbor nemohl se tomu protiviti . . . .

„Slyšte“, pravil Žďárský před početím schůze ke Kuncovi a Martinkovi, „vypadá to ošklivě; nemůžeme již ty bloudy déle balamutiti. Pokladna jest tak jako tak již prázdna. Připravte se, abychom co nejdříve prchli, neboť není mi zde již volno. Užili jsme alespoň několik týdnů pohodlného života!“

Schůze konala se večer a byla velice bouřlivá. Fráse a plané sliby Žďárského již nepomáhaly. Někteří pomocníci poznali také, že byli svedeni od něho k stávce jen za tím účelem, aby mohl na jejich útraty popíjeti.

Většina dělníků trpěla již nouzi a proto skoro všichni trvali na tom, aby se začalo pracovati za každou podmínkou.

„Slíbili jste, že se budete říditi ustanovením výboru!“ řval Žďárský. „Radili jsme se denně a poznali jsme, že doba pravá ještě nenadešla!“

„Žili a pili jste na naše útraty; nic jiného jste nedělali!“ zvolal kdosi ve shromáždění. Žďárský vyskočil vztekle na stolici.

„Kdo se odvažuje tak mluviti?“ křičel. „Či chcete se nám tak odměniti za všecko namáhání?

Pravím, že je to lež, a kdo přes to se osměluje tak tvrditi, ať jen vystoupí a naučím ho mluviti budoucně pravdu!“

Domníval se, že svými vyhrůžkami shromáždění ohluší, ale mýlil se; dělnictvo bylo rozhořčeno a tušilo již, že šlo na vějičku podvodníkům.

„Nedáme se déle klamati a podváděti“, zvolal jeden starý dělník. „Mám rodinu a nevím, čím bych uživil ženu a děti! Zítra začnu pracovati a kdo má všech pět pohromadě, bude souhlasiti se mnou, neboť takto nikdy nedojdeme cíle.“

Většina shromážděných přidala se k němu.

„Chcete jednati proti ustanovení výboru?“ volal Žďárský.

„Ano!“ zavznělo jakoby ústy jedněmi.

Žďárský byl dosti chytrý, že nahlédl, že jeho fráse a slova již nevzpomohou. „Pak skládáme se sebe svůj úřad, ustoupíme, neboť nevezmeme na sebe další zodpovědnosti“, volal. „Litujeme, že jsme se kdy pletli do vašich věcí; chtěli jsme vám prospěti, ale vy nemáte odvahy vyčkati. Nechte se dále od svých mistrů využitkovati a nakládati s sebou po otrocku — nemáme s vámi již co činiti!“

Povstal nový nepokoj, druh křičel přes druha. Byly vysloveny nové vyhrůžky výboru. Žďárský, Kunc a Martinek rozpustili schůzi a za všeobecné vřavy, jež nastala, upláchli.

Zatím mladší jeden pomocník zřídil opět poněkud pořádek a bylo jednomyslně přijato, aby se začalo nazítří opět pracovati, i kdyby mistři příznivějších podmínek nepovolili.

Žďárský, Kunc a Martinek opustili druhého dne časně z rána T . . . Hostinskému odevzdali účet. Celá pokladna byla pitkami a denním jejich platem vyčerpána.

Pomocníci poznali, že byli hanebně oklamáni, neměli však kdy, aby pronásledovali uprchlíky, poněvadž jim především záleželo na tom, aby dostali práci. Ztratili mysl, vrátili se k mistrům a oznámili jim, že jsou ochotni pracovati za předešlých podmínek, a mistři byli s tím, jak se samo sebou rozumí, spokojeni. Loukota se vychloubal, že jeho rada, aby se ani dost málo nepovolilo, byla přece jen dobrá a přičítal to své veliké moudrosti. — S pohrdlivým úsměvem díval se na mladší mistry, kteří navrhovali vyrovnání a podotkl, že si získal více praktických zkušeností ve světě než oni a že dovede lépe než oni s pomocníky jednati.

Pro okamžik měl pravdu — ale jeho hrdé sebevědomí bylo brzy otřeseno citelně. Dřívější spokojenosť mezi dělnictvem se nevrátila, jakmile jednou lepší naděje a přání v nich vzešly. Většina z nich, kdo neměli rodin, odešli. Aby předešli novou, vážnější stávku, spojili se mladší mistři, a přidali svým pomocníkům sami — dobrovolně.

Loukotovi bylo to proti mysli, zdráhal se tvrdošijně následovati příkladu ostatních, ale když pomocník za pomocníkem ho opouštěl, musil se také podvoliti, ač mu to bylo velice za těžko.

Žďárský, Kunc a Martinek jako by byli zmizeli ze světa; teprve po nějakém čase bylo lze o nich čísti v novinách. Opakovali totéž, co v T... i v jiném městě a překáželi několika dělníkům, kteří se nepřidali ke stávce, násilně v práci. Státní zástupce vznesl pak proti nim žalobu a každý z nich byl odsouzen na několik neděl. Při té příležitosti bylo seznáno, že jejich udání, jakoby přináleželi k velikému stávkovému spolku, bylo lživé a že počítali jen na pošetilosť svých soudruhův, aby si zjednali několik pohodlných dnů. —

X.

Pojišťovací společnost.

Nedávno kráčím po pražském Příkopě a v davu tam se procházející tak zvané haut volée spozoruji svého druha a přítele z let studentských ve smutku. I spěchám mu vstříc a po obvyklém pozdravu i stisknutí ruky vyslovuji mu svou soustrast, k níž připojuji ihned otázku, jakouže bolestnou ztrátou byl postižen.

„I zemřel mi strýc K . . .“ dostávám v odvět, „však jsi jej znal dobře.“

„Ah, pan magistrátní sekretář, bezdětný vdovec, tož abych snad k upřímné soustrasti přidal i malou gratulaci k dědic . . .“

„Nenamáhej se, příteli, spíše mne polituj, pro vše na světě však se mi nesměj, jako mnozí jiní.“

„A proč medle? Mluvíš nejasně jako v pohádce.“

„Slyš tedy. Můj strýc zemřel as před měsícem. Jsa jeho nejbližším příbuzným v Praze bydlícím, vzal jsem na sebe povinnost, vypraviti mu slušný pohřeb a spořádati celou jeho pozůstalost. Že mne k tomu poněkud vedly i pohnutky egoistické, rozumí se samo sebou. Když jsem, vše obstarav, vcházel v den pohřbu do domu smutku, doručil mi domovník psaní, jež právě došlo z Vídně a bylo adresováno na nebožtíka strýce. Otevru list a čtu:

Velectěný pane!

Klademe si za čest, oznámiti Vašemu Blahorodí, že před týdnem nadešla doba, kdy bylo Vám zaplatiti druhou lhůtu roční premie pojišťovací per 32 zl. 24 kr. r. č. Spolu dovolujeme si Vaše Blahorodí upozorniti na § 22. alin. 5. našich stanov, dle něhož nezaplacením premie pozbývají pozůstalí dědicové všech nároků na pojištěnou summu a dosud zaplacené premie že propadávají ve prospěch reservního fondu. Nadějíce se brzkého zaplacení částky výše uvedené, trváme v úctě nejhlubší.

Kotva,

I. privileg. společnost pojišťovací na život a proti úrazům, Vídeň, Kolovratovo náměstí č. 14., III. p. 10. dvéře.

„Zastrčil jsem tento list“, pokračoval můj přítel po malém oddechu „do kapsy a po vykonaných obřadech pohřebních doprovodil jsem svého strýce k věčnému odpočinku na sv. pole olšanské. Po několika dnech obdržím však z Vídně list druhý, který byl adresován přímo na mne . . . Však přečti si ho sám, nosím ho sebou . . . zde jest . . .“ Po těch slovech podal mi psaní, v němž četl jsem as v tato slova:

Velectěný Pane!
Vaše Blahorodí!

Náš Pražský korrespondent a jednatel podal nám včera zprávu o náhlém úmrtí Vašeho p. strýce K . . . V Pánu zesnulý byl po drahně let pojištěn u naší společnosti a poně-

vadž na pojistce označen Jste Vy jeho jediným oprávněným dědicem, oznamujeme, že pojištěný kapitál per 3000 zl. bude bez průtahu Vám k výplatě poukázán, jakmile doplatíte pololetní premii per 32 zl. 24 kr. r. č., kteroužto částku opomenul nebožtík zapraviti v čas. Očekávajíce obratem pošty zmíněný obnos peněžitý, podepisujeme se s úctou atd.

Přečta psaní, vracím mu je se slovy: „A tys ovšem bez dlouhého rozmýšlení se poslal do Vídně 32 zl. 24 kr. r. č. a dnes máš již 3000 zl. v kapse . . .“

„Ba věru“, vskočil mi do řeči přítel, „že jsem bez dlouhého rozmýšlení se poslal do Vídně žádaný obnos, ale přes to vše nemám dnes v kapse ani haléře.“

„Jakže?“ táži se všecek udiven a dokládám po chvíli: „Sedl jsi snad na vějičku prohnaným šejdířům?“

„Bohužel,“ odpověděl přítel, trpce se usmívaje, „neboť čekám už několik neděl marně na slíbenou poukázku k výplatě. Vlastně nečekám již ničeho, neboť jsem se po několika dotazích ve Vídni a na policii dozvěděl, že nejsem první, který takovým způsobem byl napálen. Několik prohnaných podvodníků provozuje prý toho druhu novomodní švindl již delší dobu; z nich někteří žijí v Praze a dávají telegrafické zprávy o tom kterém úmrtí svým soudruhům do Vídně, načež manipulací dříve zmíněnou chytí nejednoho hýla na lep.“

„Strýc tvůj tedy pojištěn nebyl?“

„Ovšem že nebyl; alespoň nevím o ničem, v jeho papírech neděje se o tom nikde zmínka.“

„Nedědil jsi tudíž ničehož?“

„Ale kde? Stará hospodyně sebrala trochu toho nábytku a já několik knih. Strýc žil velmi dobře, přál si, a zbylo-li prý něco, rozdal to za živa dotíravým vzdáleným příbuzným, kterými býval často přepadán. Tak mi alespoň vyprávěla hospodyně, soudím, že i ona lecos tajně chytla a odklidila v čas.“

— „Tož odpusť, kamaráde, že tě nechci v dvojnásobném bolu tvém déle vyrušovati a přijmi ještě jednou mou nelíčenou soustrast.“ S těmi ironickými slovy stiskl jsem příteli pravici a usmívaje se, zabočil jsem rychle do Nekazanky. Obrátiv se po chvíli zpět, zřím svého přítele, an za mnou dosud hrozí — pěstí.

* * *

Douška: Včera s večerem potkal jsem opětně svého přítele, jenž se mnou sdělil bez mučení, že mu nějaký zlomyslník poslal poštou od města Paříže: „Člověče, nezlob se!“

Nemusím snad ani výslovně podotýkati, že jsem já tím zlomyslníkem nebyl.

Obsah.

Strana

Výprodej 3
Akciový podnik 17
Životní balsám 29
Zprostředkovatel sňatku 41
Doktor a doktor 57
Na burse 77
Zaopatřovatel služeb 91
Honba za řádem 111
Jak v T. . . . stávkovali 129
Pojišťovací společnost 149

BR 737 .S6 J4 1879 IMS
Jezek, Jan,
Pocatky kresdtanstvi mezi
Slovany : cast prova: Slovan
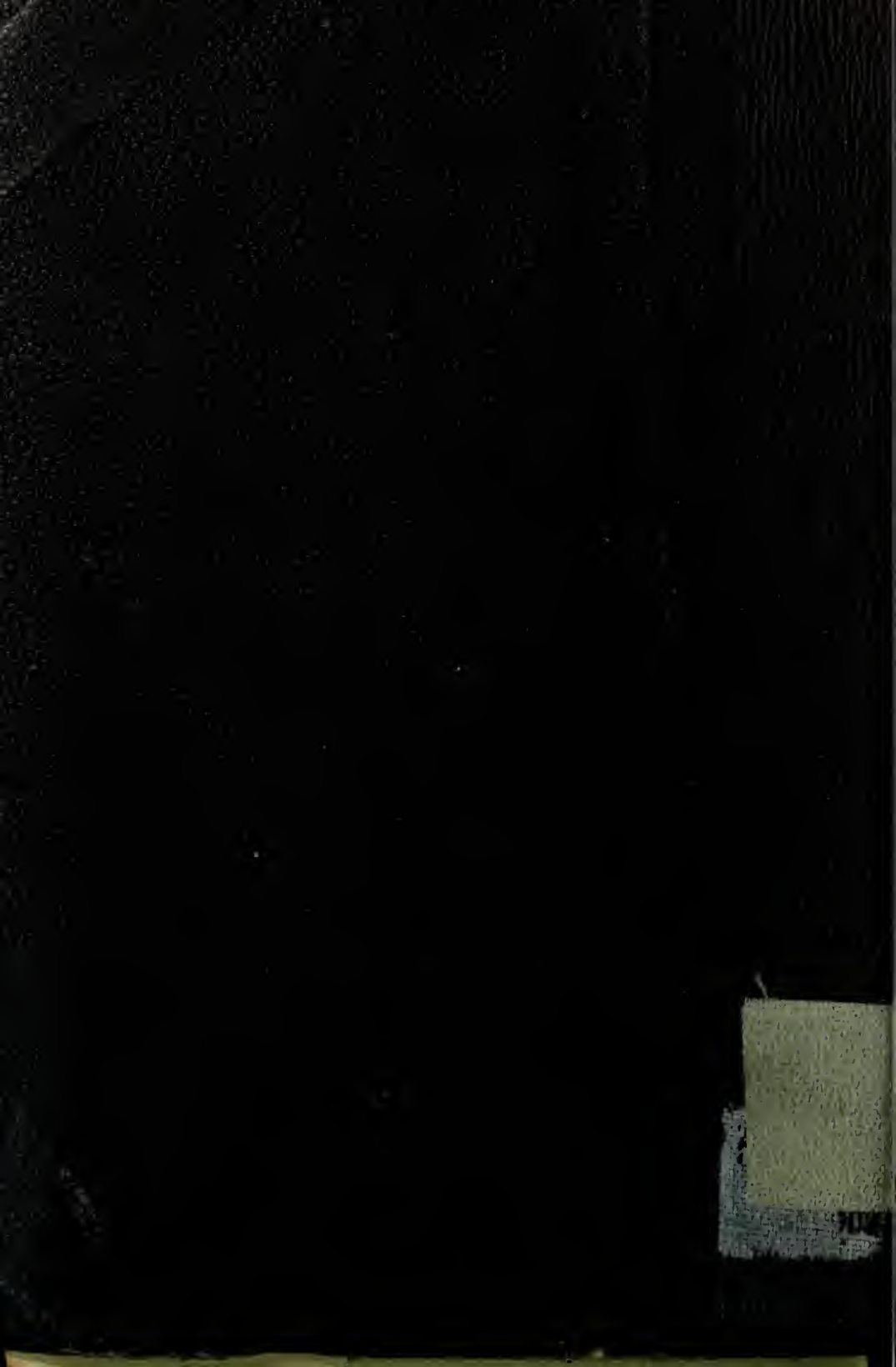
PONTIFICAL INSTITUTE
OF MEDIAEVAL STUDIES
59 QUEEN'S PARK
TORONTO 5 CANADA